

PIENRYHMÄSTÄ ROHKEUTTA

Musiikki pienryhmä lasten yksilöllisyyden ja itsetunnon tukijana

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
10/2008
Satu Ilmoniemi

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

ILMONIEMI, SATU
Pienryhmästä rohkeutta
Musiikki pienryhmä lasten yksilöllisyyden ja itsetunnon tukijana

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö,
88 sivua, 16 liitesivua

Syksy 2008

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön aihevalinta lähti ajatuksesta yhdistää tekijän aiemmin hankittua osaamista musiikin alalta sosiaalialalta hankittuun tietoon, mikä oli myös opinnäytetyön tavoitteena. Tavoitteena oli myös tiedon syventäminen terapeutin suuntaan. Tiedon yhdistämistä ja syventämistä toteutettiin toiminnallisen musiikki pienryhmätoiminnan avulla, jonka toiminnassa hyödynnettiin musiikin terapeutin elementtejä. Pienryhmä kohdennettiin päiväkotiryhmän 5–6-vuotiaille, päiväkodin rauhallisesti käyttäytyville ja mahdollisesti ujoille lapsille. Lapset valittiin pienryhmään päiväkodin henkilökunnan ja lasten vanhempien avustuksella. Rauhallisesti käyttäytyvät ja ujo lapset saattavat jäädä vähälle huomiolle suurissa päiväkotiryhmissä, sillä vilkkaammat lapset omalla käyttäytymisellään voivat viedä suuren osan päiväkodin henkilökunnan resursseista. Pienryhmätoiminnan tarkoituksena oli tarjota pienryhmä, jossa lapsilla olisi tilaa ja mahdollisuus ilmaista itseään.

Opinnäytetyö sisältää kolme osaa: kirjallisen raportin opinnäytetyön teoriapohjasta ja vaiheista, musiikki pienryhmän käytännön toteutuksen ja sen pohjalta kootun harjoituskokoelmaliitevihkon. Teoriaosuudessa on käsitelty yksilöllisyyttä, itsetunnon tukemista, musiikkia ja sen terapeutin elementtejä ja soveltuvuutta itsetunnon tukemiseen. Pienryhmätoiminnan tavoitteena oli lasten yksilöllisyyden tukeminen, itsetunnon tukemisen kautta. Itsetunnon tukemisen apuna toimi Borban (2003) itsetuntoteoria, joka sisältää viisi osittain päällekkäistä itsetunnon osaluetta. Pienryhmätoiminnan suunnitteluun on saatu apua musiikkiterapeutti Mari Ruhalahdelta. Harjoituskokoelman tarkoituksena oli luoda käyttökelpoinen työväline itsetuntotyöskentelyyn kasvatus- ja sosiaalialalle.

Musiikki osoittautui turvallisuutta ja tunnelmia luovaksi ja itseilmaisuuksi rohkaisevaksi työvälineeksi pienryhmässä. Pienryhmätoiminnan jälkeen pienryhmän lapsilta, lasten vanhemmilta ja päiväkodin henkilökunnalta kerätyssä palautteessa korostuvat lasten mielihyvän kokemukset pienryhmässä, pienryhmän kokeminen lasten kasvua, kehitystä ja itsetuntoa tukevana toimintamuotona ja kiitollisuus lasten saamista erityishuomiosta. Opinnäytetyön nimi ”Pienryhmästä rohkeutta” juontuu vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan palautteesta.

Avainsanat: Lapset, yksilöllisyyden tukeminen, itsetunnon tukeminen, pienryhmätoiminta, musiikin terapeutin luonteinen käyttö

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

ILMONIEMI, SATU

Gaining Courage in Small Groups

Utilizing Musical Activity in a Small Group in Encouraging and Supporting Small Children's Individuality and Self-Esteem

Bachelor's Thesis in Social Pedagogic Work with Children and Young People,
88 pages, 16 appendixes

Autumn 2008

ABSTRACT

The theme for this thesis originated from the intent to combine the writer's acquired know-how from the musical field with the acquired knowledge from the social services field, which also was the objective of the thesis. The aim was also to deepen knowledge into a more therapeutic direction. The combining and deepening of knowledge was actualized by working with a musical activity centered small group, in which music's therapeutic elements were utilized. The small group was targeted at calmly behaving and possibly shy 5-6 year olds in day care. The children were selected with the help of the day care center's personnel and the children's parents. Calmly behaving and shy children may receive little attention in large day care groups as the livelier children may consume the day care center personnel's resources to a great extent. The objective of the small group activity was to provide a small group where the children would have space and an opportunity to express themselves.

The thesis entails three sections; a written report of the thesis' theoretical background and phases of the process, the actualization of the musical activity centered small group and an appendix compilation booklet of exercises. The theory section describes individuality, supporting self-esteem, music and its therapeutic elements and its applicability in supporting self-esteem. The goal of the small group activity was to support children's individuality through supporting their self-esteem. Borban's (2003) self-esteem theory, which entails five partly overlapping sectors of self-esteem, was helpful in supporting self-esteem. Music therapist Mari Ruhalahti has assisted in planning the small group activities. The purpose of the compilation of exercises was to create a useful tool in working with self-esteem in the field of education and social services.

Music proved to be helpful in creating security and atmosphere and a useful tool in encouraging children in self-expression in small groups. After the small group activity, the feedback collected from the children, their parents, the children's parents and day care personnel emphasizes pleasure experienced by the children, and the experience of small group activity being supportive for children's growth, development and self-esteem, and the gratitude of the special attention the children had received. The name of the thesis "Gaining Courage in Small Groups" originates from the feedback from the parents and day care center personnel.

Keywords: children, supporting individuality, supporting self-esteem, small group activity, therapeutic use of music

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	3
2.1	Aiheen valinta	3
2.2	Aiheen rajaus	3
2.3	Opinnäytetyön rakenne ja tavoitteet	4
2.4	Musiikkipienryhmän valinnan tausta-ajatus ja kohderyhmän kuvaus	5
2.5	Opinnäytetyön aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia	6
3	PÄIVÄHOITO JA LASTEN YKSILÖLLISYYS	9
3.1	Yksilöllisyyden määrittelyä	9
3.2	Yksilöllisyys päivähoitoa ohjaavissa laeissa ja asiakirjoissa	10
3.3	Ryhmäkokojen merkityksiä lasten yksilöllisyyden toteutumiseksi	12
3.4	Yksilöllisyyden tukeminen	14
3.4.1	Temperamenttipiirteiden huomioiminen: rauhallisuus ja ujous	14
3.4.2	Lasten ikäkauden ja kehitystehtävien huomioiminen	17
3.4.3	Pienryhmätoiminta yksilöllisyyden tukemisen välineenä	18
4	ITSETUNNON TUKEMINEN - YKSILÖLLISYYDEN TUKEMISTA	19
4.1	Itsetunnon määrittelyä	19
4.2	Hyvä itsetunto ja yksilöllisyys	20
4.3	Itsetunnon kehitys	21
4.4	Itsetunnon rakentuminen ja kehitys Borban ja Reasonerin teorioiden mukaan	23
5	MUSIIKKI TYÖVÄLINEENÄ ITSETUNNON TUKEMISESSA	26
5.1	Musiikin elementit	26
5.2	Musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian suhteesta	27
5.3	Musiikin terapeuttisluonteinen käyttö pienryhmässä	28
5.4	Musiikki sosiaalialan työvälineenä	30
5.5	Musiikkikasvatuksen ja musiikin terapeuttisen käytön menetelmiä	31
5.6	Itsetunnon tukeminen musiikin avulla	35

6	KOHTI PIENRYHMÄÄ	36
6.1	Vierailut, luvat ja alkuvalmistelut	36
6.2	Musiikkipienryhmän tavoitteena itsetunnon tukeminen	38
6.2.1	Turvallisuuden tunteiden tuottaminen	39
6.2.2	Itseyden vahvistaminen	40
6.2.3	Liittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunteiden tuottaminen	42
6.3	Toimintakertojen suunnittelun periaatteet	43
6.4	Toiminnan raamit ja toistuvat elementit	44
7	PIENRYHMÄN TOIMINTAKERRAT	46
7.1	Turvallisuus, yhteenkuuluvuus ja liittyminen: tutustuminen ja soittaminen	46
7.2	Yhteenkuuluvuus ja liittyminen: soittaminen	50
7.3	Yhteenkuuluvuus ja liittyminen: musiikkiliikunta ja hassuttelu	53
7.4	Itseyden vahvistaminen: surulliset ja läheisyyden tunteet	56
7.5	Itseyden vahvistaminen: vihaiset ja iloiset tunteet	59
7.6	Itseyden vahvistaminen: musiikkiliikunta, kehontuntemus ja kehuminen	62
7.7	Kertaus: musiikkipeli	64
7.8	Lopetus	66
8	OPINNÄYTETYÖN ERI OSA-ALUEIDEN ARVIOINTIA	69
8.1	Pienryhmätoiminta	69
8.2	Itsetunnon tukeminen	74
8.3	Oma toiminta	77
8.4	Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen	79
9	POHDINTAA	79
	LÄHTEET	83
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheen valinta lähti ajatuksesta, että halusin yhdistää aiemmin hankittua osaamistani musiikin alalta sosiaalialan koulutuksen aikana hankittuun tietoon. Olen pitkään ollut kiinnostunut terapeuttisuudesta ja musiikin terapeuttisista elementeistä. Halusin opinnäytetyön avulla syventää tietämystäni terapeuttiseen suuntaan. Lopulta opinnäytetyöni aihe muovautui päiväkotiryhmän rauhallisesti käyttäytyville ja mahdollisesti ujoille lapsille suunnatuksi toiminnalliseksi pienryhmäksi, jonka toteutuksessa pyrin hyödyntämään musiikin terapeuttisia elementtejä.

Opinnäytetyö koostuu kolmesta osasta: toiminnallisesta osuudesta, toiminnallisen osuuden sivutuotteena syntyneestä tuotoksesta ja kirjallisesta raportista. Toteutin opinnäytetyön toiminnallisen osuuden eräässä Lahtelaisessa päiväkodissa. Pienryhmätoiminnan sivutuotteena syntyi harjoituskokoelmavihko, johon kokosin kaikki pienryhmässä käyttämäni musiikkipitoiset toiminnalliset harjoitukset. Opinnäytetyön kirjallisessa raportissa kuvaan opinnäytetyön teoriapohjaa, tavoitteita ja vaiheita. Pääpaino opinnäytetyössä oli pienryhmän varsinaisessa toiminnassa ja sen raportoinnissa. Opinnäytetyön tavoitteena oli aiemmin hankitun musiikillisen osaamiseni yhdistäminen sosiaalialan työhön ja tiedon syventäminen terapeuttiseen suuntaan. Pienryhmätoiminnan tavoitteena oli lasten yksilöllisyyden tukeminen itsetunnon tukemisen kautta. Sivutuotteena syntyneen harjoituskokoelman tarkoituksena oli tarjota käyttökelpoinen työväline päiväkodin tai kenen tahansa sosiaali- tai kasvatustalouden ammattilaisen käyttöön.

Pienryhmätoiminta kohdennettiin päiväkotiryhmän rauhallisesti käyttäytyville ja mahdollisesti myös ujoille lapsille. Lapset valittiin pienryhmään päiväkodin henkilökunnan ja lasten vanhempien avustuksella. Pienryhmätoiminnan tavoitteena oli tukea lasten yksilöllisyyttä itsetunnon tukemisen kautta. Itsetunnon tukemisessa hyödynnettiin Michele Borban (2003, 6) itsetuntoteoriaa, joka tarjosi selkeät itsetunnon osa-alueet: turvallisuus, yhteenkuuluvuus, itseys, tehtävätietoisuus ja pätevyys. Itsetunto on osa ihmisen minäkuvaa, eli käsitystä omasta itsestä. Itse-

tunto on minäkuvan laadullinen arvio, eli yksilön oma käsitys siitä, onko hän ”hyvä” vai ”huono”. (Keltikangas-Järvinen 2000, 101–102.) Itsetunnon pohja rakentuu lapsuudessa. Itsetunto kehittyy sen varassa, kuinka hyväksytyksi lapsi tuntee itsensä omana itsenään, huomioimatta hänen tekojaan ja saavutuksiaan. (Keltikangas-Järvinen 2000, 123.) Lasta tulisi kasvattaa ja tukea hänen oma yksilöllisyytensä ja käyttäytymistaitumuksensa huomioon ottaen. Edellinen ajatus on toiminut ohjenuorana musiikkipienryhmän ohjaamisessa.

Pienryhmätoiminnan tarkoituksena oli tarjota päiväkotiryhmän rauhallisemmille ja ujommille lapsille oma turvallinen pienryhmä, jossa heillä olisi enemmän tilaa rohkaistua itseilmaisuuksiin musiikin avulla. Rauhallisemmat lapset voivat jäädä päiväkodin tai koulun vertaisryhmässä vähälle huomiolle, sillä vilkkaammat lapset kohdistavat omalla käyttäytymisellään huomion itseensä ja vievät suuren osan kasvatushenkilöstön resursseista. Se on luonnollista, sillä ryhmäkoot ovat suuria ja henkilökuntaa ei ole rajattomasti. Edellä kuvatun vuoksi oli tärkeää kiinnittää huomio rauhallisiin lapsiin ja etsiä keinoja heidän yksilöllisyytensä ja itsetuntonsa tukemiseen. Pienryhmän lähtökohtana oli lasten rauhallisuuden ja mahdollisen ujouden näkeminen voimavaroina ja positiivisina ominaisuuksina ihmisessä. Rauhallisuus ja ujous ovat ihmisen synnynnäisen temperamentin, eli käyttäytymistaitumusten määräämiä ominaisuuksia. Temperamentin voidaan sanoa olevan ihmisen yksilöllisyys. (Keltikangas-Järvinen 2000, 71; 2004, 39.) Pienryhmän pääasiallinen työväline oli musiikki. Musiikki soveltuu hyvin niin rauhallisten kuin vilkkaidenkin lasten kanssa työskentelyyn monipuolisten ominaisuuksiensa vuoksi. Musiikki voi olla rentouttavaa, rauhoittavaa, pelkoja lievittävää, innostavaa ja aktivoivaa. Konsultaatioapua pienryhmän toiminnan suunnitteluun on saatu musiikkiterapeutti Mari Ruhalahdelta.

Opinnäytetyön nimi ”Pienryhmästä rohkeutta” juontuu kahdesta eri pienryhmän toiminnan jälkeen kerätystä lasten vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan palautteesta. Ne kuuluivat seuraavasti: ”Pienryhmässä/tutussa porukassa lapseni rohkenee puuhaamaan paremmin kuin isossa.” ”Pienryhmässä on tilaa ja tilaisuus olla rohkeampi.” Näissä ajatuksissa kiteytyi koko opinnäytetyön pohjimmainen idea.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

2.1 Aiheen valinta

Opinnäytetyön aiheen valinta lähti siitä ajatuksesta, että halusin yhdistää osaamistani musiikin- ja sosiaalialalta. Opiskelin useita vuosia musiikkia ennen sosiaalialan opintoihin siirtymistä. Halusin opinnäytetyötä tehdessä oppia paremmin hyödyntämään musiikkia sosionomin työvälteenä. Olen pitkään ollut kiinnostunut erityisesti musiikin terapeuttisesta käytämisestä. Halusin yhdistää opinnäytetyöhöni musiikin terapeuttisen puolen ja syventää tietämystäni siitä.

2.2 Aiheen rajaus

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni otin puhelimitse yhteyttä musiikkiterapeutti Mari Ruhalahteen, jota alun perin olin suunnitellut haastattelevani opinnäytetyötäni varten. Mari Ruhalahti ehdotti, että tekisin toiminnallisen opinnäytetyön, jossa hyödyntäisin musiikkia terapeuttisesti. Hän ehdotti kohderyhmäksi ujoja lapsia. Ujot lapset olivat Ruhalahden mukaan sopivasti haastava ryhmä, mutta heidän kanssaan toimimiseen ei kuitenkaan tarvittaisi terapeutin koulutusta. Mari Ruhalahti tarjoutui antamaan konsultaatioapua toimintakokonaisuuden suunnitteluun. Innostuin aiheesta kovasti ja päätin toteuttaa sen.

Kohderyhmää miettiessäni otin yhteyttä erääseen Lahtelaiseen päiväkotiin, jossa suoritin ensimmäisen ammatillisen harjoitteluni sosiaalialan opinnoissa. Päiväkoti lähti innolla yhteistyöhön kanssani. Päiväkoti tuntui luontevimmalta paikalta toteuttaa musiikkipienryhmä, sillä se tarjosi kiinteän ryhmän, jonka sisältä pienryhmä oli helppo koota. Kutsun tässä raportissa yhteistyöpäiväkotiä nimellä Päiväkoti. En kuvaile Päiväkodin tarkempaa sijaintia, koska sillä ei ole merkitystä opinnäytetyön kannalta ja haluan pitää pienryhmään osallistuneiden lasten henkilöllisyys tunnistamattomana. Koin tärkeäksi, että Päiväkoti oli minulle entuudestaan tuttu ja tunsin talon tavat ja toimintaperiaatteet. Tiesin myös, että Päiväkodissa hyödynnetään pienryhmätoimintaa jonkin verran, joten musiikkipienryhmäni oli helppo sovittaa sen päiväryhtiin. Ujot lapset muovautuivat lopulta rauhallisesti

käyttäytyviksi lapsiksi, sillä ujous on vaikeammin määriteltävissä ja todennettavissa lapsista ja siihen tarvittaisiin testejä ja mittareita. Lasten vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan mukaan lasten käyttäytymisessä oli kuitenkin havaittavissa viitteitä ujoudesta, joten suunnittelin toimintakokonaisuuteni myös ujoille lapsille sopivaksi.

2.3 Opinnäytetyön rakenne ja tavoitteet

Opinnäytetyö sisältää kolme osaa: kirjallisen raportin opinnäytetyön teoriapohjasta ja vaiheista, musiikkierienryhmän käytännön toteutuksen ja sen pohjalta kootun liitevihkon, eli musiikin terapeuttisia elementtejä sisältävän itsetunnon tukemiseen tähtäävän harjoituskokoelman. Pääpaino opinnäytetyössäni oli pienryhmän toteutuksessa. Harjoituskokoelma on syntynyt sivutuotteena.

Opinnäytetyön tavoitteena oli yhdistää musiikillista osaamistani sosiaalialan työhön ja oppia hyödyntämään musiikkia sosionomin työvälineenä. Tavoitteena oli myös syventää sosiaalialan koulutuksen aikana hankittua tietoa terapeuttiseen suuntaan.

Musiikkierienryhmän käytännön toiminnan tavoitteena oli päiväkotiryhmän rauhallisesti käyttäytyvien ja mahdollisesti ujojen lasten yksilöllisyyden tukeminen itsetunnon tukemisen kautta. Itsetunnon tukemisen ja toiminnallisten harjoitteiden tavoitteiden asettamisen apuna on käytetty Yhdysvalloissa asuvan erityisopettaja ja kirjailija Michele Borban itsetunto-teoriaa. Borban (2003, 6) teorian mukaan itsetunto rakentuu viidestä osa-alueesta: turvallisuus (security), itseys (selfhood), liittyminen tai yhteenkuuluvuus (affiliation), tehtävä- ja tavoitetietoisuus (mission) ja pätevyys (competency). Näistä osa-alueista kolmea ensimmäistä on pyritty vahvistamaan musiikkierienryhmässä. Pääasiallisena työvälineenä pienryhmässä käytettiin musiikkipitoisia toiminnallisia harjoituksia. Kutsuin pienryhmätöitä toteutusvaiheessa musiikkikerhoksi.

Musiikkierienryhmän sivutuotteena syntyneen harjoituskokoelmavihkon tarkoituksena on toimia työvälineenä, jota kuka tahansa sosiaali- ja kasvatusalalla työsken-

televä voi hyödyntää työssään. Harjoituskokoelmavihko voi toimia esimerkiksi itsetuntotyöskentelyn tai musiikkituokion suunnittelun apuna. Harjoituskokoelmavihkossa esitellyistä harjoituksista suurin osa on aiemmin julkaistuja, mutta harjoituksia on koottu ja yhdistelty itsetunnon tukeminen tavoitteena ja erityisesti ujoille ja rauhallisille lapsille kohdennetusti. Harjoitusten tavoitteet ovat ensisijaisesti mielihyvän tuottamisessa, eikä niinkään uusien taitojen opettamisessa. Tällä tavoin harjoituksiin on pyritty ottamaan mukaan musiikin terapeuttinen ulottuvuus. Osaa harjoituksista on muokattu niiden alkuperäisestä muodosta päiväkotikäisille lapsille paremmin soveltuviksi.

2.4 Musiikkipienryhmän valinnan tausta-ajatus ja kohderyhmän kuvaus

Musiikkipienryhmään osallistuvien lasten valinnassa tausta-ajatuksena ja tavoitteena oli lasten yksilöllisyyden tukeminen tarjoamalla oma pienryhmä päiväkotiryhmän rauhallisemmille lapsille, jotka helpommin jäävät vähemmälle huomiolle päiväkodin arjessa kuin vilkkaammat lapset. Tarkoituksena oli, että pienessä, vain rauhallisista lapsista koostuvassa ryhmässä, lapsilla olisi suurempi mahdollisuus saada enemmän huomiota ja tilaa itseilmaisulleen. Suurissa lapsiryhmissä lapset ja heidän saavutuksensa jäävät helposti vähälle huomiolle, millä voi olla vaikutusta lasten itsetunnon kehitykseen. Jokin minän puoli tai taito muuttuu vahvuudeksi vasta, kun tärkeät ihmiset havaitsevat ja antavat tunnustusta siitä. (Pulkkinen 2002, 76.) Rauhallisemmat lapset ovat monesti niin sanotusti ”helppoja lapsia” ja näin ollen he eivät omalla käyttäytymisellään usein vaadi hoitajien huomiota. Suuret ryhmäkoot ja vähäinen hoitajien määrä suhteessa lapseen saattaa johtaa siihen, että vilkkaammat lapset saattavat saada huomiota enemmän. Rauhallisemmat lapset kuitenkin tarvitsevat yhtä lailla erityishuomiota ja hoivaa kuin vilkkaammat lapset.

Lapset valittiin musiikkipienryhmään Päiväkodin 3–6-vuotiaiden ryhmästä päiväkodin henkilökunnan ja lasten vanhempien avustuksella. Musiikkikerho kohdennettiin päiväkotiryhmän 5- ja 6-vuotiaille rauhallisesti käyttäytyville lapsille, joista musiikkipienryhmään valikoitui 5 lasta, kolme tyttöä ja kaksi poikaa. Karlssonin ja Riihelän (1993, 77) mukaan yhteistoiminnallisuus ja oppimistoiminta kehiti-

tyvät parhaiten sellaisissa pienryhmissä, joissa on sekä tyttöjä että poikia, joissa lapset ovat tiedoiltaan ja taidoiltaan tarpeeksi erilaisia ja joissa ei ole liiaksi toisistaan poikkeavia lapsia. Pienryhmän suositeltava koko on 4–5 lasta, sillä tämän kokoisessa ryhmässä tulee jo riittävästi esille erilaisia näkemyksiä ja mielikuvia ja vaikka yksi tai kaksi lasta olisi poissa, se ei estä ryhmää toimimasta. Pienryhmään valittiin myös mahdollisimman samanikäisiä lapsia, sillä samanikäiset lapset toimivat helpommin yhteistyössä keskenään, kuin kovin eri-ikäiset lapset. (Maunula, 2005, 9.) Neljä pienryhmän lapsista oli menossa seuraavana syksynä esikouluun ja yksi lapsista jatkaisi vielä vuoden 3–6-vuotiaiden ryhmässä.

Kaikkien pienryhmään osallistuvien lasten voidaan sanoa olleen rauhallisesti käyttäytyviä lapsia päiväkodin arjessa ja kotona näkyvän käyttäytymisen perusteella. Osa lasten vanhemmista oli aiemmissa kasvatuskeskusteluissa toivonut lapselleen tukea ryhmätilanteissa. Yhdistävänä piirteenä lapsissa oli se, että he eivät päiväkodin henkilökunnan huomioiden mukaan yleensä lähteneet koko ryhmän yhteisiin ryhmätoimintoihin kovin mielellään ensimmäisten joukossa mukaan, eivätkä mielellään tuoneet itseään esille isossa ryhmässä. Tämä voisi viitata siihen, että näillä lapsilla voisi olla myös synnynnäistä taipumusta ujouteen. Rauhallisuus ja ujous ovat ihmisen synnynnäisen temperamentin, eli käyttäytymistaipumusten määräämiä ominaisuuksia (Keltikangas-Järvinen 2000, 71). Ujous tarkoittaa sosiaalista estyneisyyttä eli arkuutta uusien ihmisten edessä tai yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa. (Keltikangas-Järvinen 2004, 93). Lapset olivat myös sellaisia, joiden päiväkodin henkilökunta ja lasten vanhemmat uskoivat hyötyvän pienryhmätoiminnasta.

2.5 Opinnäytetyön aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia

Turun opettajankoulutuslaitos ja Uudenkaupungin kaksi päiväkotia tutkivat käytännössä Michele Borban itsetuntoteoriaa. Tutkimusta varten rakennettiin Borban teoriaa mukaileva, vuoden kestävä itsetunto-ohjelma. Tutkimuksen edetessä lapsilta mitattiin itsetunnon osa-alueiden kehittymistä ja samalla tarkkailtiin myös kokeilun vaikutuksia päiväkodin ilmapiiriin ja henkilökunnan käyttäytymiseen ja itsetuntoon. Tutkimus oli sekä määrällinen, että laadullinen. Lasten itsetunnon

osa-alueiden kehittymistä mitattiin erilaisiin mittarein ja päiväkodin henkilökunnalle ja vanhemmille osoitetuilla kyselylomakkeilla. Lasten itsetunnon osa-alueiden kehittyneisyyttä kartoitettiin ennen kokeilua ja kokeilun jälkeen. Päiväkodin henkilökunta teki itsearviointia omasta toiminnastaan, kokeilun vaikutuksesta heihin ja työilmapiiriin. Toisessa tutkimuksen kohteena olleista päiväkodeista myös lapset arvioivat itseään. Tulosten mukaan lasten itsetunto vahvistui tilastollisesti merkittävästi sekä lasten vanhempien, että päiväkodin henkilökunnan arvioiden mukaan. Tutkimuksen mukaan lasten itsetunnon perusturvallisuuden osa-alue vahvistui eniten. Myös henkilökunnan yleisitetunto vahvistui kokeilun aikana. (Aho & Heino 2000, 2, 34–48, 64–65, 107, 120). Sirkku Aho ja Hanna Tarkkonen (1999) ovat koonneet tutkimuksessa käytetyistä itsetuntoharjoituksista erillisen kirjan (Aho & Tarkkonen 1999). Olen hyödyntänyt harjoituskirjan harjoituksia oman pienryhmäni toiminnassa.

Sanna Sorja (2002, tiivistelmä) Helsingin ammattikorkeakoulusta on sosionomin opinnäytetyönään ”Draaman käyttö itsetunnon vahvistamisessa” suunnitellut ja ohjannut toiminnallisen kerhon ylä-asteikäisille nuorille, jossa on draaman keinoin pyritty vahvistamaan itsetunnon osa-alueita. Draamakerho liittyi opetushallituksen vuonna 1998 käynnistämään ”Terve itsetunto”-projektiin. Draamakerhon toiminnan teemat on suunniteltu Michele Borban itsetunto-ohjelman pohjalta. Opinnäytetyön tuotoksena Sorja on kehittänyt Draamaohjaajan Pienen Kirjan, joka on suunnattu oppaaksi kasvattajille, jotka haluavat hyödyntää draamaa pedagogisesta näkökulmasta. Olen hyödyntänyt jonkin verran Sanna Sorjan kokoamia itsetuntoa vahvistavia harjoitteita musiikkipienryhmässäni, yhdistäen niihin musiikin elementin ja muokaten harjoituksia paremmin 5–6-vuotiaille lapsille sopiviksi.

Tiina Hiltunen (1999) Oulun yliopiston kasvatustieteiden laitokselta on Pro Gradu-tutkielmassaan ”Musiikki on lapselle kuin toinen kieli” koonnut ehdotuksia terapeuttiluonteiseen musiikinopetuksen toteuttamiseen peruskoulun ala-asteella. Hiltusen tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten musiikkiterapia soveltuu peruskoulun ala-asteen musiikinopetukseen. Painopiste oli musiikin terapeuttiluonteisessa hyödyntämisessä, eikä varsinaisessa musiikkiterapiassa. Hiltunen on koonnut tutkielmaansa musiikin terapeutteja sisältäviä toiminnallisia

harjoituksia, joita hän ei kuitenkaan ole käytännössä kokeillut. (Hiltunen 1999, tiivistelmä.) Olen hyödyntänyt opinnäytetyöni käytännön osuudessa joitakin Hiltusen kokoamia terapeuttiluonteisia harjoituksia, ja muokannut niitä päiväkotikäisille lapsille paremmin soveltuviksi.

Liisa-Maria Lilja-Viherlampi (2007) Turun yliopistosta on väitöskirjatutkimuksessaan tutkinut terapeutisuuden käsitteen jäsentymistä kasvatuksen kentässä ja etsinyt yhtäläisyyksiä terapeutin ja kasvattavan toiminnan välillä musiikinopetuksen näkökulmasta. Musiikkikasvatuksen terapeutit tekijät jakautuvat hänen tutkimuksessaan neljään osaan. Musiikkikasvatuksen kautta syntyvä positiivinen musiikkisuhde ja musiikillinen vuorovaikutus: rikastavat oppilaan elämää, tukevat ja motivoivat monipuolisesti kasvua ja oppimista, tukevat ja vahvistavat oppilaan identiteettiä, elämänhallintaa muun muassa tunteiden säätelyn kautta ja elämäntaitoja ja voivat toimia kasvun ongelmia ehkäisevänä, auttavana ja korjaavana tekijänä. Tärkeimmäksi terapeutiksi tekijäksi Lilja-Viherlampi on löytänyt opettajan persoonallisuuden ja terapeutisesti suuntautuneen kasvatusasenteen. Terapeutisesti suuntautuneeksi kasvatusasenteeksi Lilja-Viherlampi määrittelee opettajan tietoisuuden ja herkistymisen muun muassa sille, millaisia elämän pituisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikki ja sen parissa toimiminen voi oppilaalle avata. (Lilja-Viherlampi 2007, tiivistelmä.)

Christa Eriksson (2001, 20–21) Lahden ammattikorkeakoulusta on tutkinut sosiaalikasvattajan opinnäytetyössään päiväkodissa työskentelevien, kasvatustalon ammattillisen koulutuksen saaneiden henkilöiden käsityksiä ujoudesta ja temperamentista. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella työntekijöiden omia käsityksiä siitä, miten ujoa lasta tulisi kasvatella ja heidän asenteitaan ujoa kohtaan. Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua kyselyä. Tutkimusjoukko koostui kolmen eri Lahtelaisen päiväkodin 52 työntekijästä, joista 12 vastasi kyselyyn. Tutkimuksen mukaan kasvatustalon ammattilaiset ymmärsivät mitä ujo tarkoittaa, mutta heidän temperamentin tuntemuksensa oli melko heikkoa. Tutkimuksen mukaan työntekijät yrittivät ottaa ujon lapsen yksilöllisyyden huomioon kasvatuksessa. Tutkimukseen vastanneet huomioivat ujoa lasta kannustamalla, rohkaisemalla sekä positiivista palautetta antamalla. Luottamuksellinen suhde aikuiseen koettiin tärkeäksi ujon lapsen kasvatuksessa. Työntekijät kokivat ujon lapsen tar-

vitsevan erityistä tukea, jos ujous on hyvin voimakasta ja lapsi kärsii siitä. Mahdolliseksi erityiseksi tueksi kasvattajat mainitsivat rohkaisun, positiivisen palautteen ja elämysten tarjoamisen. Tutkimuksen mukaan kasvattajat eivät nähneet ujoutta ongelmana, mutta eivät myöskään erityisen positiivisena ominaisuutena. Lasta ei kyselyyn vastanneiden mukaan kuitenkaan tulisi yrittää väkisin muuttaa toisenlaiseksi kuin hän on. (Eriksson 2001, 34–35.)

3 PÄIVÄHOITO JA LASTEN YKSILÖLLISYYS

Rauhallisista lapsista koostuvan pienryhmän valinnan tausta-ajatuksena oli lasten yksilöllisyyden tukeminen. Tämän vuoksi on syytä avata hiukan yksilöllisyyttä ja sen toteutumista päivähoitossa.

3.1 Yksilöllisyyden määrittelyä

Yksilöllisyys ja oikeus omaan ainutlaatuiseen persoonaan ovat länsimaisen kulttuurimme perusarvoja. Suomen perustuslaissa (731/99, 1§) määritetään, että Suomen valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Yksilöllisyys-käsite on silti hyvin epämääräinen ja käytännössä se saa aina erilaisen sisällön tilanteiden ja omien arvojen mukaisesti. (Raina & Haapaniemi 2005, 9). Eerik Lagerpetz (1996, 58) määrittelee yksilöllisyyden seuraavalla tavalla:

Yksilöllisyys ei ole mikään tekojemme ja niiden lopputulosten yksinkertainen ominaisuus, vaan kompleksinen ominaisuus, joka liittyy siihen erityiseen tapaan, jolla tekomme ja niiden tulokset heijastavat sitä, mikä meissä itse kussakin on erityistä ja ainutkertaista.

Yksilöllisyyden korostamisen kritiikki kohdistuu usein siihen, että yksilön vapaus ja oikeudet ja yhteisön etu ovat ajoittain ristiriidassa keskenään. Yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä ei tulisi nähdä toisensa pois sulkevinä tekijöinä vaan sen sijaan ne voivat toimia toisiaan tukevinä tekijöinä. Hyvä yhteisö koostuu toinen toistaan kunnioittavista yksilöistä. Yksilöllisyyden hyvät puolet rikastavat yhteisöä ja

mahdollistavat sen kehittymisen. Itsensä tunteva ja hyväksyvä yksilö on hyvä yhteisön jäsen. Pasi Sahlbergin (1996) mukaan yksilöllisyys ja yhteisöllisyys ovat saman kolikon eri puolia. Jos toista painotetaan liikaa, toinen kärsii. Tasapainon löytäminen yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden välillä on hänen mukaansa kasvatustyön tehtävä. (Raina & Haapaniemi 2005, 10–11.)

Liisa Keltikangas-Järvisen (2004, 36–44) mukaan temperamentti on ihmisen yksilöllisyys. Temperamentti on yksilölle tyypillinen, synnynnäinen tapa käyttäytyä ja reagoida erilaisissa tilanteissa. Temperamentti on varhainen biologinen perusta ihmisen myöhemmälle persoonallisuudelle. Se on synnynnäisten taipumusten ja valmiuksien kokonaisuus, joka voidaan nähdä käyttöaineena tai raakamateriaalina ihmisen kehitykselle. Tästä materiaalista erilaiset ympäristön vaikutukset, kuten lapsen saama kasvatusta, yhteisön odotukset ja kulttuurin normit ja arvostukset muokkaavat persoonallisuuden. Temperamentti erottaa yksilön muista ihmisistä. Temperamentti koostuu sellaisista käyttäytymispiirteistä, jotka näkyvät ulospäin ja ovat näin ollen muiden ihmisten havaittavissa. Esimerkiksi vilkkaus, rauhallisuus, äkkipikaisuus, ujous, levottomuus ja sinnikkyys ovat temperamenttipiirteitä. Psykologian kielenkäytössä temperamentilla tarkoitetaan monenlaisten temperamenttipiirteiden yläkäsitettä (Pulkkinen 1995, 299). Monissa eri tutkimuksissa on todennettu erilaisia ihmisen synnynnäisiä temperamenttipiirteitä. Kaikille temperamenttitutkimuksille on kuitenkin yhteistä nähdä temperamentti ihmisen synnynnäisenä käyttäytymiseen liittyvänä yksilöllisenä ominaisuutena.

3.2 Yksilöllisyys päivähoitoa ohjaavissa laeissa ja asiakirjoissa

Pienryhmäkokeilu sijoittui varhaiskasvatuksen kenttään. Varhaiskasvatusta ja lasten päivähoitoa ovat laeilla ja asetuksin säädeltyä toimintaa. Päivähoitoa ohjaa laki (1973/36) ja asetus (1973/239) lasten päivähoidosta, joissa on määritelty raamit päiväkotien toiminnalle. Laki asettaa päivähoidolle vaatimuksen ottaa lapset yksilöinä huomioon kasvatustehtävässään. Lakiin lasten päivähoidosta tehdyssä lisäyksessä (304/83, 2§a) määritetään, että päivähoidon tulisi edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta lapsen ikä ja yksilölliset tarpeet ja yleinen kulttuuripe-

rinne huomioon ottaen. Laissa yksilöllisyyttä on näin ollen määritelty jokaisen yksilön erityislaatuiseksi, jonka pohjan muodostavat kulttuuritausta, ikä, kehitysvaihe ja yksilölliset tarpeet.

Stakes on laatinut yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, opetushallituksen, kuntaliiton sekä muiden asiantuntijoiden kanssa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asiakirjan. Asiakirja perustuu valtioneuvoston periaatepäätöksensä 28.2.2002 hyväksymiin varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin. Kunnat tarkentavat varhaiskasvatuksen valtakunnallisten perusteiden pohjalta omat linjauksensa ja jokainen päiväkotitekee kunnallisten linjausten pohjalta omat varhaiskasvatussuunnitelman perusteensa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7–8.) Valtakunnallisten ohjeistusten mukaisesti jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tavoitteena on muun muassa lapsen yksilöllisyyden huomioonottaminen varhaiskasvatustoiminnan toteuttamisessa (Alasuutari & Karila 2006, 8).

Päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman johtoajatuksena toimi kontekstuaalisen kasvun malli (Päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma 2006–2007, 8). Lapsi nostetaan kontekstuaalisen kasvun mallissa kasvun ja oppimisen ja sen kautta kasvatuksen ja opettamisen keskipisteeksi, mutta kasvatus nähdään yhteisenä hankkeena kaikkien niiden kesken, jotka osallistuvat lapsen elämään ja joiden elämään lapsi osallistuu (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 15). Koti, päivähoito, lapsen kanssa toimivien muiden aikuisten elämämpiiri ja yhteiskunnan sosiaalinen ja kulttuurinen todellisuus yhdessä muodostavat oppimisympäristön, jossa lapsi itse nähdään aktiivisena toimijana (Päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma v. 2006–2007, 8).

Päiväkodin toimintaa ohjasivat seuraavat arvot: lapsilähtöisyys, yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot, tasa-arvo ja kunnioitus – yksilöllinen huomioiminen ja arvostus, suunnitelmallisuus ja lämmin ja kiireetön ilmapiiri. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan muun muassa sitä, että lapsen tarpeisiin pyritään vastaamaan hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. Lapsilähtöisyys on yleisestikin ohjaava periaate päivähoitossa, jolloin kaiken toiminnan lähtökohtana tulisi olla lapsi yksilönä ja subjektina (Huhtanen 2005, 9). Yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä Päivä-

kodissa korostetaan työyhteisön kesken, päiväkodin, lasten ja lasten vanhempien välillä ja muiden yhteistyökumppanien kanssa. Tasa-arvoa, kunnioitusta ja yksilöllistä huomioimista pyritään noudattamaan niin lasten, vanhempien kuin työyhteisönkin kesken. Henkilökunnan tärkeänä tehtävänä on pitää lapsen etu ja turvallisuus etusijalla. Päiväkodissa tapahtuva varhaiskasvatus perustuu jatkuvaan suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin, johon osallistuvat päiväkodin henkilökunta, lapset ja lasten vanhemmat. Lämmintä, kiireetöntä ja avointa ilmapiiriä pyritään pitämään yllä hyvien vuorovaikutustaitojen avulla, joita ylläpidetään jatkuvan harjoittelun kautta. Kiirettä säädellään hyvän ajankäytön suunnittelun kautta. (Päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma v.2006–2007, 4–7.) Lasten yksilöllisyyden tukeminen näkyy selkeästi Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa.

3.3 Ryhmäkokojen merkityksiä lasten yksilöllisyyden toteutumiselle

Päivähoitoa ohjaavien lakien mukaan päiväkodissa tulisi olla vähintään yksi opistoasteisen sosiaali- tai terveydenhuolto taikka muun alan tutkinnon saanut henkilö seitsemää kokopäivähoidossa olevaa tai 13:a puolipäivähoidossa olevaa lasta kohden. (Asetus lasten päivähoidosta 239/73, 6§; Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista 804/92, 4–5§.) Kunta voi kuitenkin asetukseen lasten päivähoidosta (1345/06) tehdyn lisäyksen mukaan lyhytaikaisesti poiketa edellä mainituista suhdeluista, jos lapsia ei ole kuin lyhytaikaisesti enemmän kuin suhdeluku edellyttää. Tämä antaa kunnille mahdollisuuden ylittää ryhmäkokojen rajat. Joissakin kunnissa on alettu toteuttaa systemaattisesti mahdollisuutta poiketa suhdeluista, jolloin lain henki ei toteudu (Karvinen 2005, 4–6). Vuoden 1996 lakiuudistuksen tuloksena jokaisella lapsella on subjektiivinen oikeus päivähoidon, mikä osaltaan asettaa paineita päiväkotiryhmien täyttämiseen äärimmilleen (Vuolle 2007, 9).

Presidentti Tarja Halonen on Lastentarha-lehdessä ottanut kantaa päiväkotien ryhmäkokoihin. Hänen mukaansa ryhmäkokojen kasvattaminen johtaa ennemmin tai myöhemmin siihen, että päiväkodissa pystytään antamaan vain perushoitoa ja etteivät koulutetut ihmiset pysty tekemään työtään niin hyvin kuin osaisivat. Pre-

sidentti Tarja Halonen on saanut useita yhteydenottoja kasvatusalan ammattilaisilta aiheeseen liittyen. (Myyrä & Vuolle 2007, 6.)

Hujala ja Puroila (1998, 297–309) ovat tutkineet päiväkodin henkilökunnan työtehtäviä ja analysoineet niiden muuttumista vuodesta 1977 vuoteen 1997. Tutkimuksessa käy ilmi, että ryhmäkoot ovat kasvaneet ja että päiväkodin henkilökunnan mielestä henkilökuntaa on liian vähän suhteessa lapsimääriin. Tilanteen sanottiin aiheuttavan henkilökunnalle uupumusta ja stressiä. Vuoden 2006 lopussa suoritettu lastentarhanopettajaliiton jäsentutkimus kertoo samansuuntaisista tuloksista melkein 10 vuotta myöhemmin. Viidesosa kyselyyn vastaajista oli sitä mieltä, että työmäärä on kaiken aikaa liian suuri ja kun lasketaan mukaan ne, joiden mielestä työtä on ”melko usein” liian paljon, nousee työn kuormittavaksi kokoneiden osuus jo 75 prosenttiin. (Komulainen 2007, 10–11.) Vuonna 2007 suoritetun Tehyn päivähoitoselvityksen mukaan lapsiryhmät ovat usein liian suuria, eikä sijaisia palkata riittävästi. Koulutettua ammattihenkilöstöä ei myöskään ole riittävästi lapsimääriin nähden. Päivähoitoasetuksessa määritelty normitus toteutuu vain 38 prosentissa alle 3-vuotiaiden kokopäiväryhmistä ja joka toisessa 3–6-vuotiaiden ryhmistä. (Honkalampi & Pesonen 2007, 10.)

Ryhmäkoko ja aikuisten määrä suhteessa lapsimäärän kokoon, eli aikuinen-lapsi-ratio, ovat päivähoiton laadun mittaamisen puitetekijöitä. Aikuinen-lapsi-suhdeluku voi vaikuttaa esimerkiksi lasten verbaalisen ilmaisen määrään ja leikkiin sitoutumiseen. Ochiltreen mukaan (1994) ratio vaikuttaa eniten alle kolmevuotiaisiin lapsiin siten, että ryhmässä, jossa aikuisia on vähemmän, lapset ovat usein apaattisempia ja poissa tolaltaan ja aikuiset käyttävät aikaa enemmän kurinpidollisiin toimiin. Niirasen (1987) mukaan yli kolmivuotiailla lapsilla sen sijaan ryhmän koko korostuu enemmän. Lasten kielellisen vuorovaikutuksen on todettu olevan vilkkaampaa pienemmissä ryhmissä, lapset leikkivät enemmän roolileikkijä ja lasten on helpompi jäädä päiväkotiin. Pienissä ryhmissä lasten on todettu myös osallistuvan toimintaan harkitsevammin, keskittyen ja esittävän enemmän mielipiteitään. Pienissä ryhmissä aikuiset myös osallistuvat enemmän toimintaan valvontatehtävien sijasta. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 163.)

Liisa Rinkinen Helsingin yliopistosta tutki vuonna 1999 sosiaalipsykologian lisensiaattityössään ”Pienen pienet asiat” yksilöllisyyden toteutumista lasten päivähoidossa. Hän tutki kahden eri päiväkodin 3–6-vuotiaiden lasten ryhmiä. Hän löysi tutkimuksessaan mahdolliseksi yksilöllisyyttä rajoittaviksi tekijöiksi aikuisen, ryhmän, säännöt, tilat, ajan ja kasvatusarvot. Rinkisen tutkimuksen mukaan ryhmä voi muodostua lasten yksilöllisyyttä rajoittavaksi tekijäksi, jos aikuisten määrä on pieni suhteessa lasten määrään. Lasten ja perheiden lisääntyneet vaikeudet, vaihtelevat kasvatukselliset tarpeet ja ikävaihtelut muodostuivat usein myös yksilöllisyyden toteutumisen esteeksi. Tutkimuksessa kävi ilmi, että henkilökunnan sairastumisten, lomien, kokousten ja neuvotteluiden vuoksi ryhmässä saattoi joskus olla vain yksi aikuinen kahdenkymmenen lapsen kanssa. Tällaiset tilanteet vaikeuttavat lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimista. Eräs päiväkodin työntekijä on haastattelussa todennut näin: ”Juuri noiden tavallisten lasten huomioiminen, kun ajattelee päivän mittaan, niin kyllä se minusta aika väärin on monta kertaa niitä kohtaan, että me ei ehditä.” (Rinkinen 1999, 34, 68–70.)

Päiväkodin rauhallisesti käyttäytyvistä lapsista koostuvan musiikkipienryhmän järjestäminen pyrki pureutumaan juuri edellä kuvatun lausahduksen ytimeen: tarjoamaan erityishuomiota lapsille, jotka saattavat jäädä vähälle huomiolle päiväkodin suurissa ryhmissä ja vaihtelevissa tilanteissa.

3.4 Yksilöllisyyden tukeminen

3.4.1 Temperamenttipiirteiden huomioiminen: rauhallisuus ja ujous

Pyrin pienryhmätoiminnassani tukemaan lasten yksilöllisyyttä muun muassa ottamalla huomioon lasten temperamentin, eli synnynnäisten käyttäytymistaitojen mukanaan tuomia ominaisuuksia. Pienryhmääni valittujen lasten voitiin sanoa olevan rauhallisesti käyttäytyviä lapsia päiväkodin arjessa ja kotona heidän näkyvän käyttäytymisensä perusteella lasten vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan huomioiden mukaan. Lasten käyttäytymisessä voi sanoa olleen viitteitä myös ujoudesta, sillä he eivät päiväkodin henkilökunnan huomioiden mukaan tuoneet

itseään mielellään esille suurissa ryhmätilanteissa. En määrittele, olivatko pienryhmän lapset ujoja, mutta otin huomioon lasten mahdollisen ujouden pienryhmätoiminnan suunnittelussa.

Rauhallisuus on ihmisen synnynnäisen temperamentin, eli käyttäytymistäipumusten määräämä ominaisuus (Keltikangas-Järvinen 2000, 71). Pienryhmätoiminnan järjestäminen itsessään, oli pyrkimys ottaa huomioon lasten rauhallisuus. Pienryhmässä lapsille pyrittiin antamaan enemmän tilaa ja aikaa tuoda itseään esille. Pienessä, vain rauhallisesti käyttäytyvistä lapsista kootussa ryhmässä lapsilla olisi myös suurempi mahdollisuus päästä ilmaisemaan omia mielipiteitään. Pienryhmässä lapsille pyrittiin antamaan turvallinen tilaisuus myös villiintyä ja riehaantua.

Kaikki temperamenttitutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että tapa, jolla ihminen suhtautuu uuteen ihmiseen, odottamattomaan tapahtumaan tai uuteen sosiaaliseen tilanteeseen, on synnynnäisen temperamentin määräämä. Kaikkiin temperamenttiteorioihin sisältyy sellainen piirre, joka tarkoittaa taipumusta joko lähestyä tai välttää uusia asioita. Tätä piirrettä kutsutaan eri teorioissa esimerkiksi varautuneisuudeksi, sosiaalisesti estyneisyydeksi ja lähestymiseksi tai tunteeksi, jonka uusi tilanne tai uusi ihminen herättää. Uusien asioiden välttämisen taustalla oleva pelko voidaan jakaa temperamenttitutkijoiden mukaan kahteen tekijään: estyneisyyteen eli inhibitioon ja ujouteen. Inhibitio tarkoittaa estyneisyyttä kaiken uuden edessä ja ujous tarkoittaa sosiaalista estyneisyyttä eli arkuutta uusien ihmisten edessä tai yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa. (Keltikangas-Järvinen 2004, 92–93.) Tässä opinnäytetyössä ujoudella tarkoitetaan arkuutta, joka ilmenee yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa. Ujo lapsi voi kuitenkin olla myös estynyt, eli arka kaiken uuden edessä. Lähes kaikki temperamenttitutkijat ovat sitä mieltä, että ujoudella ei ole yhteyttä sosiaalisuuteen tai seurallisuuteen. Ujo ihminen voi siis aivan yhtä hyvin olla sosiaalinen tai olla olematta. (Keltikangas-Järvinen 2004, 93.)

Lasten mahdollinen ujous nähtiin opinnäytetyössäni voimavarana ja positiivisena piirteenä ihmisessä. Ujouden on osoitettu olevan yhteydessä emotionaaliseen herkkyyteen. Emotionaalisesti hyvin herkillä lapsilla on taipumus osoittaa pelkoa vieraita kohtaan. Tämä ei kuitenkaan ole yhteydessä siihen, miten mielellään lap-

set ovat muiden ihmisten seurassa. Ujouteen liitetään positiivisia asioita, kuten kyky empatiaan. Tutkimusten mukaan ujous tuskin koskaan johtaa käytöshäiriöihin tai sosiaalisiin ongelmiin, ellei ujoutta itseään pidetä sosiaalisena ongelmana. (Keltikangas-Järvinen 2004, 93, 261.) Juhani Mattilan (2004) mukaan ujous on positiivinen ominaisuus. Hän ei luokittele ihmisiä ujoiksi ja ei-ujoiksi, vaan käyttää mieluummin ilmaisua herkkä ja herkkävaistoinen. Mattilan mukaan herkästä lapsesta kasvaa oikeissa olosuhteissa ”tunnollinen, luova ja älykäs aikuinen”. Monissa luovissa ammateissa tarvitaan herkkyyttä ja kykyä pysähtyä pohtimaan asioita mielessään. (Kemppainen 2005, 60–62.) Lasten mahdollista herkkävaistoisuutta ja empatiakykyä pyrittiin hyödyntämään ja korostamaan pienryhmässä, muun muassa tunteita ja sosiaalista herkkyyttä korostavien leikkien muodossa. Lapsille pyrittiin tarjoamaan kokemuksia siitä, että he ovat hyviä ja erityislaatuisia.

Kaganin mukaan estyneen lapsen ohjauksessa ensimmäisenä ei ole edullista pyrkiä muuttamaan lapsen käytöstä, vaan huomio tulisi kiinnittää epämukavuuden tunteen vähentämiseen uusien ihmisten seurassa. Lasta ei siis kannata jättää yksin selviytymään tai kannustaa menemään muiden leikkeihin mukaan kertomalla, kuinka mukavaa toisilla on tai kuinka rohkeita toiset lapset ovat, tai kertomalla että lapsen tulisi muuttua heidän kaltaiseksi. (Keltikangas-Järvinen 2004, 104.) Pienryhmän lapset olivat tuttuja toisilleen monen vuoden ajalta, sillä he olivat kasvaneet samassa päiväkotiryhmässä. Lisäksi myöhemmin kävi ilmi, että lapset olivat ystäviä keskenään. Se, että lapset valittiin saman päiväkotiryhmän sisältä ja he olivat tuttuja toisilleen, oli keino pyrkiä vähentämään Kaganin mainitsemaa epämukavuuden tunnetta uusien ihmisten seurassa. Kävin ennen pienryhmän aloitusta tutustumassa lapsiin kolmen aamupäivän ajan. Tutustumisen yhtenä tarkoituksena oli pyrkiä vähentämään uusien ihmisten herättämää mahdollista hämmennystä lapsissa. Pienryhmän toiminnassa olin tarkkana, etten kannustanut lapsia sellaisiin toimintoihin, jotka näyttivät aiheuttavan heille ahdistusta tai pelkoa. Pyrin toimimaan pienryhmän ohjaajana kannustavasti ja luomaan turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä pienryhmään. Musiikkiterapeutti Mari Ruhalahti (2007) neuvoi minua kannustamaan lapsia hyvin pienistäkin asioista luonnollisesti toiminnan lomassa, kuten nostamalla peukalon pystyyn tai vinkkaamalla silmää, jos joku lapsista esimerkiksi uskaltaa soittaa oikein kovaa. Musiikki ja pienryhmän

toistuvat elementit, joita on esitelty luvussa 5 ja 6, pyrkivät myös toimimaan pienryhmässä turvallisuutta luovina tekijöinä.

3.4.2 Lasten ikäkauden ja kehitystehtävien huomioiminen

Lasten yksilöllisyyttä tuettaessa on tärkeää tunnistaa lasten iän mukainen kehitysvaihe. Teen pienen katsauksen musiikki pienryhmääni kuuluneiden lasten, eli 5–6-vuotiaiden lasten kehitysvaiheeseen. Kehitysteoriat antavat suuntaviivoja, mutta silti on muistettava, että jokainen lapsi elää yksilöllistä kehitysvaihettaan.

Eriksonin psykososiaalisessa kehitysteoriassa tarkastellaan identiteetin, eli yksilöllisyyden koko elämänkaaren mittaista kehitystä. Eriksonin teoria sisältää kahdeksan vaihetta, joilla jokaisella on oma kehitystehtävänsä. Eriksonin kehitysteorian mukaan pienryhmäni lapset kuuluivat leikki-ikäisen kehitysvaiheeseen, joka sijoittuu lapsen kehityksessä kolmesta kuuteen ikävuoteen. Tämän kehitysvaiheen kehitystehtävänä on aloitteellisuus. Kehitystehtävän epäonnistuminen johtaa syyllisyyden tunteisiin. Leikki-ikäinen lapsi elää aikaa, jolloin hän sisäistää ympäristön normeja, sääntöjä ja käyttäytymistapoja ja niistä muodostuu hänen sisäisiä rakenteitaan. Lapsen ilo ja mielikuvitus leikeissä on suurta, samalla kun hän kohtaa itsessään aggressiivisia ja seksuaalissävytteisiä sisäisiä tunteita ja viettiilykkeitä. Lapsen sisältä ja ympäristöstä tulevat voimat muodostavat jännitteitä, jotka synnyttävät aloitteellisuuden ja syyllisyyden välillä liikkuvia tunteita. Lapsen temperamentti ja vanhempien suhtautuminen lapseen vaikuttavat kehitystehtävän onnistumiseen. Leikki-ikäisen lapsen kehitysvaiheen voimana on määrätietoisuus. Määrätietoisuus on sitä, että pystyy kuvittelemaan ja tahtonsa avulla toteuttamaan päämääriä ja suunnitelmia, ilman syyllisyyden ja rankaisun pelkoa. Määrätietoisuuden vastakohta on estoisuus. Liiallinen estoisuus muodostuu toiminnan jarruksi tai aiheuttaa sen, että lapsi kohdistaa määrittelemättömän uhan pelossa rangaisuuden itseensä tai tuntee syyllisyyttä. (Dunderfelt 2006, 243–249.) Musiikki pienryhmän kokoaminen päiväkodin rauhallisesti käyttäytyvistä lapsista tukee Eriksonin teorian mukaista 3–6-vuotiaan lapsen kehitysvaihetta. Musiikki pienryhmän tavoitteena oli tukea itsetuntoa. Itsetunnon tukemisella voidaan tukea aloitteellisuuden lisääntymistä ja vähentää estoisuutta.

Marja Hongisto-Åbergin, Anne Lindeberg-Piironen ja Leena Mäkisen (1994, 48–49) mukaan 4-6-vuotias lapsi elää tiedollisessa kehityksessään vaihetta, jolloin hän kiinnostuu erilaisista ympäröivän yhteiskunnan ilmiöistä ja luonnon ilmiöistä. Lapsi kiinnostuu myös historiallisesta perspektiivistä. Syy- ja seuraussuhteet alkavat hahmottua. Tämän ikäisen lapsen tunne-elämän haasteena on oman minäkuvan testaaminen suhteessa muihin. Testaaminen ilmenee lapsilla eri tavoin. Aikaisemmin opitut toimintamallit, jotka ovat tuottaneet tulosta, alkavat vahvistua tässä iässä. Jos lapsen toimintakeinot ovat vähäiset, hän saattaa pyrkiä herättämään vastakaikua esimerkiksi antisosiaalisella käyttäytymisellä. Moraalikäsitykset alkavat kehittyä 4–6-vuotiaalla lapsella ja hän pystyy tekemään eron hyvän ja pahan välillä. Lapsi arvioi ympäristöään myös esteettisin perustein, eli mikä on kaunista ja mikä ei. Tässä iässä lapsi nauttii ryhmäleikeistä ja pystyy kokemaan ja luomaan me-henkeä. Lapsi on yleensä 4–6-vuotiaana hyvin motivoitunut opettelemaan uusia taitoja. Motorisesti 4–6-vuotias lapsi hallitsee jo ruumiinsa liikkeitä ja tasapainoaan ja nauttii ryhmässä tapahtuvasta tekemisestä, esimerkiksi musiikkiliikunnasta ja liikuntaleikeistä.

3.4.3 Pienryhmätoiminta yksilöllisyyden tukemisen välineenä

Päiväkodissa hyödynnettiin pienryhmätoimintaa yhtenä työmuotona. Suoritin ensimmäisen ammatillisen harjoitteluni Päiväkodissa ja pääsin seuraamaan ja ohjaamaan pienryhmätyöskentelyä. Tein havainnon, että lapset, jotka eivät uskaltaneet isossa ryhmässä tuoda mielipiteitään esille tai ilmaista itseään saivat paljon lisää rohkeutta pienemmässä ryhmässä ja rohkaistuivat jopa näytelmän päähenkilöiksi.

Pienryhmätoiminnan avulla voidaan tukea Hongisto-Åbergin ym. (1994, 49) mukaan muun muassa 4–6-vuotiaan lapsen tunne-elämää. Lapsilla tulisi olla turvallinen vertaisryhmä, jonka kesken heillä olisi aivan oma maailmansa. Ryhmä on kasvattaja, jonka voima voi olla tämän ikäisillä lapsilla jopa aikuista voimakkaampi. Lapsi vaikuttaa jo ”isolta”, mutta siltä hän tarvitsee turvallista syyliä ja luottamuksellisia keskusteluhetkiä aikuisen kanssa. Tunne-elämää voidaan tukea myös esteettisiä elämyksiä tarjoamalla, kuten taideteoksia tekemällä ja musiikki-

ja teatterihetkiä tarjoamalla. Aikuisen tulisi kertoa omia näkemyksiään ja perustella ne. Aikuinen voi tarjota ääneen vaihtoehtoja, kuten ”erilainen ei ole ruma”. Lapsi toimii mielellään yhdessä aikuisen ja ryhmän kanssa 4–6-vuotiaana. Tässä iässä lapsi nauttii ryhmäleikeistä ja pystyy kokemaan ja luomaan yhteishenkeä.

Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamassa Eemeli-projektissa hyödynnettiin pienryhmätoimintaa päiväkodeissa 3–6-vuotiaille lapsille. Pienryhmät kehitettiin tukemaan ja auttamaan lapsia, jotka aikuisten mielestä tarvitsevat pienryhmän tukea suurten ryhmien rinnalle (Maunula 2005, 5). Projektin päätavoitteena oli tunnistaa ja tavoittaa psykososiaalisesti oirehtivia päiväkotilapsia ajoissa ja kevyin menetelmin. Projektin tarkoituksena oli kehittää varhaisen puuttumisen menetelmiä. Usein pienryhmiin valikoitui lapsia, jotka olivat tunneilmaisultaan niukkoja ja arkoja, jotka eivät isossa ryhmässä uskaltaneet tuoda omaa itseään esille. (Eemeli-projekti tukee lapsia ja vanhempia 2005, 17.) Pienryhmien aikuisten palautteessa korostui että Eemeli-ryhmät sopivat erityisesti tukemaan arkojen ja sisäänpäin kääntyneiden lasten leikkiä ja itseilmaisua. Eemeli-ryhmistä saatu palaute oli innostavaa ja myönteistä. Palautteessa korostuivat kuvaukset sellaisista hetkistä, jotka tarjoavat lapsille aikaa, läsnäoloa, riehakkuutta, pysyvyyttä ja lasten kunnioittamista. (Maunula 2005, 6.)

4 ITSETUNNON TUKEMINEN - YKSILÖLLISYYDEN TUKEMISTA

4.1 Itsetunnon määrittelyä

Itsetunto on osa ihmisen minäkuva (Keltikangas-Järvinen 2000, 101). Minäkuva tarkoittaa käsitystä omasta itsestä ja sen muodostuminen on pitkä kehitystapahtuma. Se alkaa kolmantena ikävuonna ja erityisen tärkeitä ovat ikävuodet neljästä kuuteen sekä nuoruusikä. Minäkuvan kehitys jatkuu oikeastaan koko elämän ajan aina sen palautteen mukaan, mitä ihminen ympäristöltään saa. (Keltikangas-Järvinen 1985, 56). Itsetunto on ihmisen henkilökohtaista tunnetta ja käsitystä siitä onko hän ”hyvä” vai ”huono”. Itsetunto on sitä parempi, mitä enemmän hyviä piirteitä ihminen itseensä yhdistää. Itsetunnon pohja rakentuu lapsuudessa.

Itsetunnon voi jakaa annettuun ja hankittuun itsetuntoon. Annettu itsetunto muodostuu hyväksynnästä, kiitoksesta ja hoivasta, jota ihmiselle annetaan ilman että hän suorituksillaan vaikuttaa kiitoksen saamiseen. Hankittu itsetunto on toinen itsetunnon kehitystie. Hankittu itsetunto rakentuu pitkälti sen varassa, miten paljon onnistumisen kokemuksia ihmisellä on. (Keltikangas-Järvinen 2000, 102, 123, 132–133.)

Borban (1989, 1993, 1994) ja Reasonerin (1994) teorioissa itsetunto on myös määritelty minäkäsityksen osaksi. ”Minä” on minäkäsitystä laajempi, sillä ”minä” sisältää melkein aina tiedostamattomia osia. Minäkäsitys on minän tiedostettu osa. Minäkäsitys sisältää kognitiivisen ja affektiivisen alueen. Kognitiivinen alue sisältää tiedot ja oletukset itsestä ja affektiivinen alue sisältää asennoitumisen itseensä ja itsensä arvostuksen. Itsetunto eroaa minäkäsityksestä siten, että minäkäsityksessä korostuu kognitiivinen puoli, mutta itsetunnossa affektiivinen alue on kognitiivista tärkeämpi. (Aho & Tarkkonen, 1999, 3.)

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa (v.2006–2007, 8-9) itsetunto määritellään lapsen käsitykseksi omasta itsestään. Tunteiden tunnistamisella on merkitystä lapsen itsehallintataitojen kehittymiselle. Itsehallintataidot säätelevät pettymysten sietokykyä, erilaisuuden hyväksymistä, tulevaisuuden suunnittelutaitoa, empatiakykyä ja itsenäisyyttä, jotka ovat pohja terveelle itsetunnolle. Itsetunto määritellään myös yhdeksi tärkeäksi osatekijäksi, jolla on merkitystä ihmisen elämän suuntaan.

4.2 Hyvä itsetunto ja yksilöllisyys

Ihmisen itsetunto on hyvä silloin, kun hänen minäkäsityksessään ovat voitolla positiiviset ominaisuudet. Hyvän itsetunnon omaavan yksilön minäkuva on silti totuudenmukainen ja hän havaitsee hyvin ominaisuuksien lisäksi myös heikkouksensa. Hyvää itsetuntoa voi nimittää myös itsearvostukseksi. Itseään arvostava yksilö pystyy pitämään kiinni oikeiksi katsomistaan päämääristä vastarinnankin edessä. Hyvään itsetuntoon kuuluu myös se, että ihminen kykenee näkemään oman elämänsä ainutkertaisuuden ja ymmärtää olevansa tärkeä ilman, että hänen

täytyy todistella sitä erityisin suorituksin. Hyvään itsetuntoon kuuluu myös kyky arvostaa muita ihmisiä, arvostaa heidän osaamistaan ja antaa tunnustusta heille. Itsetunnon ja itsenäisyyden välillä on yhteys. Hyvän itsetunnon omaava henkilö ei ole jatkuvasti huolestunut muiden mielipiteistä, eikä pyri ajattelemaan ja toimimaan yleisen mielipiteen mukaan. Hyvän itsetunnon tuntomerkkeihin kuuluu myös kyky kestää epäonnistumisia ja pettymyksiä. Hyvä itsetunto helpottaa omien virheiden myöntämistä epäonnistumisten jälkeen, ilman että se romuttaisi itsetuntoa. Hyvä itsetunto auttaa ihmistä myös tulkitsemaan oikein ympäristöään. (Keltikangas-Järvinen 1994, 17–23.) Aho & Laine (2002, 20) määrittelevät hyvän itsetunnon seuraavasti: ”Ihmisellä on hyvä itsetunto, kun hän havaitsee olemassaolonsa, mutta ennen kaikkea tuntee sekä vahvuutensa että heikkoutensa, jotka hän myös hyväksyy.”

Musiikkiyhtyeenryhmän päätavoitteeksi valitsin lasten itsetunnon tukemisen, koska sen avulla voidaan tukea myös lasten yksilöllisyyttä. Edellä kuvattujen määritelmien mukaan hyvällä itsetunnolla varustettu henkilö kykenee olemaan terveellä tavalla ylpeä omasta erityisyydestään ja yksilöllisyydestään. Hän kykenee tuomaan omia mielipiteitään esille ja pitämään niistä kiinni. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hyvän itsetunnon omaava yksilö olisi itsekeskeinen, vaan päinvastoin hyvä itsetunto auttaa huomioimaan ja tulkitsemaan paremmin muita ihmisiä ja antamaan tunnustusta heille. Hyvän itsetunnon omaava henkilö pystyy tulkitsemaan myös paremmin ympäristöään. Itsensä tunteva ja hyväksyvä yksilö on myös hyvä yhteisön jäsen (Raina & Haapaniemi 2005, 11).

4.3 Itsetunnon kehitys

Ahon ja Heinon (2000, 1) mukaan itsetunto ei ole synnynnäinen, vaan se opitaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lapselle tärkeät ihmiset, kuten vanhemmat, päiväkodin henkilökunta ja kaverit vaikuttavat eniten itsetunnon muodostumisessa. Lapsuudessa ja nuoruudessa muodostunut itsetunto saattaa määrätä ihmisen ajatuksia ja toimintaa vielä aikuisiässäkin.

Itsetunnon kehitys alkaa jo vauvaiässä. Ensimmäisten ikävuosien aikana vauvan tulisi saada riittävästi ja oikein ajoitettua hoivaa, jotta hänelle voisi syntyä kokemus omasta tärkeydestä ja arvosta. Sisäisen hallinnan, eli sisäisen autonomian kehittyminen on osa itsetunnon kehittymistä. Sisäinen autonomia tarkoittaa kykenemistä oman itsen ja omien tunteiden käsittelyyn ja se saavutetaan asteittain vuosien kuluessa. Sisäisen autonomian kehityksen lopputuloksena ihminen ei enää reagoi mekaanisesti ympäristön ärsykkeisiin, vaan hän kykenee käsittelemään ympäristöstä tulevaa tietoa ja säätelee toimintaansa sen mukaan, mikä hänelle itselleen on järkevää. Itsetunnon kehityksessä vauvasta murrosikään tärkeänä tekijänä toimii peilisuhte. Peilisuhte on ilmiö, jossa lapsi ”peilaa” itseään, omaa käyttäytymistään ja osaamistaan vanhempien reaktioista. Vanhempien reaktioiden perusteella lapsi liittyy itseensä positiivisia ja negatiivisia ominaisuuksia. Myös samaistuminen on itsetuntoa kehittävä tekijä. Samaistuessaan lapsi kuvittelee itsellään olevan samoja ominaisuuksia kuin ihailemillaan ihmisillä ja samalla lapsi alkaa tuntea itsensä voimakkaammaksi ja taitavammaksi. Viimeinen ennen kouluikää oleva itsetunnon kehitysvaihe on yliminän kehittyminen. Yliminään sisältyvät ihmisen ihanteet ja eettiset ja moraaliset normit. Yliminä säätelee ihmisen toimintaa asettamalla tavoitteita ja pitämällä yllä vaatimustasoa, sekä tuottamalla häpeän- ja syyllisyydentunteita. Vaikka syyllistäminen ja syyllisyydentunteet ovat negatiivisia asioita, ne ovat välttämättömiä ihmisen myöhemmälle sosiaaliselle kanssakäymiselle. (Keltikangas-Järvinen 1994, 136–148, 153–161.)

Burnsin (1982) mukaan lapsen itsetunto alkaa muodostua 5–7 vuoden iässä. Itsetuntotyöskentelyn hyvä aloitusaika on esikouluikässä. Ikävuodet 6–13 ovat itsetunnon kehittymisen kannalta herkintä aikaa. Tässä iässä lapsi aloittaa koulunkäynnin. Koulussa lapsi saa monipuolista palautetta ja enemmän arvioita itsestään. (Aho & Heino 2000, 1.) Tutkimuksissa on todettu, että koulun alkaessa lapsi alkaa arvioida uudella tavalla ja kriittisesti käytöstään. Ensimmäiset kouluvuodet ja niiden antama palaute ovat tärkeitä lapsen itsetunnon kannalta. Niiden aikana lapselle muodostuu pitkälle hänen elämänsä vaikuttava käsitys siitä, mitä hän osaa ja mitä ei. Tämän käsityksen varassa lapsi tekee monia tärkeitä ratkaisuja ja valintoja ja asettaa itselleen tulevaisuuden tavoitteita. (Keltikangas-Järvinen 1994, 179–180.)

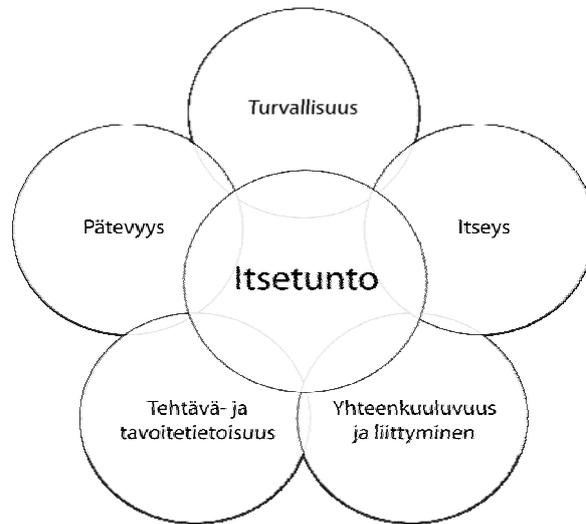
4.4 Itsetunnon rakentuminen ja kehitys Borban ja Reasonerin teorioiden mukaan

Itsetunnon tukemisen avuksi valitsin Michele Borban itsetuntoteorian sillä se tarjosi selkeät itsetunnon osa-alueet, joista oli helppo muodostaa tavoitteita itsetunnon tukemiselle. Erityisopettaja Michele Borba on tehnyt yli 17 vuotta kenttätutkimusta koululaisten parissa ja vuosien työn tuloksena hän on kehittänyt teoriansa pohjalta laajan itsetunto-ohjelman (Borba 2003, xvi). Suomalainen itsetuntotutkija Sirkku Aho on yhdessä muiden kirjoittajien kanssa käsitellyt Borban itsetuntoteoriaa ja -ohjelmaa useissa teoksissa (Aho 1996; Aho & Tarkkonen 1999; Aho & Heino 2000; Aho & Laine 2002; Aho 2005). Michele Borba on soveltanut itsetunto-ohjelmaansa varhaislapsuudesta aikuisuuteen. Borba nojaa teorian kehittämisessä Coopersmithin (1967), Reasonerin (1982), Rogersin (1986), Maslowin (1968), Purkeyn ja Novakin (1984) ja Wyliein (1961) ajatuksiin. (Aho 1996, 56.)

Michele Borban (2003, 6–10) mukaan itsetunto rakentuu viidestä osa-alueesta, joita ovat turvallisuus (security), itseys (selfhood), yhteenkuuluvuus ja liittyminen (affiliation), tehtävä- ja tavoitetietoisuus (mission) ja pätevyys (competence). Itsetunnon osa-alueet on johdettu suoraan Robert Reasonerin (1982) itsetuntoteoriasta. Reasonerin teoriassa itsetunnon osa-alueet muodostuvat seuraavista osa-alueista: turvallisuuden tunteet (a sense of security), identiteetti tai itsensä tiedostaminen (a sense of identity or self-concept), yhteenkuuluvuuden tunteet (a sense of belonging), tavoitetietoisuus (a sense of purpose) ja pätevyyden tunteet (a sense of competence) (Reasoner 1982, 17). Vaikka käsitteet poikkeavat hieman toisistaan Borban ja Reasonerin teorioissa, niillä tarkoitetaan samoja asioita. Käytän opinnäytetyössäni Michele Borban, Robert Reasonerin (1982) itsetuntomallista muokkaamia käsitteitä: turvallisuus, itseys, yhteenkuuluvuus ja liittyminen, tehtävä- ja tavoitetietoisuus ja pätevyys.

Itsetunnon osa-alueet ovat jossain määrin päällekkäisiä, mutta vasta yhdessä ne muodostavat ihmisen itsetunnon. Kaikkien itsetunnon osa-alueiden tulee olla vahvoja, ennen kuin yksilöllä voidaan olettaa olevan hyvän itsetunnon. (Aho 1996, 56–57; 2002, 48, 23.) Itsetunnon osa-alueiden päällekkäisyys kuitenkin mahdol-

listaa sen, että useampaa itsetunnon osa-aluetta voidaan kehittää yhtä aikaa (Aho & Heino 2000, 4).

Kuvio 1. Itsetunnon rakentuminen Borbaa (2003, 6) mukaillen.

Borban (2003, 8, 50) mukaan turvallisuus on tärkein itsetunnon osa-alue ja sen kehittyminen on edellytys muiden itsetunnon osa-alueiden kehittymiselle. Seuraavana kehittyvät itseyden - ja liittymisen tai yhteenkuuluvuuden osa-alueet. (Aho & Heino 2000, 5). Nämä kolme ensimmäisenä kehittyvää itsetunnon osa-aluetta ovat perusta itsetunnon kehittymiselle ja pienelle lapselle kaikkien keskeisimpiä alueita. Tehtävätietoisuus ja pätevyys kehittyvät yleensä myöhemmin ja vasta sen jälkeen kun kolme ensimmäistä ovat kehittyneet. (Aho & Heino 2000, 59.) Keskityin tukemaan musiikkipienryhmässä edellä mainittuja Borban teorian mukaan kolmea ensimmäisenä kehittyvää itsetunnon osa-aluetta.

Turvallisuus on tärkein itsetunnon osa-alue ja sen kehittyminen on edellytys muiden itsetunnon osa-alueiden kehittymiselle (Borba 2003, 8, 50). Turvallisuus tarkoittaa hyvän olon tunnetta ja luottamusta toisiin ihmisiin muutostilanteissakin. Turvallisuuden tunteita kokeva henkilö ei pelkää vähättelyä, nolaamista tai pilkkaa toisten taholta. Yksilön ei tarvitse puolustautua, sillä ympäristö ei tunnu uhkaavalta. Lapsi uskaltaa esimerkiksi kertoa mielipiteensä avoimesti ilman rangais-
tuksen pelkoa. Lapsella perusturvallisuus näkyy avoimena informaation vastaan-

ottokykynä. (Aho 2005, 26, 49.) Lapsi voi kasvaa ja oppia vain psykologisesti turvallisessa ilmapiirissä (Aho & Tarkkonen 1999, 6).

Itseydellä tarkoitetaan ihmisen tiedostamaa kuvaa omista rooleistaan ja ominaisuuksistaan. Itseyden ongelmat voivat ilmetä niin, että lapsi kuvaa itseään yleensä negatiivisesti, ei usko omiin kykyihinsä ja on yliherkkä kritiikille. (Aho & Laine 2002, 22, 51.) Borban (1989, 1993, 1994) ja Reasonerin (1994) mukaan myönteisen minäkäsityksen ja vahvan itsetunnon kannalta olisi tärkeää, että lapsi osaisi arvioida itseään totuudenmukaisesti, eli tuntisi itsensä (Aho & Tarkkonen 1999, 36).

Yhteenkuuluvuudella ja liittymisellä tarkoitetaan samaistumista johonkin ryhmään tai yhteisöön. Laajemmin yhteenkuuluvuuden tunteissa on kyse yksilön sosiaalisista taidoista. Ryhmään kuulumisen kehittää yksilön sosiaalisia taitoja, joilla on merkitystä yksilön itsetunnon vahvistumiselle (Aho & Tarkkonen 1999, 70). Liittymisen ja yhteenkuuluvuuden osa-alue itsetunnossa on kaikkein tärkein ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Voimakkaan yhteenkuuluvuuden tunteen omaava lapsi tuntee olevansa hyväksytty ja pystyy antamaan itsestään muille vuorovaikutustilanteissa. Jos lapsen yhteenkuuluvuuden tunteissa on ongelmia, hänen voi olla vaikea luoda ystävyys-suhteita ja hän toimii mieluummin yksin kuin ryhmässä. (Aho 2005, 26, 53.)

Tehtävä- ja tavoitetietoisuus tarkoittaa tavoitteiden asettamista, aloitteiden tekemistä ja vastuun ottamista. Tehtävätietoinen yksilö on itseohjautuva ja osaa asettaa realistisia tavoitteita toiminnalleen ja osaa myös arvioida niiden toteutumista. Jos lapsen tehtävätietoisuus on heikko, hänen on vaikea motivoitua suoritusta vaativissa tilanteissa, hän lannistuu helposti ja hänen aloittamansa tehtävät jäävät usein kesken. Tehtävätietoisuudeltaan heikko lapsi vaatii yleensä kasvattajalta paljon huomiota ja on riippuvainen muiden mielipiteistä. (Aho 2005, 26, 54.)

Pätevyys tarkoittaa sitä, että yksilö pitää itseään taitavana ja arvostettuna. Pätevyyden tunteet syntyvät onnistumisen kokemuksista. Onnistuessaan ihminen huomaa olevansa arvokas, taitava ja muille ihmisille tärkeä. Hän on tietää mitä elämältään haluaa ja on sisäisesti vahva. Pätevyyden tunteen omaava yksilö uskall-

taa sanoa mielipiteensä, uskaltaa ottaa riskejä ja pitää epäonnistumisia oppimistilanteina. Pätevyyden tunteita kokeva henkilö tuntee hyvin itsensä ja pystyy hyväksymään myös heikkoutensa. (Aho 2005, 27, 56.)

5 MUSIIKKI TYÖVÄLINEENÄ ITSETUNNON TUKEMISESSA

5.1 Musiikin elementit

Musiikilla on oma rakenteensa ja järjestelmänsä samalla tavoin kuin eri kielillä on kielioppinsa. Musiikin voidaankin sanoa olevan sanatonta kieltä (Ahonen 1997, 12). Musiikilliset äänet soivat tietyllä sävelkorkeudella. Peräkkäin tietyillä sävelkorkeuksilla soivat äänet muodostavat melodian. Jokaisella äänellä on oma sointivärinsä ja voimakkuutensa. Äänen voimakkuuden vaihteluita kutsutaan dynamiikaksi. Samanaikaiset äänet muodostavat keskenään harmonian. Harmonia tarkoittaa sitä soivaa kokonaisuutta, minkä samanaikaisesti soivat äänet muodostavat suhteessa toisiinsa. Harmonia voi olla pehmeä ja tasapainoinen tai hyvinkin riihtasointuinen. Rytmi, eli perussyke muodostaa musiikin selkärangan. Musiikki etenee tietyllä nopeudella, eli tempossa. Tempo voi pysyä samana, hidastua tai nopeutua musiikin luonteen mukaisesti. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 22–23.)

Musiikki on kuitenkin enemmän kuin kielioppia ja matematiikkaa. Musiikki eroaa kielellä tapahtuvasta kommunikaatiosta muun muassa siinä, että se on joustavampaa, sillä se ei ole sidottu kulttuuriseen kontekstiin ja se sisältää useampia tulkintamahdollisuuksia kuin puhuttu kieli (Lehtonen 1996, 37). Musiikkia kuvataan usein tunteiden kieleksi, sillä se voi parhaimmillaan koskettaa, ilmaista ja jakaa piilossa olevia tunteita tavalla, jota sanojen ja puheen avulla olisi mahdotonta tavoittaa (Tervo 1994, 207). Musiikkia voidaan sanoa myös ruumiin kieleksi. Musiikissa ja ruumiin kielessä merkityssisältöjä ja viestejä ei usein pueta loogiseen muotoon tai sanallisiksi ilmaisuiksi ja ne synnyttävät vastaanottajassaan ja lähettäjänsä ruumiillisia reaktioita ja tunteita. Ruumiin kielellä ja musiikin avulla ihminen ei yleensä tiedosta kommunikoivansa. (Lehtonen 1996, 44.) Musiikin eri elementeillä on todettu olevan erilaisia terapeuttisia vaikutuksia. Esittelen esi-

merkkinä rytmin, melodian ja harmonian terapeuttisia vaikutuksia ihmismielelle ja keholle.

Koko ihmisen fyysisen olemassaolon perusta on rytmi. Ihminen tulee tietoiseksi itsestään rytmin avulla jo äidin kohdussa, jolloin rytmi on ensimmäinen yhteys ulkomaailmaan kaikujen ja värähtelyiden muodossa. Kehomme systeemit toimivat rytmisissä, kuten hengitys, sydämen syke, verenkierto ja unirytmii. Rytmien vaikutuksia ihmiseen on tutkittu paljon. Rytmillä voi olla stimuloiva tai depressoiva vaikutus ihmiskehon rytmisiin systeemeihin: rytmi voi rauhoittaa, lisätä rohkeutta, rentouttaa ja vapauttaa ihmistä. Rytmien kokeminen on eri ihmisillä melko samankaltaista. Nopeutuva ja kiihtyvä rytmi koetaan usein paniikinomaisena ja rauhattomana ja hidastuva rytmi saa aikaan rentoutumista. (Ahonen 1997, 41–42.) Melodia vaikuttaa ihmisen ajatuksiin. Peräkkäin virtaavat nuotit ja niiden muodostamat teemat on pidettävä mielessä, jotta hahmottaisi niistä muodostuvan kokonaisuuden eli melodian. Melodiassa toistuvat teemat voivat olla vuoroin jännittyneitä ja vapautuneita. Jännitteiden muodostaminen ja niiden purkaminen melodian sisällä vaikuttavat laulajaan, soittajaan tai musiikin kuuntelijan fysiologisesti. Musiikin kuuntelija saattaa menettää todellisuuden tajun ja musiikki voi tuntua aivan kuin kumpuavan kuuntelijan omista tunteista. (Ahonen 1997, 43.) Harmonian voidaan sanoa olevan musiikin sydän, sillä se vaikuttaa suoraan tunteisiin. Duurisointujen on todettu luovan rohkeuden ja voiman ilmapiiriä ja mollisoinnut voivat auttaa surussa ja murheessa. Musiikin synnyttämät mielikuvat ja mielen liikkeet ovat olennainen osa musiikin terapeuttista käyttöä. (Ahonen 1997, 42.)

5.2 Musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian suhteesta

Musiikkikasvatuksella tarkoitetaan ensisijaisesti musiikin avulla tapahtuvaa tavoitteellista tiedollista ja taidollista kasvattamista ja musiikillisten kykyjen kehittämistä (Tervo 1994, 206). Lapsille soveltuvia musiikillisia toimintatapoja käyttämällä voidaan tukea lapsen kokonaisvaltaista oppimista ja kasvamista musiikin avulla. Varhaisiän musiikkikasvatuksen tarkoituksena on herättää lapsen rakkaus kiinnostus musiikkiin. Varhaisiän musiikkikasvatukseen voidaan lukea kuuluvaksi musiikkileikkikoulutoiminta, päiväkotien ja kerhojen musiikkikasvatus, alle kou-

luikäisten lasten soitonopetus ja musisointi kodeissa. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 9.) Musiikkikasvatuksen avulla lapsille voidaan opettaa uusia taitoja, esimerkiksi matematiikan alkeita. Matematiikan alkeisiin kuuluvat muun muassa nimeämiset, määrittelyt ja ajan käsitteet ja joita voi hyvin harjoitella laulujen ja lorujen kautta. (Päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma v. 2006–2007, 19–21.) Musiikkikasvatuksen avulla voidaan edistää myös lapsen rytmistä kehitystä. Rytmittäjä on tärkeä osa monien taidollisten valmiuksien kehittymisessä, kuten luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 25.)

Musiikkiterapia on terapiaa, jossa musiikin parantavia, eli terapeuttisia elementtejä käytetään työvälineenä. Musiikkiterapiassa käytetään hyväksi musiikissa itsessään olevaa terapeuttisuutta, hoitavaa elementtiä, joka on jo tuhansia vuosia sitten yhdistetty ihmisen hyvinvointiin. Musiikkiterapia on musiikkiterapeutin antamaa tavoitteellista ja tarkoituksenmukaista terapeuttista toimintaa, jossa menetelmien valintaan vaikuttavat asiakkaan ongelmat. (Ahonen, 1997, 30–31.) Musiikkiterapialla ei ole musiikillisia tavoitteita, eikä se edellytä asiakkaalta musiikillisia taitoja (Tervo 1994, 207).

Terapia ja kasvatus ovat samankaltaisia siinä suhteessa, että molemmissa autetaan lasta saavuttamaan jotain tietoa tai taitoa. Suurin kasvatuksen ja terapian ero löytyy yleensä tavoitteista. Musiikkikasvatuksessa musiikkiin liittyvää tietoa tai taitoa pidetään pääasiallisena tavoitteena, mutta musiikkiterapiassa musiikillinen tieto ja taito ovat lähinnä keino terveyden ja yleisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi. (Ahonen-Eerikäinen 1998, 143–144.)

5.3 Musiikin terapeuttisluonteinen käyttö pienryhmässä

Musiikkiterapiaa antaa ammatillisen musiikkiterapeutin koulutuksen saanut henkilö, mutta musiikkia voi käyttää myös terapeuttisluonteisesti. Musiikin harrastamisenkin voi omalla tavallaan olla musiikin terapeuttista käyttöä, jos musiikin harrastaja hyötyy siitä. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen, joka ei ole terapeutti, voi tietoisesti syventää ja laajentaa työtään terapeuttisempaan suuntaan, liittämällä siihen terapeuttisia aineksia. Taiteen terapeuttinen käyttö työvälineenä

voi olla yksi tapa lähestyä asiakasta ja auttaa häntä siirtämään tai purkamaan tunteitaan. (Ahonen-Eerikäinen 1996, 12–13; 1997, 22.)

Musiikkipienryhmäni toiminta sijoittui musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian välimaastoon. Musiikkipienryhmässä ei pyritty opettamaan lapsille musiikkia tai musiikillisia taitoja. Sen sijaan musiikki toimi työvälineenä Heidi Ahonen-Eerikäisen (1998, 144–145) mainitseman yleisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi, itsetunnon vahvistamisen välineenä. Lapsilla, jotka osallistuivat toimintakokonaisuuteeni, ei ollut ongelmia tai häiriöitä, jonka vuoksi he tarvitsisivat terapiaa, joten toimintani ei ollut musiikkiterapiaa. Musiikillisen toimintani voisi sanoa olleen jotakin musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian väliltä, eli musiikin terapeuttisuonteista käyttöä.

Musiikin terapeuttinen käyttö sopi mielestäni hyvin rauhallisesti käyttäytyvien ja ujojen lasten kanssa toimimiseen musiikin monipuolisten käyttömahdollisuuksien vuoksi. Musiikki voi toimia rauhoittavana tai vilkastuttavana työvälineenä. Musiikki tarjoaa myös turvallisen väylän tunteiden purkamiseen. Tervon (1994, 207) mukaan arkakin lapsi saattaa kokea musiikillisen toiminnan niin suojaavaksi ja mukavaksi, että hän uskaltautuu sen avulla vuorovaikutukseen toisten lasten ja aikuisten kanssa. Musiikki voi toimia transitionaalikokemuksena. Psykoanalyttisessä teoriassa transitionaaliobjektilla tarkoitetaan suojaavaa välimatkaa subjektin ja sen hetkisen havaittavan todellisuuden välillä. (Ahonen 1997, 59.) Musiikki luo myös kuvitteellisuuden ja leikin tunnelmaa ja voi tavoittaa ihmisen sisäisen, tunteiden ja mielikuvien maailman. Musiikin avulla tapahtuva vuorovaikutus mahdollistaa ja helpottaa tunteiden ilmaisemista. Rechartin (1988) mukaan tunteet voidaan musiikin keinoin muuntaa leikiksi ja tällä tavoin etäännyttää symbolisen etäisyyden päähän, jolloin niiden käsittely on helpompaa. Musiikin avulla voidaan myös käsitellä elämän vaikeita kysymyksiä, kuten avoimuutta ja sulkeutuneisuutta, jännitystä ja laukeamista, eksymistä ja löytämistä, pelkoa ja turvaa. (Ahonen 1997, 59–60.)

5.4 Musiikki sosiaalialan työvälineenä

Eri taiteen muotoihin liittyvät luovat ja työskentely- ja terapiamenetelmät ovat alkaneet herättää enemmän kiinnostusta sosiaalialalla ja terveydenhuollossa. Luovia menetelmiä, kuten kirjoittamista, maalaamista, tanssia, musiikkia ja rentoutumista voidaan käyttää puheen ohella tai sen sijasta. Luovien, toimintaan perustuvien työtapojen avulla voidaan tavoittaa asiakasryhmiä, joita on vaikea tavoittaa pelkän puheen avulla, kuten lapset, vanhukset ja kehitysvammaiset. Toiminnalliset menetelmät vaikuttavat kokemuksellisuuden kautta ja niiden avulla voidaan tehdä näkyväksi ajatuksia, tunteita ja mielikuvia. Joskus tunteiden, ajatusten ja mielikuvien ymmärtämiseen riittää pelkkä teos ja sen tekijä. Joskus asiakas voi tarvita lisäksi myös työntekijää avuksi selittämään ja ymmärtämään omia tunteita. Tässä mielessä luovien ja toiminnallisten menetelmien käyttämiseen sosiaalialalla on sisäänrakennettuna terapeuttisuus. (Keränen, Nissinen, Saarnio & Salminen 2001, 106.)

Musiikin terapeuttista käyttöä sosiaalialalla voidaan kutsua vuorovaikutukselliseksi tukemiseksi. Musiikin terapeuttisessa käytössä pääpaino on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Musiikkia käyttävän henkilön ei tarvitse olla muusikko ja aluksi kiinnostus musiikkia kohtaan riittää. Musiikkia voidaan käyttää vuorovaikutuksellisen tukemisen välineenä ilman, että osaisi edes soittaa. Musiikkitoiminta voi olla kuuntelemista, soittamista tai yhdessä laulamista, ilman erityisiä taitoja. Todellisen musiikkiterapeutin tulisi kuitenkin Lehtosen (1998) ja Kaura-Väinölän (1989) mukaan hallita monipuolisesti työvälineensä, musiikki. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 220–221.) Musiikki on yksi itseilmaisun väline myös sosiaalipedagogisen työn käyttöön. Ilmaisullisilla menetelmillä on monenlaisia ulottuvuuksia kasvatuksessa ja sosiaalialan työssä. Ilmaisullinen prosessi voi olla tekijäänsä voimaannuttava, sekä itsetuntoa ja vuorovaikutusta lisäävä väline. (Ruusunen 2005, 54.)

5.5 Musiikkikasvatuksen ja musiikin terapeuttisen käytön menetelmiä

Musiikkikasvatuksessa ja musiikkiterapiassa musiikkia käytetään monella eri tavalla. Yhdistin pienryhmätoiminnassani musiikin kasvatuksellisia ja terapeuttisia elementtejä. Pyrin käyttämään musiikkia terapeuttisluonteisesti. Esittelen viisi musiikin menetelmää kasvatuksen ja terapeuttisuuden näkökulmasta. Niitä ovat kuunteleminen, laulaminen, improvisaatio, soittaminen ja musiikkiliikunta. Olen lisännyt jokaisen menetelmän kuvaukseen pienen katsauksen siitä, millaiset harjoitukset sopivat pienryhmäni lasten, eli 5–6-vuotiaiden lasten kehitysvaiheeseen.

Kuunteleminen: Kuuleminen on eri asia kuin kuunteleminen. Kuuleminen on passiivista toimintaa, mutta kuunteleminen edellyttää omaa aktiivista toimintaa. Kuuntelemisen taidon voidaan sanoa olevan kaiken toiminnan lähtökohta ja oppimisen perusedellytys. Kuuntelukasvatuksen tavoitteena voi olla esimerkiksi esteettistä mielihyvää tuottavien kokemusten lisääminen, musiikin kuuntelun tarpeen herättäminen tai kuunteluvalmiuksien lisääminen kehittämällä lapsen rytmi-, melodia-, sointiväri-, harmonia-, ja muototajua sekä kykyä havaita äänenvoimakkuuden vaihteluita. Aktiivisen kuuntelun lajeja ovat luova kuuntelu, keskittynyt kuuntelu ja sisäinen kuuntelu. Luovassa kuuntelussa musiikin herättämiä tunteita ja mielikuvia ilmaistaan liikkuen, piirtäen, maalaten tai dramatisoiden. Keskittynyt kuuntelu tarkoittaa musiikin eri elementtien, kuten rytmin, tempon ja voimakkuuden vaihteluiden tarkkailemista. Sisäinen kuuntelu syntyy mieli- tai muistikuvan perusteella ilman ulkoista kuuloärsykettä. Sisäinen kuuntelu on tärkeä työväline esimerkiksi säveltäjälle. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 90–91, 93.)

Terapeuttisesti musiikin kuuntelua voidaan hyödyntää tunnetilan säilyttäjänä, oman itsen ja oman tunnetilan ymmärtämisen apuna, tunnetilojen purkamisessa, ristiriitojen läpityöskentelyssä ja tunnetilan muuttamisessa. Tunnetilan säilyttäminen tarkoittaa sitä, että jos haluaa esimerkiksi voimistaa iloista mieltä jokin tietty musiikki voi vahvistaa sitä. Oman itsen ja oman tunnetilan ymmärtämisessä musiikki voi toimia terapeuttisesti siten, että jokin musiikki voi auttaa ihmistä samaistamaan ja sitä kautta ymmärtämään paremmin itseään ja omia tunteitaan. Kun ihminen samaistaa omat tunteensa kuulemaansa musiikkiin, hän voi samalla purkaa ne siihen. Ristiriitojen läpityöskentelyssä musiikin avulla ahdistavatkin asiat voi-

daan etäännyttää turvallisen välimatkan ja symbolisen etäisyyden päähän, jossa niitä on turvallisempi käsitellä. Musiikki voi toimia myös tunnetilan muuttajana niin, että jotakin tiettyä musiikkia kuunnellaan niin kauan, kuin asiakas kokee tarpeelliseksi. (Ahonen 1997, 184–185.)

Neljästä kuuteen vuoden ikäinen lapsi osaa jo arvioida musiikkia ja perustella mielipiteitään siitä. Lapsi kokee kuuntelun esteettisesti herkistävänä kokemuksena. Kuunteleminen harjaannuttaa lapsen keskittymiskykyä. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 79)

Laulaminen: Laulaminen virkistää, rentouttaa, luo tunnelmaa ja yhdistää ihmisiä. Laulamisen avulla voidaan ilmaista ja purkaa tunteita. Laulaminen on yhtä luonnollinen tapa käyttää ääntään kuin puhuminen. (Kroksfors 1985, 8; Hongisto-Åberg ym. 1994, 106–107.) Kun ihminen laulaa, hän voi sekä kuulla että tuntea kehossaan äänen ja värähtelyn. Laulaminen on kiinteästi yhteydessä koko ihmiseen ja harmoninen laulaminen tuntuu hyvältä. Ihminen voi löytää laulun avulla yhteyden itseensä. (Ahonen 1997, 214.) Sternin mukaan laulaminen on lapselle tärkeää, sillä se sisältää kielellisen ja ei-kielellisen kokemisen. Laulaminen ja lo-ruaminen edistävät lapsen kielellistä kehitystä. (Ruokonen 2000, 78.)

Yhteislaulutilanne voi olla myös terapiahetki, tai terapeuttisia aineksia sisältävää toimintaa. Yhteislaulun terapeuttisina tavoitteina voi olla esimerkiksi itsetunnon nostaminen, koska laulun mukana ihminen voi vapaasti mielikuvissaan olla kuka tahansa, tai millainen haluaa. Laulamisen tavoitteena voi olla myös yhdessäolon tunteen synnyttäminen, koska yhdessä lauletaessa voi tuntea olevansa osa suurempaa joukkoa, mutta silti oma itsensä. Laulamisen avulla voidaan käsitellä myös erilaisia tunteita tai tehdä surutyötä. (Partanen 1996, 108.)

Yhdessä ja yksin laulaminen kehittää 4-6-vuotiaan lapsen sosiaalisuutta. Tämän ikäinen lapsi osaa jo laulaa ryhmässä ja improvisoida tuttuihin lauluihin li-säsäkeistöjä. Laulujen tunnesisältö alkaa saada merkitystä ja lauluja voidaan laulaa eri tavoin: hiljaa, kovaa, iloisesti, surullisesti, hitaasti, nopeasti. Tämän ikäinen lapsi käyttää ääntään ennakkoluulottomasti ja luovasti. Laulujen kautta lapsi voi oppia uusia asioita ympäröivästä maailmasta. (Hongisto Åberg ym. 1994, 75–76.)

Improvisaatio: Ahosen (1993) mukaan improvisaatio on musiikkikäyttäytymisen muoto, jossa musiikkia luodaan hetken mielihoiteesta omalla äänellä tai jollakin instrumentilla. Improvisoinnissa musiikkia luodaan siis ilman nuotteja tai luonnoksia siitä, miten pitäisi soittaa. Laajemmin käsitettynä improvisointi ei rajoitu musiikkikäyttäytymiseen, vaan se voi liittyä esimerkiksi näyttelemiseen tanssiin ja runouteen. (Hiltunen 1999, 37.)

Improvisaatio on eurooppalaisen taidemusiikin luoma käsite. Improvisaatiota voidaan käyttää musiikkiterapian välineenä. Improvisaatiossa musiikki on sanatonta kieltä ja vuorovaikutuksen väline niin terapeutin ja asiakkaan kuin ryhmän jäsentenkin välillä. Improvisaation tavoitteena musiikkiterapiassa voi olla esimerkiksi tunteiden purkaminen turvallisella tavalla, joka ei aiheuta syyllisyyttä ja on sosiaalisesti hyväksytty tapa. Improvisaation tarkoituksena voi olla myös turvallisen ja strukturoidun ilmapiirin luominen sosiaalisen kanssakäymisen ja tunteiden ilmaisua varten. Improvisaation avulla voidaan heijastella omia tunteita ja asenteita esimerkiksi yhteisen soiton kautta kommunikoiden. Musiikin tuottajien itsetuntemus voi lisääntyä omien asenteiden tunnistamisen kautta. (Ahonen 1997, 202–203.)

Improvisointi antaa virikkeitä lapsen mielikuvitukselle ja luovuudelle (Hongisto-Åberg ym. 1994, 75). Improvisoinnissa pieni lapsi voi kokea luonnollisesti oman henkilökohtaisen rytmensä. Improvisointia tulisi hyödyntää jatkuvasti lapsen iän lisääntyessä. Improvisointi on yksi keino antaa lapselle virikkeitä musiikin ja liikunnan ja oman yksilöllisen rytmin kokemiseen. (Simola-Isakksson, Jääskeläinen & Ruoppila 1988, Hiltunen 1999, 37–38 mukaan.)

Soittaminen: Lasten soittamisen tavoitteena voi olla muun muassa lapsen kiinnostuksen herättäminen erilaisia soittimia kohtaan, rohkaiseminen itseilmaisuun soittaen, musiikin luomisen ilon tuottaminen tai yhdessä musisoimisen kokemusten antaminen lapsille. Soittaminen voi auttaa lasta sosiaalisessa kasvussa, sillä yhdessä soitettaessa täytyy kuunnella toisia ja odottaa omaa vuoroa, samalla kun koetaan yhdessä tekemisen iloa. Soittaminen on mahdollista myös ilman varsinaisia soittimia. Sormin, käsin, jaloin ja suulla saadaan aikaan erilaisia ääniä. (Krok-

fors, Lindeberg & Nieminen 1981, 6, 60.) Oma ääni ja keho ovatkin lapsen ensimmäisiä soittimia (Hongisto-Åberg ym. 1994, 116).

Soittaminen ja improvisaatio liitetään musiikkiterapiassa usein yhteen. Soittaminen voi musiikkiterapian välineenä olla soittamisprosessia painottavaa improvisaatiota ryhmässä, soittamisprosessia painottavaa improvisaatiota yksin tai terapeutin kanssa, esiintymiseen tähtäävää orkesteritoimintaa tai tuloksiin tähtäävää soiton harjoittelua. Yleisesti ottaen musiikin terapeuttisessa käytössä painotetaan aina soittamiseen liittyvää koko prosessia enemmän kuin prosessin kautta syntyvää tulosta. Musiikkiterapiatilanteessa soittimet voivat toimia sanattoman vuorovaikutuksen välineinä. (Ahonen 1997, 202, 206.)

Soittamisessa yhteissoitto ja omat soolo-osuudet edistävät 4-6-vuotiaan lapsen sosiaalista kehitystä ja itsenäisyyttä. Soittamisen kautta lapsi oppii hyväksymään yhteisiä sääntöjä. Tämän ikäinen lapsi kykenee säilyttämään luontevasti rytmin sykkeen, mikä ylläpitää sovittua tempoa. Soittaminen lasten kanssa kannattaa aloittaa kehosoittimista ja edetä niiden jälkeen rytmisoittimiin (Alho & Perkiö 1988, 5). Kaikurytmiharjoitukset ja kysymys-vastaus-leikit soveltuvat 4-6-vuotiaille lapsille. Soittimia voidaan käyttää tämän ikäisten lasten kanssa jo abstraktisesti, eli soittimilla voidaan keksiä esimerkiksi tehosteääninä musiikkisatuihin ja soittimien ääniä voidaan verrata luonnon ääniin. Lapset osaavat myös jo kertoa mielikuviaan soittimien äänistä. Lapsi voi kokea monipuolisia esteettisiä elämyksiä soittimien ja soittamisen kautta. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 78–79.)

Musiikkiliikunta: Musiikkiliikunta lisää motorisia valmiuksia ja kehittää koordinaatiokykyä. Musiikkiliikunnan avulla lapsi voi oppia ilmaisemaan tunteitaan ja mielikuviaan kokonaisvaltaisesti omalla kehollaan. Yhdessä liikkuminen, kuten tanssiminen ja musiikin mukaan improvisointi voi olla lapselle hyvin elämyksellistä toimintaa ja harjaannuttaa lasta sosiaaliseen kanssakäymiseen ja yhteistoimintaan. Musiikkiliikunta voi lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lapsi voi tuntea olevansa tärkeä kokonaisuuden onnistumisen kannalta. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 79–80.)

Musiikin ja liikkeen yhdistäminen on hyvin luonnollista ja alkukantaisissa kulttuureissa, musiikin ja tanssin historian alkuvaiheissa, musiikki ja liike olivat erotamattomia. Musiikin ilmaiseminen liikkein voi olla hyvin syvälinen kokemus, jossa ihminen voi löytää uudella tavalla kosketuksen itseensä. Musiikkiliikunnan musiikkiterapeuttisena tavoitteena voi olla asiakkaan rohkaiseminen itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutukseen kehon liikkeiden avulla ja samaan aikaan saada aikaan turvallinen ilmapiiri, jossa tunteiden ymmärtäminen ja ilmaiseminen mahdollistuvat. (Ahonen 1997, 219.)

Neljästä kuuteen vuoden ikäinen lapsi kykenee jo harjoittelemaan yhtäaikaista liikkeitä, kuten taputtamista ja kävelyä samaan aikaan. Tämän ikäinen lapsi pysyy jo ilmaisemaan kokonaisvaltaisesti kehollaan luoden samalla uusia ilmaisutapoja. Yhdessä tanssiminen ja piirileikit voivat antaa ainutlaatuisia elämyksiä, joissa lapsi voi tuntea kuuluvansa joukkoon ja olevansa tärkeä osa kokonaisuutta. Parileikit soveltuvat 4–6-vuotiaille lapsille. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 79–80.)

5.6 Itsetunnon tukeminen musiikin avulla

Valitsin musiikin pääasialliseksi työvälineeksi rauhallisesti käyttäytyvien ja ujojen lasten itsetunnon tukemiseen seuraavien näkökohtien vuoksi. Pieni lapsi on voimakkaasti tunnehavaitsija, mikä tarkoittaa sitä, että tunteet vahvistavat ja värittävät muistia. Musiikilliset kokemukset ovat niin vahvasti tunnepitoisia, että ne piirittävät syväälle ihmisen muistiin. Musiikilla voikin olla suuri merkitys turvallisuuden ja läheisyyden luojana, ilon lähteenä, viihtymisen ja mielihyvän luojana. (Lindeberg-Piironen 1994, 49.) Lapsi, joka on arka ja ei mielellään ole toiminnan keskipisteenä, saattaa kokea musiikillisen toiminnan niin suojaavaksi ja mukavaksi, että hän uskaltuu sen avulla vuorovaikutukseen toisten lasten ja aikuisten kanssa (Tervo, 1994, 207). Taiteen sanotaan olevan tunteiden tulkki ja itseilmaisun keino, jonka avulla ihminen voi ilman sanoja olla vuorovaikutuksessa itsensä ympäristönsä kanssa. Tällainen kaksitasoinen kommunikointi mahdollistaa sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen, että itsetuntemuksen lisääntymisen. (Ahonen-Eerikäinen 1996, 13.)

Musiikki tuki myös itsetunnon tukemisen avuksi valitsemaani Borban teoriaa (2003). Musiikin on sanottu olevan turvallisuutta luova tekijä, mikä tukee Borban teorian itsetunnon turvallisuuden osa-aluetta. Monet musiikilliset harjoitukset perustuvat ryhmän yhteistoimintaan, ja joissa jokainen osallistuja on tärkeä osa kokonaisuuden onnistumisen kannalta. Näin ollen musiikin käyttö työvälineenä tukee myös Borban teorian yhteenkuuluvuuden ja liittymisen osa-alueiden kehittymistä. Musiikin avulla voi tutustua myös itseen ja omiin tunteisiin ja rooleihin. Musiikki tukee tätä kautta myös Borban teorian itseyden ja itsensä tiedostamisen osa-alueen kehittymistä.

6 KOHTI PIENRYHMÄÄ

6.1 Vierailut, luvat ja alkuvalmistelut

Ennen pienryhmän toiminnan suunnittelua kävin keskustelemassa musiikkiterapeutti Mari Ruhalahden kanssa (9.10.2007), jolta sain hyviä neuvoja musiikki-pienryhmän käytännön toteutusta varten. Tein keskustelusta tarkat muistiinpanot. Ruhalahden neuvoja on hyödynnetty paljon pienryhmän toiminnan suunnittelussa.

Seuraava vaihe opinnäytetyössäni oli vierailu päiväkodissa (10.10.2007), jonka aikana sovimme päiväkodin yhteyshenkilön kanssa käytännön asioista musiikki-pienryhmäni toteutuksessa. Sovimme yhteyshenkilön kanssa, että toimintakertoja olisi yhteensä 10. Yhteyshenkilö sanoi, että saisin päiväkodilta käyttöni jokaiselle toimintakerralle saman tilan. Tila oli kokonsa ja kodikkuutensa vuoksi oivallinen tarkoituksiini. Sovimme, että toimintakerrat kestäisivät noin 45 minuuttia kerrallaan. Pienryhmäni toiminta oli tarkoitus sovittaa päiväkodin normaaliin päivärytmiin niin, että muillakin lapsilla olisi samaan aikaan pienryhmätoimintaa. Edellä kuvatun järjestelyn tarkoituksena oli vähentää muiden lasten kyselyä siitä, miksi pienryhmääni osallistuvat juuri kyseiset lapset. Pienryhmätoiminta oli Päiväkodin yksi tavallisista työskentelymuodoista, joten Päiväkodin yhteyshenkilö ei uskonut pienryhmäni aiheuttavan ongelmia päivärytmiin.

Yhteyshenkilö uskoi lasten innostuvan soittamisesta ja soitinten käytöstä enemmän kuin esimerkiksi laulamisesta ja laululeikeistä. Hän kertoi, että Päiväkodissa lauletaan ja käytetään laululeikkejä paljon muutenkin ja soittimia on käytetty vähemmän. Yhteyshenkilö ehdotti, että ottaisiin pienryhmätoimintaan jonkin teeman, joka jatkuisi toimintakerrasta toiseen ja toimisi aivan kuin ”punaisena lankana” toimintakertojen välillä. Yhteyshenkilö uskoi toimintakerrasta toiseen jatkuvan teeman pitävän lasten mielenkiintoa yllä pienryhmää kohtaan. Hän kertoi myös, että päiväkodissa on vuositeemana vuodenajat, jota voisoin myös hyödyntää toimintakokonaisuuden suunnittelussa. Sovimme, että joku päiväkodin henkilökunnasta tulisi tekemään havaintoja lapsista joillekin pienryhmäkerroille.

Päiväkodin yhteyshenkilö lupautui miettimään päiväkotiryhmästään lapsia, jotka hyötyisivät pienryhmästä eniten. Hän lupasi käydä heidän vanhempiensa kanssa alustavat keskustelut lasten osallistumisesta musiikki pienryhmään. Päiväkodin yhteyshenkilö osasi heti nimetä muutamia lapsia, joiden vanhemmat olivat aiemmissa kasvatustilanteissa toivoneet tukea lapselleen ryhmätilanteissa. Sovimme että viisi lasta olisi sopiva ryhmäkoko, sillä pienempi ryhmä ei toimisi, jos esimerkiksi kaksi lasta olisi yhtä aikaa poissa päiväkodista. Sovimme, että ryhmässä tulisi olla sekä tyttöjä että poikia ja että lasten tulisi olla melko samanikäisiä. Jätin päiväkodille tutkimussuunnitelman luettavaksi ja lasten vanhemmille osoitetut kirjeet ja lupatositteet (LIITE 1). Lupatositteen palauttamalla vanhemmat antaisivat suostumuksen lasten osallistumiselle pienryhmään. Lupatositteen palautusajan kuluessa (26.11.2007) kaikki viisi lasta, olivat saaneet vanhempien luvan osallistua ryhmään. Musiikki pienryhmä oli saanut innokkaan vastaanoton vanhempien taholta.

Seuraavaksi hain tutkimuslupaa Lahden varhaiskasvatuspalveluista, päivähoitojohtaja Mika Harjulta. Tutkimusluvan saaminen kesti odotettua kauemmin ja jouduin täydentämään ja tarkentamaan lupahakemustani. Sain tutkimusluvan 31.1.2008 (LIITE 2). Tutkimusluvan saamisen jälkeen vierailin uudelleen päiväkodilla. Aikataulujen tiukentumisen vuoksi sovimme, että vähennän toimintakertani kymmenestä kahdeksaan. Sovimme myös, että toimintakertani ovat aina maanantaisin, kerran viikossa.

Kävin ennen pienryhmäni aloitusta kolme kertaa tutustumassa päiväkotiryhmään. Tarkoitukseni oli tutustua pienryhmäni lapsiin ja tehdä itseäni tutummaksi koko päiväkotiryhmälle. Ensimmäinen tutustumiskerta toteutui syksyllä 2007, ennen pienryhmän valintaa. Tässä vaiheessa aloin pitää havaintopäiväkirjaa. Kirjasin heti huomioni tutustumis- ja toimintakertojen jälkeen tarkasti päiväkirjaan. Keväällä 2008 kävin kahdella tutustumiskäynnillä. Kevään tutustumiskerrat toteutuivat kahdella musiikki pienryhmän aloitusta edeltäneellä viikolla. Siihen aikaan kevättä oli meneillään pahat virus epidemiat ja minulla oli huonoa onnea: en ehtinyt tutustumiskäynneillä tavata kuin kaksi ryhmääni osallistuvaa lasta. Vaikka lapsiin tutustuminen ennen pienryhmätoiminnan aloittamista jäikin ohueksi, uskon tutustumiskäynneillä olleen merkitystä sille, etten enää pienryhmätoiminnan alkessa aiheuttanut läsnäolollani hämmennystä Päiväkodin lapsissa.

6.2 Musiikki pienryhmän tavoitteena itsetunnon tukeminen

Musiikki pienryhmän päätavoitteeksi valitsin lasten itsetunnon tukemisen, joka tukee myös lasten yksilöllisyyttä. Alatavoitteiden asettamisessa mukailin teoriaosuudessaani kuvaamaani Michele Borban (2003), Robert Reasonerin (1982) teoriasta kehittämää itsetuntoteoriaa ja – ohjelmaa. Poimin Borban teoriasta kolme ensimmäisenä kehittyvää itsetunnon osa-aluetta, eli turvallisuuden, itseyden ja yhteenkuuluvuuden, joita pyrin tukemaan musiikki pienryhmässä. Toimintani alatavoitteet, jotka tähtäsivät päätavoitteeni saavuttamiseen, eli itsetunnon tukemiseen olivat:

1. turvallisuuden tunteiden tuottaminen
2. itseyden tunteiden vahvistaminen
3. liittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunteiden tuottaminen

6.2.1 Turvallisuuden tunteiden tuottaminen

Turvallisuuden tunteita voidaan vahvistaa Borban (2003, 50) teorian mukaan luomalla luottamukselliset suhteet ihmisten välille, sopimalla järkevät säännöt ja rajat käyttäytymiselle ja luomalla positiivista ja välittävää ilmapiiriä.

Luottamuksellisten suhteiden syntyminen edellyttää, että kasvattaja käyttäytyy oikeudenmukaisesti, aidosti ja rehellisesti lapsia kohtaan. Kasvattajan tulee myös kertoa lapsille heihin kohdistuvat odotukset, joiden pitää olla realistisia. Palautteen anto on tärkeä osa luottamuksellisten suhteiden luomista. (Aho & Laine 2002, 49.) Pyrin ottamaan edellä kuvatut näkökohdat huomioon musiikkipienryhmässä. Tavoitteenani oli kannustaa lapsia luonnollisesti toiminnan lomassa pienistä asioista ja tasapuolisesti. Tavoitteenani oli myös välittää lapsille aitoa kiinnostusta ja mielenkiintoa heitä kohtaan. Luottamuksellisten suhteiden vahvistaminen näkyi myös pienryhmässä toteutetuissa harjoituksissa, muun muassa toisten kehumisharjoituksissa.

Turvallisuuden syntyminen edellyttää sääntöjä ja rajoja käyttäytymiselle. Jokaisessa yhteisössä tulee olla tietyt pelisäännöt. Säännöistä on hyvä sopia yhdessä lasten kanssa. Sääntöjen olemassaolo on edellytys ihmisen autonomisuuden kehittymiselle, mikä tarkoittaa yksilön kehittymistä itsenäiseksi ja minältään vahvaksi. (Aho 2005, 50–51.) Pienryhmätoiminnan alussa pyrin sopimaan lasten kanssa yhteisistä pelisäännöistä ja käytännön järjestelyistä kertomalla kuinka monta kertaa tapaamme ja mitä teemme pienryhmässä. Musiikkiterapeutti Mari Ruhalahden (2007) neuvoissa korostui terapeuttisuuden tärkeinä elementteinä turvallisten rajojen, toistuvien elementtien ja selkeän toiminnan rakenteen luominen pienryhmähetkiin. Sääntöjä ja rajoja pienryhmään pyrin luomaan samanlaisena toistuvan toiminnan rakenteen kautta, lasten omien istuinpaikkojen kautta ja muiden toistuvien elementtien, kuten alkulaulun ja käsinuken käytön kautta. Käsinukke voi uskottavasti ja vilpittömästi toimiessaan ajan kuluessa muodostua tärkeäksi ryhmän jäseneksi ja turvallisuutta luovaksi tekijäksi. Käsinuken käyttöä helpottaa, jos sillä on oma rooli, jota se toteuttaa johdonmukaisesti. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 178–179.) Otin pienryhmän toimintaan mukaan kaksi käsinukkea. Käsinuket toimivat koko ajan samoissa rooleissa. Orava-käsinukke oli aina toivottamassa lapsia

tervetulleeksi ryhmään ja oli mukana kaikessa toiminnassa ja varis-käsinukke lähetteli kortteja ja johdatti lapset päivän teemaan. Käsinuket eivät puhuneet, mutta ne ”kuiskailivat” korvaani asioita, jotka sitten kerroin lapsille. Se, että käsinukeilla ei ollut omaa ääntä, helpotti niiden johdonmukaista käyttämistä.

Positiivista ja välittävää ilmapiiriä pienryhmään pyrin luomaan esimerkiksi sillä, että pidin ryhmän hyvin pienenä. Ahon (2005, 51) mukaan pienissä ryhmissä on helpompi saada aikaan lämmin ja myönteinen ilmapiiri. Lapset olivat toisilleen entuudestaan tuttuja ja kavereita keskenään, millä uskon olleen merkitystä positiivisen ja välittävän ilmapiirin luomisessa. Pienryhmässä toteutettiin myös harjoituksia, joiden tavoitteena oli lisätä positiivista ja välittävää ilmapiiriä.

Pienryhmäni lasten turvallisuuden tunteita pyrin vahvistamaan myös pääasiallisena työvälineenä käyttämäni musiikin avulla. Musiikki voi luoda turvaa symbolisen etäisyyden kautta ja musiikin avulla arkakin lapsi voi rohkaistua muiden mukaan leikkeihin (Tervo 1994, 207; Ahonen 1997 60). Ruhalahden (2007) mukaan soittimet voisivat toimia pienryhmätoiminnan alussa puheen sijaan kommunikatiivivälineinä, jos lapset vaikuttaisivat hyvin ujoilta.

6.2.2 Itseyden vahvistaminen

Lapsen itseyyttä ja itsensä tiedostamista voidaan vahvistaa Borban (2003, 100) teorian mukaan harjoittelemalla tekemään tarkkoja kuvauksia itsestä, miettimällä elämän tärkeitä tapahtumia ja niiden vaikutusta omaan elämään, lisäämällä tietoisuutta yksilön omasta erityisyydestä ja harjoittelemalla tunteiden tiedostamista, ilmaisemista ja hallintaa.

Itseyden vahvistamisen voi aloittaa opettamalla lasta arvioimaan omia ominaisuuksiaan, eli harjoittelemalla itsearviointia. Itsearviointiin harjoittelu kannattaa aloittaa fyysisten ominaisuuksien arvioinnista, sillä niiden arvioiminen on helpompaa kuin henkisten ominaisuuksien arvioiminen. Fyysisten ominaisuuksien arviointi on myös vähemmän uhkaavaa. Itseys ja itsensä tiedostaminen edellyttävät, että yksilö tiedostaa erilaisuutensa verrattuna muihin ja on siitä ylpeä. Lapset

voivat opetella vertailemista kertomalla miten he eroavat toisistaan, kuvailemalla, missä he ovat hyviä tai mikä on heille ominaisinta. Vertailu pitäisi olla mahdollisimman harmitonta, eikä ahdistusta aiheuttavaa ja kilpailuhenkistä. (Aho 2005, 52.) Musiikkipienryhmässä itseyden itsearviointin osa-alueita pyrittiin vahvistamaan leikeillä, joissa tunnistettiin kehon eri osia. Kehosoittimia soittamalla tutustuttiin omasta kehosta lähteviin ääniin ja kehon ominaisuuksiin.

Elämän tärkeät tapahtumat vaikuttavat ratkaisevasti yksilön itsetuntoon. Tärkeät tapahtumat voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Jos yksilön itsetunto on heikko, hän saattaa kokea, että hänellä on vain negatiivisia tapahtumia elämässään. Lasten tulisi tiedostaa vertailemalla omia kokemuksia toisten lasten kanssa, että muillakin on elämässä myös negatiivisia tapahtumia. (Aho & Tarkkonen 1999, 47.) Pienryhmässä elämän tärkeitä tapahtumia käytiin läpi toiminnan lomassa keskustellen.

Voimakas itsensä tiedostaminen edellyttää, että yksilö havaitsee ja tiedostaa jokaisen ihmisen olevan erilainen ja ymmärtää sen olevan rikkaus. Lapsen olisi tärkeää tiedostaa, ettei hänen tarvitsekaan olla samanlainen kuin muut. Toisten ihmisten arvioinnin kautta voidaan myös harjoitella omien ominaisuuksien tiedostamista. (Aho & Tarkkonen 1999, 51.) Oman itsen erityisyyden tarkastelua ja hyväksymistä pyrittiin pienryhmässä vahvistamaan kehumisharjoituksilla ja kehontuntemusharjoituksilla.

Tunteiden ymmärtäminen, ilmaiseminen ja hallinta ovat edellytystä sille, että yksilö tuntee itsensä. Sosiaalisten taitojen kehittyminen riippuu hyvin paljon yksilön tunne-elämän kehityksestä. (Aho & Tarkkonen 1999, 60.) Tunteiden tunnistamista, ilmaisua ja hallintaa pyrittiin pienryhmässä vahvistamaan tunneharjoitusten avulla, useilla eri toimintakerroilla. Tunteet olivat tärkeässä osassa Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman (v.2006–2007, 8) itsetunnon määritelmässä, mikä vuoksi itsetunnon itseyden tunteiden tunnistamisen, ilmaisun ja hallinnan osa-alue sai paljon aikaa pienryhmässä.

6.2.3 Liittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunteiden tuottaminen

Liittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunteiden itsetunnon osa-alueita voidaan vahvistaa Borban (2003, 164) teorian mukaan vahvistaa lisäämällä ryhmän välistä hyväksyntää ja toisten huomioimista, lisäämällä ryhmän kiinteyttä, eli ryhmäkoheesiota, harjoittelemalla sosiaalista herkkyyttä ja sosiaalisia taitoja ja harjoittelemalla toisten kehumista ja kannustamista.

Ryhmän kiinteyden, eli ryhmäkoheesioita lisäämisessä auttavat muun muassa ryhmän yhteiset tapahtumat. Yhteisön toiminnassa jokaisella lapsella tulisi olla oma rooli, jossa hän kokee olevansa tarpeellinen koko ryhmälle, ja jossa hän saa toisten hyväksyntää. (Aho & Laine 1997, 53; Aho 2005, 53–54.) Pienryhmän järjestäminen päiväkotiryhmän rauhallisesti käyttäytyville lapsille jo sinänsä oli yhteenkuuluvuuden ja liittymisen tunteiden tuottamistavoitetta tukeva tekijä. Pienryhmä muodostui ryhmän yhteiseksi tapahtumaksi näiden viiden lapsen kohdalla. Lasten tarpeellisuuden ja tärkeyden kokemusta ja omaa roolia ryhmässä pyrittiin vahvistamaan yhteisillä soittohetkillä, joissa jokaisella lapsella oli oma osuutensa. Myös musiikkiliikunnan avulla lapsille pyrittiin luomaan tunnetta, että jokainen heistä on tärkeä tekijä kokonaisuuden onnistumisen kannalta. Lisäksi ryhmäkoheesiota pyrittiin lisäämään Ruhalahden (2007) suosittelujen läheisyyttä korostavien rentoutusharjoitusten avulla. Lapset olivat entuudestaan toisilleen tuttuja ja myös kavereita keskenään, mikä tuki yhteenkuuluvuuden ja ryhmän kiinteyden lisäämisen tavoitetta.

Yhteenkuuluvuuden tunteiden syntyminen edellyttää, että lapset tuntevat toisensa ja ovat sosiaalisesti herkkiä toistensa reaktioille (Aho & Laine 2005, 54). Sosiaalista herkkyyttä voidaan harjoitella havaitsemalla toistensa erilaisuutta ja erilaisia tapoja reagoida eri tilanteissa (Aho & Tarkkonen 1999, 80). Pienryhmässä sosiaalista herkkyyttä harjoiteltiin esimerkiksi toisten lasten tunnistamisleikkien ja -laulujen avulla. Ujouteen liitetään usein positiivisena ominaisuutena herkkyyttä tai herkkävaistoisuus (Mattila, Kemppaisen mukaan 2005, 60). Ujous voi toimia lasten herkkyyden kautta ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteita lisäävänä tekijänä.

Sosiaalisia taitoja voidaan harjoitella roolileikkien kautta. Roolileikkien tarkoituksena on löytää erilaisia ratkaisuja ongelmiin. (Aho & Tarkkonen 1999, 86.) Varsinaisia roolileikkejä ja sosiaalisten taitojen kehittymiseen tähtääviä harjoituksia ei sisällynyt pienryhmän toimintaan. Sosiaalisten taitojen harjoittelu tuli kuitenkin mukaan luonnollisena osana pienryhmän toimintaan musiikillisten työtapojen hyödyntämisen muodossa. Woodin mukaan musiikki voi kehittää sosiaalisia taitoja. Musisointi voi kehittää itsetunnetta ja itsetuntoa onnistumisen kokemusten ja osaamisen tunteen kautta ja lisätä lapsen itsekontrollia ja kykyä sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Musisoidessa lapsi osallistuu yhteiseen toimintaan, harjoittelee oman vuoron odottamista ja välineiden, kuten soitinten jakamista muiden kanssa, mitkä ovat sosiaalisuuden perustaitoja. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 85.)

Lapsen suosio ryhmän sisällä riippuu hyvin paljon siitä, osaako lapsi kannustaa, rohkaista ja auttaa muita lapsia. Toisten ihmisten kannustaminen vahvistaa sekä kannustajan, että kannustettavan itsetunnetta ja saa aikaan positiivista ilmapiiriä. (Aho & Tarkkonen 1999, 93.) Pienryhmässä toisten kannustamista harjoiteltiin kehumisharjoitusten avulla. Lisäksi tavoitteenani oli itse toimia kannustavasti lapsia kohtaan ja sitä kautta näyttää lapsille kannustavaa esimerkkiä ja tukea heitä.

6.3 Toimintakertojen suunnittelun periaatteet

Pienryhmän toiminnan suunnittelussa pyrin yhdistämään musiikin terapeuttisia elementtejä Michele Borban (2003) itsetuntoteorian itsetunnon osa-alueiden tukemiseen. Eri toimintakerrat painottuivat Borban teorian itsetunnon eri osa-alueiden tukemiseen. Yhdistin toimintakerroille vaihtelevasti erilaisia musiikillisia menetelmiä: kuuntelua, laulamista, soittamista, musiikkiliikuntaa ja improvisaatiota. Toiset menetelmät painottuivat enemmän kuin toiset. Päiväkodin toiveesta pyrin hyödyntämään soittimia ja soittamista paljon ja laulaminen jäi vähemmälle. Jokaisen toimintakerran alussa laulettiin kuitenkin yhdessä alkulaulu, joka muodostuikin tärkeäksi osaksi toimintakertoja. Varsinaisia improvisaatiokertoja ei ollut, mutta improvisaatio kulki luonnollisena osana harjoituksia.

Konsultaatiokeskustelu musiikkiterapeutti Mari Ruhalahden kanssa ja musiikkiterapian teorian tutkiskelu avasivat käsitystäni terapeuttisuudesta. Ruhalahden (2007) neuvojen mukaan pyrin suunnittelemaan pienryhmässä käytettävät harjoitukset niin, että ne tuottaisivat lapsille mielihyvää. Terapeuttisuus tulisi harjoitukseen mukaan mielihyvän tuottamisen kautta, eikä niinkään uusien asioiden opetteluun kautta. En myöskään asettanut pienryhmälle musiikillisia tavoitteita, sillä musiikki toimii terapeuttisessa työotteessa työvälineenä eikä itsetarkoituksena. Pyrin luomaan pienryhmätilanteesta mahdollisimman mukavan, miellyttävän ja turvallisen. Ruhalahden (2007) mukaan olisi tärkeää antaa harjoituksille ja lasten keskusteluille niin paljon aikaa ja tilaa, kuin lasten innostusta riittäisi. Ohjaajan tulisi siis pystyä olemaan joustava, ja pystyä muuttamaan suunnitelmia tilanteiden ja lasten tarpeiden mukaan. Toimintakertoja suunnitellessani huomasin ottavani paljon mukaan vanhoja tuttuja toiminnallisia harjoituksia, mutta asetin harjoitusten tavoitteet toisella tavalla niihin kuin aikaisemmin; ei uusia asioita opettaviksi, vaan mukavaa tunnelmaa ja mielihyvää lisääviksi.

Tarkoitukseni ei ollut luoda etukäteen valmista ja täysin suunniteltua kokonaisuutta, vaan tavoitteenani oli hyödyntää toimintakertojen edetessä lapsista tekemiäni havaintoja toiminnan suunnittelussa. Suunnittelin ennen pienryhmän aloitusta toimintakertojen teemat, mutta varsinaisen toiminnan suunnittelin yleensä vasta edellisen toimintakerran päätyttyä.

6.4 Toiminnan raamit ja toistuvat elementit

Kehitin musiikki pienryhmälle taustatarinan käsinukke kaveruksista, Ossi-oravasta ja Irma-variksesta, jonka tarkoituksena oli toimia pienryhmän ”punaisena lankana” ja lasten mielenkiintoa ylläpitävänä tekijänä. Oravakäsinukke oli minulle entuudestaan tuttu, sillä hyödynsimme sitä opiskelutovereideni kanssa opintoihimme kuuluvassa projektityössä, jonka käytännön osuuden suoritimme 3-5-vuotiaiden monikulttuurisessa päiväkotiryhmässä Lahdessa (LIITE 3). Lapset innostuivat silloin kovasti käsinukesta, joka johdatti heitä temasta toiseen. Irma-varis puolestaan oli tarinani mukaan viluinen varis, joka lähti aina talveksi ulkomaille kylmyyttä pakoon. Tällä kertaa Irma oli mennyt Zumbalandiin (mielikuvitusmaa).

Irma oli luvannut lähettää joka viikko Ossille ja päiväkodin lapsille kortin, jossa hän kertoi kuulumisistaan. Toimintakerran teemat liittyivät aina Irman kortteihin. Kortit oli tehty niin, että Irma-varis itse löytyi jokaisesta kortissa (LIITE 4). Olin liittännyt variskäsinukesta ottamiani valokuvia, ystäväni Maija Jyrkän ottamiin maisemavalokuviiin Egyptistä. Sain Maija Jyrkältä luvan hyödyntää hänen valokuviaan. Sisällytin kevyesti tarinaan Ossista ja Irmasta myös päiväkodin vuosi-teeman, vuodenajat. Zumbalandissa oli kesä ja Suomessa talvi ja yksi toimintakerta liittyi Suomen talveen ja Zumbalandin kesään.

Ruhalahdi (2007) kehotti minua ottamaan toimintakokonaisuuteeni selkeän, samanlaisena toistuvan rakenteen ja toistuvia elementtejä, kuten alku- ja loppulaulun ja omat istumapaikat jokaiselle. Jokainen toimintakerta alkoi omalle istunalustalle asettumisella ja alkulaululla. Alkulauluna toimi Ranskalainen kansansävelmä ”Missä on peukalo”, johon muutin tilanteeseen sopivat sanat (Liitevihko, 6-7). Laulun tarkoituksena oli toivottaa jokainen lapsi yksitellen tervetulleeksi ja luoda tunnetta, että lapsi on tärkeä osa pienryhmää. Laulu toimi samalla vuorovaikutusleikkinä. Kun lapsi kuuli oman nimensä, odotin, että hän reagoi jotenkin ennen kuin jatkoin laulamista. Ossi-orava heräteltiin pesäpussistaan aina alkulaulun avulla. Alkulaulun jälkeen kertosimme muutamalle sanalla edellistä toimintakertaa ja vaihdoimme kuulumisia.

Alkulaulun- ja jutustelun jälkeen oli aina vuorossa postin avaaminen. Tein pienryhmää varten postilaatikon, josta joka kerralla löytyi Irman postikortti. Jokainen lapsi pääsi vuorollaan toimintakertojen edetessä avaamaan Irman kortin. Kortit johdattelivat päivän teemoihin. Yleensä toimintakerroilla toteutettiin kolme tai neljä toiminnallista harjoitusta, jonka jälkeen rentouduttiin ja kokoonnuttiin loppupiiriin. Loppupiirissä katsottiin sormien avulla kuinka monta kertaa vielä tapamme pienryhmän kanssa (Liitevihko, 5). Lopuksi lausuimme yhdessä käsi kädessä loppurunon, joka kuului: ”Heipä hei ja näkemiin, nähdään ensi kerralla” (Liitevihko, 7-8).

Laadin jokaista toimintakertaa varten oman havainnointikaavakkeen, jossa oli määritelty eri harjoitusten tavoitteet. Lomakkeen avulla tarkasteltiin harjoitusten tavoitteiden toteutumista ja lasten reaktioita toimintakerran aikana. Havainnointi-

lomakkeiden tarkoituksena oli ohjata havaintojani oikeaan suuntaan ja myös toimia mahdollisen havainnoijan palautteen annon apuna.

7 PIENRYHMÄN TOIMINTAKERRAT

Kuvailen pienryhmän toimintakertoja melko tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Koin tärkeäksi tehdä näkyväksi pienryhmässä toteutetun toiminnan ja lapsista tekemäni havainnot pienryhmätoiminnan aikana. Halusin tarkalla toiminnan kuvauksella tuoda myös oman toimintani pienryhmässä näkyväksi, sillä toiminnassani olen pyrkinyt yhdistämään osaamista musiikin- ja sosiaalialalta. Toimintatapani kuvaaminen voi toimia linkkinä musiikin- ja sosiaalialan välillä. Toimintakertojen harjoitukset on kuvattu tarkemmin erillisessä harjoituskokoelma-liitevihkossa, johon viittaaan tekstin lomassa.

7.1 Turvallisuus, yhteenkuuluvuus ja liittyminen: tutustuminen ja soittaminen

Ensimmäisen toimintakerran tavoitteena oli Borban (2003, 50, 164) teorian itsetunnon turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden ja liittymisen osa-alueiden vahvistaminen. Suunnittelin ensimmäisen toimintakerran harjoitukset sitä silmällä pitäen, etteivät ne olisi liian outoja ja erikoisia lapsille, jotta turvallinen ilmapiiri säilyisi. Tarkoituksena oli kuitenkin tuoda joitakin uusia ja innostavia elementtejä mukaan, jotta lasten mielenkiinto heräisi ryhmätoimintaa kohtaan. Päätin ottaa soittimet mukaan jo ensimmäiselle toimintakerralle, sillä niiden käyttöä oli toivottu päiväkodin taholta. Päiväkodilla oli hyvä soitinkokoelma, jota sain vapaasti käyttää pienryhmäni tarpeisiin.

Ensimmäisen toimintakerran teema oli tutustuminen, vaikka lapset olivatkin entuudestaan tuttuja toisilleen. Tutustumisella tarkoitan lähinnä tutustumista minuun, Ossi- ja Irma-käsinukkeihin ja totuttamista pienryhmään. Tavoitteenani oli selkiyttää lapsille, että me muodostamme ryhmän, jonka kesken tapaamme kahdeksan kertaa. Tutustumisen tarkoituksena oli myös edesauttaa ja vahvistaa Borban (2003, 50) teorian mukaista itsetunnon turvallisuuden osa-alueita, tukemalla

luottamuksellisten suhteiden syntymistä ryhmän lasten kesken ja myös lasten ja minun välilläni.

Tavoitteenani oli luoda ensimmäisen toimintakerran aikana Borban (2003, 50) teorian turvallisuuden osa-aluetta tukevat, selkeät rajat pienryhmän toiminnalle. Rajat muodostuivat käytännössä toimintakerrasta toiseen samanlaisena toistuvasta toiminnan rakenteesta: oma paikka, alkulaulu, alkujutustelu, Irman jokaviikkoinen kirje ja sen avaaminen, itse toiminta, loppurentoutus, loppupiiri ja -runo. Alkulaulun käytön tavoitteena oli luoda turvallisuutta pienryhmäkertoihin, Borban (2003, 50) teorian mukaisesti positiivisen ja välittävän ilmapiirin kautta. Alkulaulu toimi myös vuorovaikutusleikkinä. Ensimmäisellä toimintakerralla lauloin yksin vuorotellen jokaisesta lapsesta ja odotin että he oman nimen kuultuaan reagoisivat. Jokainen lapsi vastasi laulun tervehdykseen.

Alkulaulun jälkeen kävimme lasten kanssa läpi ryhmän tapaamiskertojen määrän ja ryhmän tarkoituksen. Tämän keskustelun lomassa olin suunnitellut käyväni lasten kanssa läpi myös ryhmän pelisäännöt. Erityisesti olin suunnitellut painottavani, että pienryhmässä ei saa vahingoittaa toisia tai tehdä mitään muutakaan ikävää, josta toisille voisi tulla paha mieli. Kaikessa jännityksessä unohtin kuitenkin käydä säännöt selkeästi läpi ja harmittelin sitä jälkeenpäin.

Seuraavana kerroin pienryhmän taustatarinan kaveruksista, Ossi-oravasta ja viluisesta Irma-variksesta, joka on lähtenyt talvea pakoon ulkomaille. Kerroin, että Irma-varis on luvannut lähettää joka viikko Ossille kortin ja että Irma haluaa myös tutustua pienryhmän lapsiin. Sitten olikin aika siirtyä postin avaamiseen ja sitä kautta itse toimintaan. Tällä kertaa Irma oli lähettänyt kuvan itsestään, jossa hän laskeutuu Zumbalandin maan kamaralle. Irma oli tietoinen, että Ossi on menossa päiväkotiin tutustumaan lapsiin. Irma halusi kuulla jotakin lapsista ja oppia heidän nimensä. Irman kirjeen kautta pääsimme luontevasti tutustumisteemaan.

Ensimmäisenä harjoituksena oli oman nimen rummutus (Liitevihko, 3). Harjoituksen tarkoituksena oli lisätä turvallisuutta luottamuksellisten suhteiden tukemisen kautta ja yhteenkuuluvuutta ryhmäkoheesion lisäämisen kautta, yhdessä ja yksin soittamalla. Lapset eivät tuntuneet arastelevan yksin soittamista pienessä ja

tutussa ryhmässä. Aluksi rummutimme vain etunimen, mutta lasten ennakkoluo-
lottomuudesta rohkaistuneena uskalsin ottaa mukaan myös sukunimen rummutuk-
sen. Sukunimen rummutus vaikutti olevan melko vaikea tehtävä lapsille. Oli kui-
tenkin ilo huomata, että lapset auttoivat siinä toinen toisiaan ja tilanne ei muodos-
tunut suorituspainotteiseksi. Jokaisen lapsen nimi käytiin vuorotellen läpi ja mie-
timme yhdessä miten sen voisi rummuttaa. Harjoituksessa jokainen lapsi sai vuo-
rollaan myös turvallisesti huomiota, soittamisen kautta. Lopuksi jokainen sai vali-
ta itselleen oman soittimen ja soitimme yhdessä kaikkien lasten nimen rytmin läpi
soittimilla. Kävimme myös läpi, minkä nimisiä lasten valitsemat soittimet olivat.
Olin valinnut soittimiksi pääasiassa rytmisoittimia.

Seuraavana leikimme leikkiä Pomperipossa (Liitevihko, 30–31). Leikin avulla
pyrittiin vahvistamaan ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteita, sosiaalisen herkkyy-
den harjoittamisen kautta. Leikissä lauletaan laulua ja kävellään tilassa. Laulun
loputtua joku osallistujista peitetään viltin alle ja muiden pitää arvata kuka puut-
tuu. Lisäsin tähän leikkiin soitinvihjetunnistuksen. Viltin alla oleva lapsi sai soit-
taa viltin alta äänimerkin edellisessä leikissä käyttämällään soittimella. Lapset
myös soittivat omasta aloitteestaan rytmiä leikin lauluun. Leikki oli mielestäni
onnistunut ja vapautti tunnelmaa silminnähdessä. Yksi lapsista intoutui leikin aika-
na soittamaan nokkahuilua todella kovaa. Eräs huomio leikin aikana oli se, että
lapset valitsivat viltin alle aina eri lapsen kuin edellisellä leikkikierröksellä, eli
jokainen pääsi vuorollaan viltin alle. Lapset tuntuivat kuin sanattomasta sopimuk-
sesta huolehtivan siitä, ettei kukaan jäänyt leikissä syrjään. Olen tehnyt aiemmin
tätä leikkiä kokeillessani havainnon, että lapset valitsevat usein vain samoja lapsia
kierroksesta toiseen viltin alle. Mielestäni tämä oli vihje pienryhmäni lasten eri-
tyislaatuisuudesta ja luontaisesta sosiaalisesta herkkyydestä tai Juhani Mattilan
kuvaamasta herkkyydestä ja herkkävaistoisuudesta (Kemppainen 2005, 6). Minun
päälleni ei kukaan laittanut vilttiä. Mielestäni tämä voi kertoa lasten terveestä va-
rovaisuudesta ja siitä että lapset eivät vielä kokeneet tuntevansa minua.

Seuraavalla harjoituksella, musikaalisilla halauksilla (Liitevihko, 8) pyrittiin vah-
vistamaan lasten turvallisuuden tunteita, positiivisen ja välittävän ilmapiirin luo-
misen kautta. Tämä harjoitus oli erityisen onnistunut ja lapset nauttivat mielestäni
silminnähdessä. Muutin harjoituksen edetessä harjoituksen tehtävät sellaisiksi, että

koko ryhmä suoritti ne yhdessä, sillä lapsia oli pariton määrä. Ryhmähalaus oli toimintakerran kohokohta. Lapset eivät arastelleet halata toisiaan ja tuntuivat nauttivan siitä. Positiivinen ja välittävä ilmapiiri oli hyvin selkeästi havaittavissa ryhmähalaushetkellä.

Seuraavaksi piirrätin lapsilla heidän omat kuvansa rauhallisen, kauniin musiikin soidessa taustalla. Oman kuvan piirtämistä voi hyödyntää turvallisuutta lisäävänä tutustumisharjoituksena. Oman kuvan piirtämisellä voidaan vahvistaa myös lasten itseyden tunteita itsearviointin kautta (Liiteviikko, 4). Harjoituksen tarkoituksena oli myös teettää oman paikan merkit, joita tultaisiin käyttämään tulevilla toimintakerroilla turvallisuutta luovina tekijöinä. Lapset keskittyivät todella tarkasti harjoitukseen ja kaikki tekivät rauhassa omaa työtään, eivätkä vilkuilleet muita. He antoivat muille työrauhan myös oman kuvan valmistumisen jälkeen. Mielestäni tämäkin kertoi pienryhmäni lasten erityislaatuudesta. Lapset antoivat harjoituksen lopuksi piirtämänsä kuvat minulle, jonka jälkeen arvuuttelin lapsilla, kenen kuva oli aina vuorollaan kyseessä. Toimintakerran jälkeen kopioin lasten kuvat ja liitin kopiot lasten istuinalustoihin seuraavaa toimintakertaa varten. Toimintakerran lopuksi laitoin lapset makaamaan lattialle oma istuinalusta pään alla ja laitoin rauhallista musiikkia soimaan. Loppurituuaalien jälkeen siirryimme takaisin muiden lasten pariin.

Toimintakerran arviointia: Pääosin toimintakerran tavoitteet mielestäni toteutuivat. Tunnelma oli turvallinen ja lapset melko vapautuneita. Loppurentoutuksen aikana kuulin yhden ryhmän pojan sanovan: ”onpa mukavaa”. Kuulin myös yhden ryhmän tytöistä sanovan toiselle: ”oli kivaa”. Lasten spontaanit kommentit tuntuivat hyvältä ja innostivat suunnittelemaan seuraavaa toimintakertaa. Minulle tuli lasten kommentista tunne, että olin onnistunut mielihyvän tuottamisessa ensimmäisellä toimintakerralla.

Toimin kuitenkin mielestäni epätarkoituksenmukaisesti eräässä asiassa toimintakerran aikana. Kun alkujutustelun lomassa kyselin lapsilta asioita, tunnelma oli melko jännittynyt ja huomasin lasten pyytävän viittaamalla puheenvuoroa. Viittaaminen on normaali käytäntö päiväkodissa isoissa ryhmätilanteissa järjestyksen säilymisen vuoksi. Yritin vapauttaa tunnelmaa sanomalla lapsille, ettei tässä ryh-

mässä tarvitse viitata ollenkaan. Sanoin että ryhmämme on niin pieni että voimme jutella yhdessä ihan vapaamuotoisesti. Mieleeni ei tullut silloin, että kaikki eivät voi kuitenkaan puhua samaan aikaan, jos kaikilla sattuisikin olemaan yhtä aikaa asiaa. Tarkoituksenani oli tällä huomautuksella luoda avoimempaa ja vapaampaa ilmapiiriä. En myös ehkä tarpeeksi uskonut siihen, että lapset vapautuisivat kahdeksan toimintakerran aikana niin paljon, että alkaisivat puhua toistensa päälle. Toimintakerran jälkeen mietin toimineeni sittenkin epätarkoituksenmukaisesti. Huomautukseni saattoi tuntua lapsista rajattomalta, kaoottiselta ja sitä kautta ei tukenut turvallisen ilmapiirin luomisen tavoitetta. Tulevilla toimintakerroilla en kiinnittänyt viittaamiseen huomiota, vaan jaoin puheenvuoroja jos he viittasivat.

7.2 Yhteenkuuluvuus ja liittyminen: soittaminen

Toisella toimintakerralla painottui erityisesti Borban (2003, 163–164) teorian itsetunnon liittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunteiden ulottuvuus. Musiikin terapeuttisista menetelmistä valitsin tälle kerralle soittamisen.

Toimintakerran alussa lapset saivat etsiä heidän omilla kuvillaan varustetut omat istumapaikat. Lapset vaikuttivat jännittyneiltä ja olivat hiljaisia. Yritin kysellä alkujutustelun yhteydessä mikä oli ollut kivaa tai tylsää edellisellä toimintakerralla. Lapset eivät muistaneet mitä olimme edellisellä toimintakerralla tehneet. Lapset kuitenkin muistivat, mitä soittimia he olivat soittaneet edellisellä pienryhmäkerralla. Nokkahuilua soittanut tyttö muisteli nokkahuilun soittoaan ja kertoi että se on hänen lempisoittimensa. En ollut valinnut nokkahuilua toisen toimintakerran soitinvalikoimiin, mutta päätin, että otan sen tämän jälkeen aina soittokerroille mukaan. Soitin vaikutti olevan tytölle tärkeä. Päätin, että kysyn tällä kertaa heti toimintakerran lopuksi lasten tunteja toimintakerrasta, jotta toiminta olisi vielä tuoreessa muistissa.

Alkulaulu toimi todella hyvin. Lapset vaikuttivat vapautuvan sen aikana alun jännityksestään ja hymyilivät erityisesti silloin kun oma vuoro laulussa tuli. Lapset alkoivat tällä kertaa laulaa laulussa mukana ja he vilkuttelivat toisilleen silloin kun laulussa lauletaan vilkuttelusta. Laulu sai aikaan mukavan ja lämpimän tunnelman

toimintakerran alkuun. Irman kirje johdatteli tällä kertaa sääteemaan. Sääteemaa lähdettiin avaamaan soittamisen kautta. Irma halusi tietää, minkälainen ilma Suomessa on. Otin lämmittelylauluksi Soili Perkiön laulun: Nalle tahtoo koputella, vaihtaen Nallen tilalle Ossin nimen (Liitevihko, 10). Laulussa eri säkeistössä soimitaan kehosoitimilla erilaisia ääniä. Kehosoitinten käytön harjoittelemisen tavoitteena oli tutkia, minkälaisia ääniä omasta kehosta lähtee ja sitä kautta lasten mielikuvituksen vilkastuttaminen päivän pääharjoitusta, soitinrunoa varten. Lapset saivat ehdotella, mitä Ossi tahtoo tehdä. Kaksi lapsista halusi keksiä lauluun uuden säkeistön: toinen lapsi halusi, että Ossi tahtoo ”taputella” ja toinen halusi Ossin pomppivan. Olin iloinen että lapset rohkaistuivat ehdottamaan säkeistöjä, ja uskon lapsille olleen tärkeää, että juuri heidän keksimänsä säkeistö laulettiin yhdessä.

Seuraavaksi toteutimme ääniorkesterin (Liitevihko, 11). Tämänkin harjoituksen tarkoituksena oli opettaa lapsille kehosoitinten käyttöä toimintakerran pääharjoitusta, soitinrunoa varten. Tavoitteena oli, että lapset ehdottaisivat erilaisia ääniä, jota kaikki sitten kokeilisivat. Aluksi annoin esimerkkejä ja kysyin keksisikö kukaan muu ääniä muiden kokeiltavaksi. Kukaan lapsista ei keksinyt. Siirryin melko nopeasti orkesteriharjoitukseen (Liitevihko, 27–28). Orkesterissa jokainen lapsi sai valita mieleisensä soittimen ja sovimme merkit, jotka tarkoittivat hiljaista ja kovaa soittoa. Tavoitteena oli vahvistaa yhteenkuuluvuutta ryhmäkoheesion lisäämisen kautta. Tavoitteena oli myös että lapset uskaltautuisivat soittamaan kovaa. Olen kirjannut havaintopäiväkirjaani tämän harjoituksen kohdalla: ”Lapset tykkäsivät soittaa ja pääsivät myös irrottelemaan. [...] ”Maija” (nimi muutettu) kyllä uskaltaa soittaa tosi kovaa, vaikka muuten vaikuttaa ujoilta.” Orkesteriharjoituksen yhtenä tavoitteena oli, että lapset intoutuisivat vuorotellen johtamaan ääniorkesteria ja vaikuttamaan sitä kautta harjoituksen suuntaan. Itse toimin ensin ”kapellimestarina” ja kysyin tämän jälkeen, haluaisiko kukaan muu olla ”kapellimestari”. Kukaan ei halunnut. Harjoituksessa olisi joutunut esille ja vaikuttamaan muiden toimintaan. Mietin, että temperamenttipiirteiltään erilaisista lapsista koostuvassa ryhmässä olisi saattanut tulla jopa kiistaa siitä kuka pääsee ensimmäisenä orkesterin johtajaksi. Päätin etten seuraavalla kerralla yritä harjoituksia, joissa täytyy toimia yksin, vaan valitsen ryhmän alkuvaiheessa vielä astetta turvallisempia harjoituksia.

Irma oli tällä kertaa toivonut, että lapset kertoisivat hänelle, minkälainen ilma Suomessa on. Teimme Irmaa varten soitinrunon, jonka äänitimme kasettinauhurilla ja ”lähetimme” äänitteen Zumbalandiin. Luin lapsille ”loskarunon” (Liitevihko, 26–27) ja kysyin kuvaako se heidän mielestään tämän hetkistä ilmaa Suomessa. Lapset olivat sitä mieltä että se kuvasi. Keksimme runoon äänitehosteita, jotka kuvasivat esimerkiksi ”sateen ropinaa” ja ”jääpuikkojen sulamista”. Lapset eivät aluksi keksineet äänitehosteita ja ymmärsin tehtävän olevan melko vaikea. Autoin lapsia keksimään äänitehosteita ja jokaisella oli oma osuutensa soitinrunossa. Harjoittelimme runoa kaksi kertaa, jonka jälkeen äänitimme runon. Lapsia nauratti äänitteen kuuntelu kovasti, varsinkin kun oma osuus soi nauhalta.

Soitinruno oli vaatinut niin paljon keskittymistä, että otin nopeasti loppuun taukomato-harjoituksen (Liitevihko, 28), jossa lapset saivat liikkua rummun tahtiin vuoroin hitaasti ja nopeasti kädet toistensa olkapäillä. Harjoituksen tavoitteena oli lisätä yhteenkuuluvuuden tunteita ryhmäkoheesio- lisäämisen kautta ja vapauttaa tunnelmaa toimintakerran lopuksi. Tämän harjoituksen aikana lapset lähes riehaantuivat. Olin tyytyväinen lasten ilakointiin ja olenkin kirjoittanut päiväkirjaani: ”Tämän aikana lapset nauroivat ja hihkuivat! Lisää tällaista!”

Lopuksi laitoin lapset makaamaan omille istuinalustoilleen ja peittelin heidät valkoisella harsolla. Kutsuin harsoa lumipeitoksi. Kun lapset olivat rauhoittuneet, kuuntelimme soitinrunon ”lumipeiton” alla vielä kerran. Yksi lapsista vaikutti vaivautuneelta tässä vaiheessa, kun kuuntelimme lasten tekemää äänitettä. Mietin, mistä tämä voisi johtua. Olen kirjoittanut havaintopäiväkirjaan seuraavaa:

Tiinalle (nimi muutettu) tuntui kuuntelu olevan jotenkin vaikeaa, tai sitten kuvittelin...mielestäni hän näytti jotenkin kärsivältä? Taisi puristaa silmiä kiinni ja ihan kuin olisi pitänyt korvistaankin hetken. Mistäköhän tämä johtui? Olikohan silmien kiinni pitäminen vaikeaa? Vai olikohan mankka liian kovalla? Vai oliko Tiinasta kurjaa kuunnella omaa soittoaan nauhalta?

Sama lapsi soitti edellisellä kerralla todella kovaa nokkahuilua, mutta äänitysvaiheessa hän soitti todella hiljaa. Vaikutti siltä, kuin hän ei olisi oikein uskaltanut soittaa omaa osuuttaan nauhalle.

Toimintakerran arviointia: En muistanut toimintakerran päätteeksi kysellä lasten tunteja toimintakerrasta. Tunnelmat eivät olleet toisen toimintakerran jälkeen yhtä hyvät kuin ensimmäisen kerran jälkeen. Minua jäi mietityttämään ”Tiinan” reaktiot äänitystä kuunnellessa ja mietin, olinko epäonnistunut yhteenkuuluvuuden tunteiden luomistavoitteessa hänen kohdallaan. Mietin myös, olinko harpannut liian ison askeleen ja ottanut heti toiselle toimintakerralle sellaisia harjoituksia, joissa lapset joutuivat liaksi esille ja huomion keskipisteiksi. Muuten olin tähän toimintakertaan tyytyväinen ja aloin jo kiintyä ryhmäni lapsiin. Olen kirjoittanut päiväkirjaani toimintakerran jälkeen näin: ”Voi niitä lapsia...ne on aivan ihana porukka kyllä ja niiden kanssa voi tehdä kivoja keskittymistä vaativia juttuja. Kukaan ei vie toiselta liikaa tilaa.”

7.3 Yhteenkuuluvuus ja liittyminen: musiikkiliikunta ja hassuttelu

Kolmannen toimintakerran aloitus viivästytti tunnilla. Päiväkodilla oli sovittu, että lapset katsovat aamulla elokuvan ja sovimme, että aloitan pienryhmän vasta elokuvan jälkeen. Olisin toki voinut aloittaa pienryhmäni silloin kun muut katsovat elokuvaa, mutta en halunnut tuottaa pienryhmäni lapsille sitä pettymystä, etteivät he näe elokuvaa. Lyhensin toimintakerran alle puoleen tuntiin, sillä arvelin lasten olevan elokuvan jälkeen jo ulkoilun tarpeessa. Onneksi en ollut suunnitellut toimintakerralle suurta keskittymistä vaativia harjoituksia. Toimintakerran jokaisen harjoituksen tavoitteena oli tukea itsetunnon yhteenkuuluvuuden ja liittymisen osa-alueita, ryhmäkoheesion vahvistamisen kautta.

Lapset halusivat toimintakerran alussa keskustella juuri nähdystä elokuvasta. Annoin keskustelulle tilaa. Yksi tytöistä, jonka olin aamulla huomannut istuskelevan itsekseen väsyneenä ottamatta keneenkään kontaktia, kertoi lempielokuvistaan silmät loistaen. Tyttö oli sama, joka edellisellä toimintakerralla oli vaikuttanut vaivautuneelta lasten omaa äänitettä kuunneltaessa. Minusta oli mukava huomata, että hän uskalsi tällä kertaa pienryhmässä jutella niin vapautuneesti. Elokuvan katsominen ennen toimintakertaani saattoi olla hyvä asia, sillä muutkin lapset vaikuttivat paljon vapautuneemmilta kuin edellisen toimintakerran alussa. Lapset

lauoivat tällä kertaa reippaasti mukana alkulaulussa ja hymyilivät oman vuoron tullessa ja vilkuttelivat toisilleen.

Valitsin tälle kerralle musiikin terapeuttiseksi menetelmäksi musiikkiliikunnan. Teemana oli hassuttelu. Hassuttelun tarkoituksena oli vapauttaa tunnelmaa. Ruha-lahti (2007) suositteli pitämään huumorin ja hassuttelun mukana toiminnassa, erityisesti ujojen lasten kanssa toimittaessa. Irma-varis oli kuunnellut lasten äänitteen loskaisesta ilmasta, joka Suomessa vallitsi ja toivoi että piristäisimme itseämme hassuttelemalla. Irma oli lähettänyt jokaiselle oman pellenenän. Otimme lämmittelyharjoitukseksi Ilme kiertää leikin (Liitevihko, 9), jossa jokainen ottaa vuorotellen jonkin ilmeen ja tartuttaa sen muihin leikkijöihin. Teimme hassuja ilmeitä Irman lähettämät pellenenät päässä. Kaksi lapsista osoittautui ilmiömäiseksi ilveilijöiksi. Osa lapsista ei halunnut keksiä omaa ilmettä, mutta he jäljittelivät mielellään muiden ilmeitä. Kannustin lapsia hienoista ilmeistä. Hassuttelutunnelma alkoi rakentua. Lämmittelimme hassutteluteemaa myös rokkikokki-levyn ”lämmittelylaulun” tahdissa (Liitevihko, 12–13). Laulussa ravistellaan vuorotellen eri kehonosia ja lopuksi koko kehoa. Lapset innostuivat laulun kohdassa, jossa ravistellaan koko kehoa.

Seuraavaksi oli vuorossa ”Seuraa hullua johtajaa”- harjoitus, jossa johtaja keksii mitä oudoimpia asioita hassun musiikin soidessa taustalla ja muut jäljittelevät johtajaa (Liitevihko, 29). Toimin ensin itse johtajana. Kysyin haluaako kukaan muu toimia johtajana. Kukaan lapsista ei halunnut edelleenkään johtaa leikkiä, mutta muuten harjoitus sujui hienosti. Lapset olivat vapautuneita ja irrottelivat hullun johtajan johdolla. Poikiin vetosi selvästi ilmakitaran soittaminen. Lasten heittäytymisestä kertoi mielestäni yhden tytön kommentti harjoituksen jälkeen: ”nyt tarvitsisi juotavaa”.

Seuraavaksi rauhoituimme ja soitimme ”hassuja soittimia” Hiljainen hyönteinen levyttä Tupsutoukkakehrääjän tahtiin (Liitevihko, 25–26). Olin tuonut mukani kattiloita ja vispilöitä ja muita keittiövälineitä toimintakertaa varten. Esittelin lapsille, miten keittiövälineillä voi myös soittaa. Yksi tyttö oivalsi, että säilytyskippoa voi pitää ylösalaisin ja soittaa puukauhan avulla kuin rumpua. Kannustin häntä tästä keksinnöstä ja hän valitsikin soittimekseen tämän itse kehittämänsä rum-

mun. Harjoitus ei ollut kovin onnistunut siinä mielessä, että lapset soittivat niin kovaa, ettei taustalla soivaa musiikkia kuulunut kovinkaan paljon. Soittaminen ei kuulostanut esteettisesti kauniilta ja lapset eivät näyttäneet juurikaan nauttivan soittamisesta. Toisaalta, Vilénin ym. (2002, 233) mukaan soitinten päätön kolistelemisen voi auttaa esimerkiksi patoutuneiden tunteiden purkamisessa, vaikka tuotos kuulostaisi lähinnä melulta. Kysyin laulun loputtua lapsilta, kummat soittimet ovat hausempia, hassut soittimet vai tavalliset. Kaikki olivat sitä mieltä että tavalliset soittimet ovat kivempia. Kyselin lapsilta mistä soittimista he pitävät eniten. Lasten mielisoittimia olivat: nokkahuilu, rumpu, kapulat ja kahdella lapsella puu-agogo. Päätin hyödyntää tätä tietoa seuraavilla toimintakerroilla. Näin lapset pääsivät epäsuorasti vaikuttamaan tulevien toimintakertojen sisältöön.

Loppurauhoittumisharjoitukseksi valitsin huivitanssin, jossa lapset eläytyivät lumihiutaleiksi ja tanssivat rauhallisen musiikin tahdissa (Liitevihko, 20). Harjoitus tuntui miellyttävän suurinta osaa lapsista. Ryhmän kaksi poikaa halusivat ottaa yhteisen ison huivin ja he liehuttelivat sitä ympäriinsä. Tytöt näyttivät aivan ballerinoilta liidellessään pitkin tilaa. Mielestäni suurin osa lapsista eläytyi hienosti huivitanssiin. Toinen pojista halusi lopettaa huivitanssin ennen muita. Harjoitus ei vaikuttanut olevan hänen mieleensä. Mietin, oliko harjoitus hänen mielestään liian tyttömäinen. Päätin tämän huomion ohjaamana ottaa jollekin kerralla myös hie-man poikamaisempia harjoituksia.

Toimintakerran arviointia: Tavoitteenani ollut yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistaminen onnistui mielestäni melko hyvin. Lapset toimivat koko ajan yhteistyössä ja vaikuttivat innostuneilta ja vapautuneilta. Tällä kertaa muistin kysellä lapsilta, mikä oli kivaa ja mikä tylsää. Lapset olivat pitäneet hullun johtajan seuraamisesta ja huivitanssista. Hassuista soittimista lapset eivät olleet pitäneet, kuten arvelinkin. Vaikka lapset vaikuttivat suurimmilta osin nauttineen toimintakerrasta, minulle jäi hiukan levoton olo ja toivoin, että olisin alun perin ottanut itselleni työparin. Minulla oli toimintakerran aikana vaikeuksia ehtiä joka paikkaan, kuten johtamaan harjoituksia, vaihtamaan levyjä, huolehtimaan ettei kukaan lapsista jää ulkopuolelle ja tekemään havaintoja. Lisäksi toinen käteni oli koko ajan varattuna Ossi-oravakäsinuken sisällä. Onneksi käsinukke oli sellainen, jonka kanssa kättä pystyi silti käyttämään. En halunnut ottaa käsinukkea kädestäni pois, sillä jos

nukke olisi lojunut jossakin elottomana, se olisi vähentänyt nukan ”lumousta”. Jätin alun perin suunnittelemani harjoituksia pois ajan puutteen vuoksi. Mielestäni sisällytin toimintakertaan silti liikaa harjoituksia. Jos olisin ottanut esimerkiksi ainoastaan yhden harjoituksen, olisin voinut antaa sille enemmän tilaa ja tunnelma olisi ollut rauhallisempi.

Kolmannen ja neljännen toimintakerran väliin jäi kahden viikon tauko pääsiäisen vuoksi. Minulla oli hyvin aikaa suunnitella neljättä toimintakertaa, kerrata aikaisempia toimintakertoja ja miettiä mikä niissä oli ollut hyvää ja huonoa. Kiinnitin huomioni siihen, että lapset eivät olleet rohkaistuneet leikkien ja harjoitusten keskipisteiksi tai vaikuttamaan niiden kulkuun, muuten kuin soittimien avulla. Soitinrunossa ja oman nimen rummutuksessa lapset uskalsivat soittaa yksin ja eivätkä olleet arastelleet huomion keskipisteenä oloa. Päätin hyödyntää tulevilla toimintakerroilla vielä enemmän soittimia ja niiden kautta kommunikointia. Uskon soittimen toimineen turvallisuutta luovina tekijöinä joissakin harjoituksissa. Toivoin myös, että saisin havainnoijan joillekin toimintakerroille, jotta saisin palautetta toiminnastani myös ulkopuolisen silmin tarkasteltuna.

7.4 Itseyden vahvistaminen: surulliset ja läheisyyden tunteet

Neljännen toimintakerran tavoitteena oli Borban (2003, 99–100) teorian itsetunnon itseyden osa-alueen vahvistaminen. Tällä toimintakerralla keskityttiin itsetunnon itseyden osa-alueen tunteiden tiedostamiseen ja ilmaisuun ja hallintaan. Teemana olivat surulliset ja haikeat tunteet, sekä lämpimät ja läheisyyden tunteet. Neljännelle toimintakerralle sain ensimmäistä kertaa havainnoijan päiväkodin puolesta. Yhteyshenkilönä toiminut lastentarhanopettaja tuli toimintakerralle mukaan ja osallistui toimintaan yhtenä ryhmän osana. Jätin neljännelle toimintakerroille laatimani havainnointilomakkeen hänelle täytettäväksi toimintakerran jälkeen.

Yritin luoda tälle pienryhmäkerralle tilaan sadunhohtoisen tunnelman, joka herkitäisi aisteja ja tunteita (Liitevihko, 17). Koristelin tilan päiväkodin upeilla kankaila ja tyynyillä ja himmeän valaistuksen avulla ”satumetsäksi”. Otin alkulauluun

tällä kertaa mukaan lasten edellisellä kerralla mainitsevat lempisoittimet. Ne odottivat lapsia heidän omilla istuinalustoillaan ja he saivat vastata niillä oman nimen kuultuaan. Yksi lapsista oli tällä kertaa poissa. Mielestäni se oli harmillista, sillä tämä toimintakerta poikkesi eniten edellisistä toimintakerroista. Tällä kertaa lapset eivät yllätykseksi laulaneetkaan mukana alkulaulussa. Mietin, mistä se saattoi johtua. Ensinnäkin lapsille oli ensimmäistä kertaa jaettu soittimet alkulauluun ja he ehkä keskittyivät tiiviimmin odottamaan omaa soittamisvuoroaan. Toinen syy saattoi olla havainnoijan läsnäolo. Vaikka havainnoija olikin lapsille tuttu ja turvallinen päiväkotiryhmän aikuinen, ryhmään muodostui erilainen kokoonpano kuin aiemmilla toimintakerroilla. Myös koristeltu tila saattoi luoda lapsille jännitystä ja odotuksia siitä, mitä toimintakerta tuo tullessaan.

Tällä kertaa Irma kirjoitti hänen ja Ossin yhteisestä ystävästä, Leeni-leppäkertusta, joka oli eksynyt ystävistään ja lymyili surullisena satumetsän uumenissa. Leeni oli lähettänyt Irmalle kirjeen Zumbalandiin, jossa oli kertonut tilanteestaan. Irma toivoi, että lapset etsisivät Leenin ja lohduttaisivat tätä. Irma kirjoitti myös, että Leeni on hyvin ujo ja häntä pitäisi lähestyä varovaisesti, ettei hän pelästy. Ensin mietimme miltä näyttää surullinen ja iloinen ilme. Sitten lähdimme etsimään Leeniä satumetsään. Olin etukäteen piilottanut Leeni-leppäkerttukäsinuken laatikkoon, kankaiden alle. Lapset alkoivat omatoimisesti huudella: ”Leenii!”, ja kurkkivat kankaiden alle. Vihdoin Leenin pesälaatikko löytyi. Sanoin lapsille, että meidän täytyy hieman houkutella Leeniä tulemaan ulos. (Liitevihko, 32) Lapsille ei heti tullut mieleen, miten Leeniä voisi houkutella. Ehdotin lapsille, että he voisivat kokeilla soittamista. Tässä vaiheessa olisin voinut sinnikkäämmin ”kalastella” lasten omia ideoita leppäkertun houkuttelemiseksi. Lapset ryntäsivät innoissaan hakemaan soittimensa omilta paikoiltaan. Lapset soittivat ensin vuorotellen keskittyneesti Leenille ja jokaisen lapsen soiton jälkeen otin Leeniä vähän enemmän laatikosta esiin. Lopuksi kaikki soittivat soittimillaan yhdessä ja silloin Leeni tuli kokonaan laatikosta esiin. Leeni kävi tervehtimässä jokaista lasta ja Ossi-oravaa yksitellen, hipaisemalla omalla nenällä lasten neniä. Tämän jälkeen Leeni ”kuiskasi” minun korvaani, että hän on vieläkin vähän surullinen.

Kysyin, voisivatko lapset lohduttaa Leeniä. Laitoin taustalle soimaan Hiljainen hyönteinen levyltä kappaleen Leppäkertun itku (Liitevihko, 22–23). Laulu loi ti-

laan herkän tunnelman. Leeni-leppäkerttu oli minun kädessäni, ja kävin lasten luona ja annoin jokaisen vuorollaan lohduttaa Leeniä omalla tyyllillään. Lapset lohduttivat Leeniä varovasti, silittämällä sen turkkia. Lohdutuksen jälkeen Leeni tuli iloiseksi ja halusi opettaa lapsille uuden leikin (Liitevihko, 24). Sydänleikissä kaksi leikkijää kulkee vastakkaisiin suuntiin piirissä toisiaan vastaan ja kohdattessaan he halaavat. Tämän leikin aikana vallitsi herkkä ja rauhallinen tunnelma. Lopuksi kasasimme havainnoijana toimineen päiväkodin yhteyshenkilön avustuksella lapset lattialle, kankaiden ja tynnyjen päälle makaamaan niin, että lasten päät olivat toistensa vatsojen päällä, kalanruotomuodostelmassa (Liitevihko, 30). Laitoin rauhallista musiikkia soimaan. Lasten silmät olivat suljettuina ja kävin sivelemässä vuorotellen jokaisen lapsen kasvoja pehmeällä siveltimeillä. Lapsia nauhatti hiukan ja he näyttivät nauttivan.

Loppupiirissä kertosimme vielä iloista ja surullista ilmettä. Kun kysyin lapsilta, mikä oli kivaa, kaikkien mielestä kaikki oli kivaa. Päätin, että viimeistään viimeisille toimintakerroille minun on kehitettävä jokin muu palautteenkeruumenetelmä kuin suora kysyminen. Ajattelin, että jonkin muun palautteenkeruumenetelmän avulla lapset uskaltaisivat ehkä helpommin tuoda esiin myös negatiivisia tunteuksiaan.

Toimintakerran arviointia: Havainnoitsijana toiminut päiväkodin yhteyshenkilö oli hyvänä apuna toimintakerralla. Hän eli eläytyi toimintaan täysipainoisesti ja loi sitä kautta omalla läsnäolollaan lisää sadunhohtoista tunnelmaa. Havainnoija auttoi minua myös monessa käytännön asiassa, kuten nauhurin hoitamisessa ja lasten ohjaamisessa. Havainnoija sanoi, että toimintakerralla oli vallinnut koko ajan mukavan intiimi tunnelma ja että lapsille jäi varmasti hyvä mieli. Hän sanoi myös, että olisi voinut itse jäädä satumetsään vielä pitkäksi aikaa. Hänen täyttämässään havainnointilomakkeessa korostuvat seuraavat asiat: tunnelma oli rauhallinen ja levollinen, lapset eläytyivät toimintakerran teemaan ja he pystyivät tunnistamaan surun tunteen, olemaan empaattisia ja lohduttamaan. Lapset olivat motivoituneita ja selvästi pitivät mahdollisuudesta toimia pienellä tutulla porukalla.

Vaikka pääpiirteittäin olin tyytyväinen tähän toimintakertaan, olin mielestäni taas hiukan hätäinen. Olisin voinut antaa enemmän tilaa harjoituksille ja lasten jutuste-

lulle. Olisin voinut myös keskustella enemmän heidän kanssaan tunteista. Havainnoija oli myös maininnut tästä havainnointilomakkeessa: ”Surun tunnetta ei ehkä käyty kovin omakohtaisesti esim. omien kokemusten myötä (milloin olen surullinen, mikä tekee surulliseksi).”

Havainnoija oli samaa mieltä kanssani siitä, että olisin voinut ”kalastella” enemmän lasten ideoita leppäkertun houkuttelemiseksi pesälaatikostaan pois. Toimintakerran tunnelma oli kuitenkin mielestäni ensimmäistä kertaa selkeästi terapeutinen; mielihyvää tuottava ja levollinen, mihin olin erityisen tyytyväinen toimintakerrassa. Tämän toimintakerran jälkeen päätin kiinnittää enemmän huomiota tilan järjestelyihin. Olin tällä ja parilla edelliselläkin toimintakerralla toiminnan edessä huomannut järjestelleeni tilan epäkäytännöllisesti. Esimerkiksi cd-soitin saattoi olla kaukana, toisella puolella tilaa silloin kun sitä olisi nopeasti tarvittu.

7.5 Itseyden vahvistaminen: vihaiset ja iloiset tunteet

Viidennellä toimintakerralla jatkoimme tunneteemaa. Tunteiden tunnistaminen ja hallinta korostui Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman itsetunnon määrittelyssä, joten halusin antaa tunneharjoituksille paljon tilaa pienryhmässä. Toimintakerran alussa kerroimme yhdessä lasten kanssa edellisellä kerralla poissa olleelle pojalle, mitä olimme edellisellä kerralla tehneet. Irma oli lähettänyt kaksi valokuvaa Leeni-leppäkertusta, jotka Leeni oli lähettänyt hänelle edellisen toimintakerran jälkeen (Liitevihko, 9). Toisessa Leeni oli surullinen ja toisessa iloinen. Irma kirjoitti, että iloinen kuva oli otettu sen jälkeen kun lapset olivat lohduttaneet Leeniä. Leenin kuvat naurattivat lapsia ja he tutkivat niitä innolla.

Viidennellä toimintakerralla käsitelimme vihaisia ja iloisia tunteita. Musiikkiterapeutti Mari Ruhalhti (2007) suositteli kokeilemaan vihaisiakin harjoituksia rauhallisesti käyttäytyvien ja ujojen lasten kanssa. Ruhalhti uskoi lasten hyötyvän niistä, sillä rauhallisemmat lapset eivät välttämättä yhtä helposti pura luonnollisia sisäisiä aggressioitaan, kuin vilkkaammat lapset. Irma-varis kertoi tämän kerran kortissa tarinan hänen ”Känkkäränkkäpäivästään”, eli päivästä, jolloin mikään ei ollut onnistunut (Liitevihko, 14–15). Tarina herätti keskustelua lasten parissa ja

he alkoivat kertoa omista huonoista päivistään. Keskustelun tarkoituksena oli vahvistaa lasten itseyden tunteita elämän tärkeiden tapahtumien läpikäymisen kautta. Tytöt sanoivat, että heillä on usein ”Känkkäränkkäpäiviä”. Yksi tytöistä kertoi, että ”silloin ei tekisi mieli aamulla nousta ja tekisi mieli nukkua haalarit päällä ja vaikka autossa.” Yksi pojista sanoi, ettei hänellä ole koskaan ollut ”Känkkäränkkäpäivää”. Kysyin, että eikö päiväkodissakaan kukaan ole ollut ilkeä ja eikö se ole alkanut harmittaa. Poika kertoi, että välillä esikoululaiset ärsyttävät ja tunkevat hänen ja ryhmän toisen pojan leikkeihin. Se harmitti poikaa.

Kokeilimme erilaisia tunteenilmauksia Huivi-harjoituksen avulla (Liitevihko, 18). Huivi heitettiin ilmaan. Huivin ollessa ilmassa piti tehdä erilaisia iloisia ja vihaisia tunteenilmauksia, kuten äriseminen ja jalan polkeminen tai kovaan ääneen nauraminen. Lapset eläytyivät hienosti harjoitukseen ja yksi poika jopa heittäytyi maahan kun piti olla vihainen ja äristä ja polkea jalkaa. Mielestäni lapset olivat silminnähden alkaneet vapautua ja vilkastua verrattuna ensimmäisiin toimintakertoihin. Kaikki peliin-harjoituksessa (Liitevihko, 19–20) siirryttiin vuorotellen iloisesta tunnelmasta vihaiseen tunnelmaan, tunnelmiin soveltuvien taustamusiikkien avulla. Lapsia oli hauska katsella iloisessa tunnelmassa kun he tervehtivät toisiaan liioitellun iloisesti. Vihaisessa tunnelmassa taustalla soi vihainen musiikki (Uhitelulaulu, liitevihko, 20–21) ja kerroin, että musta pilvi on vallannut taivaan ja kaikki muuttuvat vihaisiksi. Vihaisina lapset ärisivät kävellessään pitkin tilaa. Harjoituksen lopuksi poljimme mustan pilven yhdessä lattian rakoon ja iloinen tunnelma ja musiikki palasivat. Mielestäni lapset heittäytyivät sekä iloiseen että vihaiseen tunnelmaan ja hahmottivat niiden eron. Iloisesta tunnelmasta he kuitenkin selvästi nauttivat enemmän.

Lopuksi oli vuorossa Musiikin aiheuttamat tunteet-harjoitus, eli musiikkimaalaus, jota ennen kuuntelimme pieniä pätkiä iloisesta ja surullisesta musiikista (Liitevihko, 18–19). Olin tehnyt jokaiselle lapselle iloisen ja surullisen hymynaamakortin, joiden avulla lapset saivat äänestää oliko musiikki iloista vai surullista heidän mielestään (Liitevihko, 19). Huomasin etteivät lapset oikein jaksaneet keskittyä ja hauskan näköiset hymynaamakortit meinasivat viedä lasten huomion kokonaan. Tässä harjoituksessa lapset eivät myöskään tuntuneet erottavan iloista ja surullista musiikkia. Kaikki lapset näyttivät lähes jokaiseen näytteeseen iloista

hymynaamaa, vaikka musiikki olisi ollut huomattavan surullista. Lapset vaikuttivat myös matkivan toisiaan äänestämässä: kun yksi laittoi iloisen hymynaaman, muutkin laittoivat. Musiikkimaalaus kuitenkin toimi hienosti. Lapset keskittyivät maalaamiseen ja antoivat toisilleen työrauhan todella hienosti. Maalauksen taustalla soi St-Saënsin Eläinten karnevaaleista kappale Joutsen (The swan), joka on hyvin harmonista ja kaunista musiikkia. Kehotin lapsia piirtämään asioista, joita musiikki tuo mieleen. Olen kirjoittanut päiväkirjaani: ”Tunnelma oli ihanan hoitavan rauhallinen maalauksen aikana. Musiikki oli myös tosi rauhoittavaa ja alun levottomuus oli tiessään.” Lapset tavoittivat mielestäni maalauksissaan musiikin tunnelman. Maalauksiin tuli lintuja, aurinkoa, vettä, sinistä taivasta, salamoita, kukkia, sydämiä ja persikoita.

Lopussa päätin hyödyntää edellisessä harjoituksessa käyttämiäni hymynaamakortteja lasten palautteen antamisessa. Pyysin lapsia näyttämään hymy- tai surunaamaa sen mukaan olivatko he pitäneet jostakin harjoituksesta vai eivät. Harjoitukset keräsivät sekä hymy- että surunaamoja. Mielestäni oli hyvä asia, että hymynaamakorttien avulla lapset uskalsivat näyttää, jos eivät olleet pitäneet jostakin harjoituksesta. Päätin hyödyntää hymynaamoja lopuilla toimintakerroilla lasten palautteen keruussa. Toimintakerran lopuksi aloin jo hiukan alustaa lapsia ryhmän päättymiseen. Kerroin, että Irma tulee takaisin silloin kun on viimeinen pienryhmäkerta. Lapset ilahtuivat ja yksi tytöistä tokaisi innoissaan: ”Ai, saadaanko me nähdä se?” Mielestäni tämä kertoo siitä, että tarinan käsinukkeakaverukset Ossi ja Irma olivat alkaneet elää lasten mielissä ja he olivat myös eläytyneet luomaani tarinaan.

Toimintakerran arviointia: Olin tyytyväinen toimintakertaan. Tällä kertaa tilan järjestelyt toimivat paremmin, koska olin edellisten toimintakertojen vaikeuksien vuoksi osannut kiinnittää niihin enemmän huomiota. Erityisesti siihen olin tyytyväinen, että lapset alkoivat olla jo todella vapautuneita. Toisaalta minua alkoi jo melkein hirvittää, kuinka vilkkaiksi lapset kävisivätkään ennen viimeistä toimintakertaa. Aloin harmitella sitä, etten toimintakertojen alussa ollut luonut tarpeeksi selkeitä rajoja lasten käyttäytymiselle. En ehkä alussa ollut uskonut tarpeeksi omiin tavoitteisiini ja lasten vapautumiseen. Nyt vapautuminen alkoi olla jo hyvin selvää. Olin siitä kuitenkin todella iloinen.

7.6 Itseyden vahvistaminen: musiikkiliikunta, kehontuntemus ja kehuminen

Kuudennen toimintakerran tavoitteena oli myös itseyden vahvistaminen, tällä kertaa Borban (2003, 100) teorian mukaisesti itsearviointin ja kehontuntemuksen kautta ja vahvistamalla lasten tietoisuutta heidän omasta erityisyydestään. Tällä toimintakerralla musiikkia hyödynnettiin vähemmän kuin muilla toimintakerroilla. Lauloin tällä kertaa alkulaulussa vihjeitä, joiden avulla lasten piti arvata, kenestä laulan, esimerkkinä: ”missä on tyttö, jolla on vaaleat hiukset, kauniit siniset silmät, hyvä huumorintaju...” (Liitevihko, 15–16). Olin miettinyt jokaista lasta kuvaavat vihjeet etukäteen ja ne kuvasivat lasten positiivisia ominaisuuksia. Lapset vaikuttivat hieman ujostelevan heidän tunnistaessaan itsensä laulusta. Ujostuttamisesta huolimatta lapset hymyilivät ja vaikuttivat olevan mielissään kehuista. Tällä kertaa arvoimme Irman kirjeen avaajan, sillä kaikki olivat saaneet avata kirjeen jo kerran. Minusta oli mukavaa kun lapset ehdottivat itse arvontalorua ”maalari maalasi taloa”, jota käytimme avaajan arvonnassa.

Irman kirjeessä Irma kertoi nähneensä Zumbalandissa hyvin erinäköisiä ihmisiä kuin Suomessa on, mutta silti hekin olivat kaikki keskenään erinäköisiä ja omalla tavallaan kauniita. Irma kehotti lapsia tutkimaan heidän omia ominaisuuksiaan, käsiä, jalkoja ja minkälaisia ääniä omasta kehosta lähtee. Aluksi vertailimme käsiämme. Yksi pojista huomasi, että sen lisäksi että kaikkien kädet olivat erikokoisia, ne olivat myös erivärisiä. Poika teki mielestäni hyvin tarkan huomion.

Seuraavassa Kosketukset -harjoituksessa lasten piti tunnistaa eri kehonosia ja laittaa niitä yhteen toisen lapsen saman kehonosan kanssa (Liitevihko, 13). Lapset tunnistivat hienosti vaikeampiakin kehonosia. Lisäsin harjoitukseen myös musiikin tahdissa kävelyvaiheeseen uuden elementin. Huuteloin aina eri ruumiinosia, jotka ”veivät”, eli liikkuihin lasten ruumiinosista edellä. Tässä vaiheessa lapset villiintyivät. Yksi lapsista vaikutti jäävän hiukan ulkopuoliseksi. Hän oli lapsista kaikkein nuorin ja luulen harjoituksen olleen hänelle vaikeampi kuin vanhemmille lapsille. Tämän harjoituksen aikana jouduin vähän jo rajoittamaan lasten vauhtia.

Seuraavaksi ”jäädymme” eri kehonosia jäätävän musiikin tahdissa (Liitevihko, 12). Lapset eläytyivät jäätymiseen niin kovasti, että yksi tytöistä sanoi: ”haluan jo

sulaa”. Sitten ”sulatinkin” lapset vähitellen puroiksi lattialle, keväisen musiikin soidessa taustalla. Seuraavaksi lapset piirsivät paperille omien käsiensä ja jalkojensa kuvat (Liitevihko, 16). Kirjoitin kuvien kääntöpuolelle kenen ne olivat ja tämän jälkeen sekoitin kuvat ja lapset saivat etsiä omansa. Lapset löysivät omat kätensä ja jalkansa todella nopeasti. Tämän jälkeen oli vuorossa Kehumisharjoitus, jossa lapset keksivät toinen toisistaan positiivisia asioita, jotka kirjasin lasten piirustuksiin, omien käsien sisälle (Liitevihko, 33). Uskalsin kokeilla näiden lasten kanssa kehumisharjoitusta, sillä he olivat hyviä kavereita keskenään ja myös siinä määrin sosiaalisesti herkkiä, että arvelin heidän keksivän toisistaan positiivisia asioita. Olin oikeassa. Sain kirjattuja toisten kertomia, hienoja kohteliaisuuksia lasten käsipiirustuksiin (Liitevihkon, 34 diplomiin on kirjattu yhden lapsen saamat kohteliaisuudet).

Toimintakerran arviointia: Toimintakerran tunnelma oli kaikista levottomin tähän mennessä. Toisaalta oli todella positiivista että lapset alkoivat olla niin vapautuneita pienryhmässä, mutta minua alkoi jo huolestuttaa pärjäjänpö ryhmän kanssa kohta enää yksin. Toisaalta lapset uskoivat heti, jos pyysin heitä rauhoittumaan. Olin kuitenkin melko hämmentynyt, että miten lapset voivat vapautua muutaman toimintakerran aikana niin paljon. Se, että ryhmän lapset olivat entuudestaan tuttuja ja hyviä kavereita, varmasti edesauttoi lasten vapautumista. Ajattelin myös, että pienryhmä oli ehkä tarjonnut lapsille turvallisen ympäristön, jossa he olivat uskaltaneet ilmaisemaan itseään.

Hymynaamaäänestyksessä harjoitukset saivat taas sekä hymy- että surunaamoja. Kaikki lapset olivat kuitenkin erityisesti pitäneet Kosketukset-harjoituksesta. Kysyessäni, kuka piti kohteliaisuuksien keksimisestä ja saamisesta, kaikki lapset näyttivät sekä hymy-, että surunaamaa. Toinen pojista tokaisi: ”ihan ok”. Tein huomion, että kun keksimme tästä pojasta kohteliaisuuksia, hän laittoi käden silmiensä eteen, mutta hymyili vienosti käden alta. Kohteliaisuudet saattoivat herättää hiukan ristiriitaisia tunteita lapsissa. Kohteliaisuuksien keksiminen ja vastaanottaminen voi olla vaikeaa, vaikka toisaalta mukavaa.

7.7 Kertaus: musiikkipeli

Kun tulin seitsemännen toimintakerran aamuna päiväkodille kaksi pienryhmäni tyttöä tuli heti luokseni ja syliini istuskelemaan. Minusta oli mukava huomata, että lapset kokivat minut jo niin tutuksi että uskalsivat lähestyä näin tuttavallisesti.

Seitsemännen toimintakerran tavoitteena oli vahvistaa Borban teorian (2003) kaikkia kolmea ensimmäisenä kehittyvää itsetunnon osa-aluetta, turvallisuutta, yhteenkuuluvuutta ja itseyttä. Kertasimme edellisten toimintakertojen teemoja ja harjoituksia musiikkipelin avulla (supistettu versio, liitevihko, 35–37). Alustin lapsia myös siihen, että seuraava kerta olisi viimeinen tapaamiskertamme. Irma kertoi kortissaan, että hän on jo lähtenyt matkalle, kohti Suomea ja olisi viikon päästä perillä. Hän oli lähettänyt lautapelin, jota voisimme pelata hänen saapumistaan odotellessa. Lautapelissä suoritettiin tehtäviä, jotka liittyivät melkein kaikki edellisten toimintakertojen harjoituksiin ja teemoihin. Muokkasin musiikkipelin Ger Stormsin (1993, 128–129) lautapelistä. Musiikkipeli toimi samalla idealla kuin Stormsin peli, eli siinä heitettiin noppaa ja kuljettiin pelilaudalla ruudusta toiseen. Ruuduissa oli erilaisia musiikkitehtäviä, joita joukkueet vuorotellen suorittivat. Muutin lähes kaikki Ger Stormsin luomat tehtävät omalle pienryhmälleni soveltuviksi ja itsetunnon osa-alueita tukeviksi. Arvelin pelaamisen olevan erityisesti poikien mieleen. Olin aiemmin suunnitellut, että jollekin toimintakerralle täytyy ottaa hieman poikamaisempia harjoituksia ja nyt se toteutui pelaamisen muodossa.

Tällä kerralla tunnelma oli hyvin vapautunut heti alkupiirissä. Lapsille oli taas jaettu soittimet alkulaulua varten heidän omille paikoilleen. Lapset tarttuivat heti soittimiin ja alkoivat soittaa, eivätkä odottaneet omaa vuoroaan alkulaulussa. Harmittelin sitä, etten ollut käynyt lasten kanssa tarpeeksi selvästi sääntöjä läpi esimerkiksi siitä, miten soitinten kanssa toimitaan. Toisaalta lasten käyttäytymisessä näkyi innostus soittamista kohtaan, johon olisin voinut tarttua ja ottaa alkuun enemmän soittamista. Kun pyysin lapsia laittamaan soittimet hetkeksi sivuun, lapset keskittyivät postin avaamiseen ja Irman kirjeeseen. Kun lapset löysivät postilaatikon vierestä Irman lähettämän pelin, he olivat aivan innoissaan.

Olin etukäteen jännittänyt, miten lapset suhtautuvat pelin mukanaan tuomaan kilpailuasetelmaan. Yritin lieventää mahdollisimman paljon pelin kilpailullista luonnetta sanomalla, että pelissä tärkeintä ei ole voittaminen, vaan se että yhdessä suoritetaan pelin tehtäviä. Yritin vähentää mahdollista pelijännitystä myös sillä, että jaoin lapset kahteen joukkueeseen. Yksi tyttö oli tällä kertaa poissa ja näin ollen lapsia oli parillinen määrä. Lapset halusivat pelata tytöt vastaan pojat joukkuein.

Lapset suorittivat pelin tehtäviä eläytyen. Olin jakanut tehtävien osa-alueet musii-kin terapeuttisten elementtien mukaan, eli soittaminen, laulaminen, improvisaatio, kuunteleminen ja musiikkiliikunta. Näiden lisäksi olin lisännyt omaksi erilliseksi osa-alueeksi tunteet ja kehumisen, sillä ne olivat olleet monen toimintakerran teemana. Lisäksi pelissä oli etenemisruutuja, joista joutui siirtymään joko eteen tai taaksepäin pelilaudalla. Tytöt saivat yhdeksi tehtäväkseen surullisen musiikin soittamisen heidän itse valitsemillaan soittimilla. Tytöt ottivat puu-agogot ja soittivat niillä hitaasti ja hiljaa. Tytöille sattui myös iloisen musiikin soittamistehtävä ja tällöin he soittivat nopeammin ja kovempaa. Mielestäni oli mukava huomata, että lapset soittivat surullista ja iloista musiikkia selkeästi eri tavalla. Mielestäni tämä kertoi lasten tunnistavan ja osaavan jollakin tasolla ilmaista surullisuuden ja iloisuuden eron. Poikien joukkue sai useita kertoja tehtäväkseen vihaisten tunteiden toimintakerralta tutun tehtävän, eli jalan polkemisen ja ärisemisen. Pojat vaikuttivat nauttivan aggressiivisesta tehtävästä ja eläytyivät siihen täysipainoisesti. Pojilla oli kuitenkin huumori mukana vihaisessakin tunnelmassa. Lapset eivät vaikuttaneet jännittävän pelaamista. He myös rohkaistuivat ilmaisemaan itseään pelin kuluessa. Toinen pojista osasi yllätyksekseni lukea ja hän luki välillä muille tehtäviä pelissä. Hän oli selkeästi mielissään, kun pääsi lukemaan ja häntä kehu-ttiin siitä.

Lapset jaksoivat hyvin pelata pelin loppuun, tosin välillä he meinasivat riehaantua. Välillä jouduin rajoittamaan lasten vauhtia, heidän juostessaan pelivälineeksi valitsemani pehmeän jätinopan perässä. Pelin lopussa odotti kaksi pientä aarrepa-kettia, yksi molemmille joukkueille. Paketeista paljastui kaksi karkkia jokaiselle. Yksi lapsista ei pitänyt karkeista, joten aarre oli hänelle valitettavasti pieni petty-mys. Loppupiiirissä lapset napostelivat karkkejaan, samalla kun pyysin palautetta

pelistä. Peli sai täydet neljä hymynaamaa. Kun kerroin taas lapsille, että Irma-
varis tulee viimeiselle toimintakerralle mukaan, lapset olivat ihastuksissaan.

Toimintakerran arviointia: Mielestäni pelaaminen vahvisti erityisesti ryhmän
itsetunnon yhteenkuuluvuuden ja liittymisen osa-alueita. Vaikka pelissä oli turval-
lisuuden ja itseyden tunteiden vahvistamiseen tähtääviä tehtäviä, yhteenkuuluvuus
oli koko pelin ajan läsnä. Lapset suorittivat tehtäviä yhteistyössä, kannustivat toi-
siaan ja jokainen lapsi oli tärkeä osa peliä. Toimintakerran tunnelma oli hieman
levoton, mikä saattoi vähentää lasten turvallisuuden tunteita. Toisaalta lasten rie-
haantuminenkin oli toivottu reaktio. Mietin kuitenkin toimintakerran jälkeen, mi-
ten saisin viimeiselle toimintakerralle taas rauhallisen ja seesteisen tunnelman.
Päätin taas koristella tilan ”satumetsäksi” ja pyrkiä rauhoittamaan lasten vauhtia
sitä kautta. Havahduin siihen, että asiat olivat todella kääntyneet niin päin, että
jouduin toimintakerran päätteeksi miettimään, miten saisin lapset rauhallisemmik-
si. Mielestäni musiikkipeli itsessään oli melko onnistunut. Joitakin kehittämistä
vaativia osia pelissä kuitenkin ilmeni. Suurin puute pelissä oli sen ulkoasun epä-
selkeys. Päätin tehdä pelistä koekäytön jälkeen parannellun version, jonka jätin
myöhemmin myös päiväkodin käyttöön.

7.8 Lopetus

Viimeisen toimintakerran tavoitteena oli tehdä yhteenveto siitä, mitä olimme teh-
neet pienryhmäkertojen kuluessa ja tehdä selkeä päätös pienryhmälle. Tavoitteena
oli myös luoda juhlallinen tunnelma viimeiselle toimintakerralle. Pyrin luomaan
juhlavaa tunnelmaa tilan koristelulla ja diplomien jaolla. Tein tilasta taas ”satu-
metsän” kankaiden avulla ja lisäksi rakensin tilaan tekonoution taskulamppujen,
halkojen ja silkkipaperin avulla (Liitevihko, 17).

Kaikki lapset olivat onneksi paikalla viimeisellä toimintakerralla. Kun lapset saa-
puivat pienryhmätilaamme, joku heistä sanoi: ”täällä on takka”, tarkoittaen te-
konuotiota. He myös alkoivat huudella heti ovelta: ”Irmaa, Irmaa!” Sain lapset
rauhottumaan alkupiiriin ja otin tavallisen kaavan mukaan alkulaulun. Lapset
lauoivat siinä mukana innokkaasti, kaikesta levottomuudesta ja jännityksestä

huolimatta. Tällä kertaa Irma oli jättänyt postilaatikkoon vain lyhyen viestin, jossa kertoi saapuneensa jo Suomeen ja ”satumetsään”. Irma toivoi lasten tulevan herättämään hänet.

Lähdimme etsimään Irmaa satumetsästä. Irma löytyi nukkumasta ja lasten tehtävänä oli keksiä keino herättää Irma. Tällä kertaa yritin ”kalastella” lasten ideoita Irman herättämiseksi. Ensin lapset yrittivät huudella Irmaa, mutta Irma ei herännyt. Sitten yksi tyttö huomasi soittimet, jotka olin ottanut satumetsään mukaan. Hän huusi: ”soittimet”. Lapset alkoivat soittaa Irmalle, ja vähitellen Irma venytteli ja pyrähti lentoon. Irma halasi ensiksi Ossi-oravaa ja tämän jälkeen hän kävi tervehtimässä jokaista lasta erikseen. Irma ”kuiskasi” korvaani, että hän toivoisi lasten rummuttavan hänelle omat nimensä, jotta Irma tietäisi kuka on kukakin. Otimme ensimmäiseltä toimintakerralta tutun oman nimen rummutusharjoituksen. Lapset rummuttivat innokkaasti ja halusivat sen jälkeen silitellä Irman turkkia ja kokeilla sen nokkaa omaa nenäänsä vasten. Varis-käsinukke oli selvästi muodostunut heille tärkeäksi pienryhmän jäseneksi, vaikka he näkivätkin sen ensimmäistä kertaa viimeisellä toimintakerralla luonnossa.

Olin koonnut Irman korteista ja lasten tuotoksista ottamistani kuvista valokuvakansion. Kansion avulla kertosimme kuluneiden toimintakertojen teemat. Osa lapsista tutki kansiota suurella mielenkiinnolla. Lapset muistivat Irman lähettämiä kortteja ja kuulin kommentteja heidän selatessaan kansiota: ”ai niin, tää oli tää känkäränkkäjuttu” ja ”tän mä muistan”. Yksi tyttö muisti, että hän oli soittanut kellopeliä soitinruno-harjoituksessa. Osa lapsista ei jaksanut keskittyä kansioon. Halusin kuitenkin pikaisesti muistuttaa lasten mieliin kuluneiden toimintakertojen teemat seuraavaa osiota, palautteen keruuta varten. Kehitin palautteenkeruumenetelmäksi lapsilta neliosaisen piirroksen. Lapset keskittyivät jälleen hienosti oman piirroksen tekemiseen. Piirtämisen jälkeen lapset saivat kertoa yksitellen minulle, mitä he ovat piirtäneet. Muut leikkivät sillä aikaa vapaasti Ossi- ja Irmakäsinukkeen kanssa. Kirjasin lasten kertomukset heidän piirtämiensä kuvien kääntöpuolelle. Kerron piirroksista ja lasten kertomuksista luvussa 8.1.

Palautteen keruun jälkeen olikin jo vuorossa diplomien jako (Liiteviikko, 34). Kirjasin diplomeihin muun muassa lasten toisistaan kertomat kohteliaisuudet, jotka

luin diplomin annon yhteydessä. Jokaiselle lapselle annettiin isot aplodit. Jaoin diplomien jaon yhteydessä lapsille myös omat kansiot, joihin olin koonnut jokaisen lapsen omat tuotokset musiikkipienryhmän ajalta. Annoin lapsille kansioden mukana myös pienryhmän aikana käyttämämme hymynaama-kortit ja lasten omat istuinalustat. Tulostin kansioihin muutaman valokuvan Irmasta ja Ossista ja Irman ulkomaanmatkasta ja jokaisen ryhmän lapsen omakuvat, yhdistettynä yhteen valokuvaan. Kansioden tarkoituksena oli jättää muisto musiikkipienryhmästä lapsille ja samalla myös välittää tietoa lasten vanhemmille siitä, mitä pienryhmässä on tehty. Irma oli tuonut lapsille tuliaisiksi simpukoita ja pienen pienet rummut. Lapset olivat tuliaisista innoissaan.

Lapset olivat todella vapautuneita ja hyväntuulisia toimintakerran aikana. Pientä haikeutta oli kuitenkin myös havaittavissa. Yksi lapsista kysyi: ”tuleeko sitten taas uusi musiikkikerho?” Vastasin, etten tiedä tuleeko uutta musiikkikerhoa, mutta päiväkodilla on ainakin musiikkihetkiä, kuten aikaisemmin. Toinenkin lapsi kyse li, että: ”meneekö Irma sitten ensi talvena uuteen maahan?” Vastasin lapsille, että Irma kyllä varmasti menee uuteen maahan, koska on niin viluinen lintu. Kiitin lapsia osallistumisesta pienryhmään ja sanoin heidän olleen todella reippaita. Toimintakerta lopetettiin loppurunoon, joka viimeisellä toimintakerralla kuului: ”Heipä hei ja näkemiin, halataan kun tavataan.”

Toimintakerran arviointia: Toimintakerran tavoitteeni kuluneiden toimintakertojen yhteenvedon teosta ja juhlanan tunnelman luomisesta toteutuivat. Lapset mielestäni ymmärsivät toimintakerran aikana, että pienryhmän toiminta päättyy tähän. Valokuvakansion selaaminen kokosi mielestäni toimintakerrat kokonaisuudeksi, jonka avulla lapset muistivat mitä kaikkea olimme tehneet. Valokuvakansio toimi hyvin muistelun välineenä ja pohjustuksena piirtämispalautteen keruulle.

Piirtämispalautteen keruutilanne oli melko levoton, toisten leikkiessä sillä aikaa vapaasti samassa huoneessa. Taustahälinä saattoi häiritä lasten palautteen antoa ja vääristääkin sitä. Minusta oli kuitenkin hyvä, että lapset saivat kertoa kuvistaan kahden kesken minun kanssani heti piirtämisen jälkeen, sillä toisten kertomukset olisivat voineet vaikuttaa omaan kertomukseen. Olin viimeisen toimintakerran jälkeen tyytyväinen pienryhmän lopetustyöhön. Pienryhmän päättyminen ei sel-

västikään tullut lapsille yllätyksenä ja he olivat ehtineet käsitellä sitä jo aiemmilla toimintakerroilla. Minusta oli mukavaa, että lapset uskalsivat ilmaista myös haitteita tunteita pienryhmän päättymisestä viimeisellä toimintakerralla.

8 OPINNÄYTETYÖN ERI OSA-ALUEIDEN ARVIOINTIA

8.1 Pienryhmätoiminta

Lapsilta kerätty palaute: Keräsin lapsilta palautetta sen vuoksi, että halusin tavoittaa heidän kokemuksiaan pienryhmässä ja kartoittaa heidän viihtymistään siellä. Keräsin palautteen lasten piirustusten kautta, sillä halusin kokeilla jotakin muuta menetelmää kuin suoraa kysymistä. Ajattelin, että piirrosten kautta lasten olisi helpompi kertoa kokemuksistaan. Piirtäessä lapset myös joutuivat aluksi miettimään ja keskittymään omiin kokemuksiinsa, ennen kuin he kertoivat minulle niistä. En tulkitse lasten piirroksia, mutta nostan kuitenkin joitakin huomioita esiin lasten piirustuksiin liittyen.

Lapset piirsivät neliosaisen piirustuksen. Piirtämisen jälkeen lapset kertoivat minulle yksitellen piirustuksistaan. Piirustuksen ensimmäiseen ruutuun lapset piirsivät ensimmäisenä pienryhmästä mieleen tulevan asian. Toiseen ja kolmanteen ruutuun lapset piirsivät jonkin mukavan ja jonkin kurjan asian pienryhmässä. Neljänteen ruutuun lapset piirsivät, asioita, joita olimme tehneet pienryhmässä. Neljännen ruudun tarkoituksena oli hakea lasten mieliin jääneitä harjoituksia ja asioita pienryhmästä, jotka eivät olleet selkeästi mukavia tai kurjia. Tässä ruudussa piirrosta tärkeämpi asia oli se, mitä lapset itse kertoivat kuvista. Ruutu jätti lapsille vapaamman tavan nostaa esille kokemuksia pienryhmästä.

Piirrosten ja lasten kertomusten mukaan pienryhmä toi ensimmäisenä lasten mieleen kerhossa tapahtuneet lähetykset (Irman kortit ja postilaatikon), Ossi-oravan ja Satun, eli kerhon ohjaajan. Lasten mielestä mukavaa oli ollut käden ja jalan piirtäminen, soittimet ja soittaminen, pelaaminen, Leenin lohdutus ja yhden lapsen mielestä kaikki asiat olivat olleet kivoja. Kurjaa lasten mielestä oli ollut maala-

minen, pelaaminen ja kahden lapsen mielestä mikään ei ollut ollut kurjaa. Lapset olivat nostaneet pienryhmässä tehdyiksi asioiksi maalaamisen, Leenin lohdutuksen, pelaamisen ja aarteen, soittamisen ja istumisen. Yhden lapsen piirustukset eivät liittyneet hänen sanojensa mukaan pienryhmään ollenkaan (LIITE 5/5). Hän oli pienryhmän nuorimmainen ja uskon piirtämispalautteen antamisen olleen hänelle vielä hiukan liian vaikeaa. Hän kertoi kuitenkin palautetta minulle suullisesti.

Lasten piirtämistä kuvista silmiini osui muutama huomion arvoinen seikka. Yksi piirros, johon piti piirtää ensimmäisenä musiikkikerhosta mieleen tuleva asia, luo mielestäni miellyttävän ja seesteisen kuvan musiikki pienryhmästä (LIITE 5/1). Piirtäjä kertoi kuvasta seuraavaa: ”Hauska musiikki soi taustalla. Kuvassa on lintu, aurinko ja laiva. Laivassa olen minä ja Satu (pienryhmän ohjaaja).”

Huomasin, että useasta piirustuksesta löytyi pienryhmän toistuvia elementtejä. Yhdessä piirroksessa, johon piti piirtää ensimmäisenä pienryhmästä mieleen tuleva asia, esiintyy Ossi-orava (LIITE 5/2). Toisessa piirustuksessa (LIITE 5/3) on kuva postilaatikosta, josta Irman kirjeet löytyivät aina toimintakerran alussa. Piirtäjä kertoi kuvasta: ”Lähetys. Jännitti aina mitä sieltä tulee Irmalta viestiä.” Lisäksi kolmas lapsi oli piirtänyt pienryhmästä ensimmäisenä mieleen tulevaksi ihmisen kuvan (LIITE 5/4). Lapsi kertoi kuvasta: ”Se olet sinä”. Neljänteen ruutuun piti piirtää asioita, joita olemme musiikkikerhossa tehneet. Eräässä piirroksessa on kuvattu soitinten lisäksi punainen suorakulmio (LIITE 5/3). Piirroksen piirtäjä kertoi suorakulmion tarkoittavan, että olemme istuneet pienryhmässä. Suorakulmio kuvasi pienryhmässä oman paikan merkinä käytettyä istuinalustaa. Mielestäni oli huomion arvoista, että lapset olivat nostaneet piirustuksiin musiikki pienryhmän toistuvia elementtejä. Siitä ei voi vetää suuria johtopäätöksiä, mutta ainakin pienryhmän toistuvat elementit olivat jääneet lasten mieliin. Omalla tavallaan minä ryhmän ohjaajana olin myös ryhmän toistuva elementti. Terapeutisuus pienryhmään muodostui mielestäni suurelta osin juuri toistuvien elementtien kautta.

Huomion arvoinen seikka löytyi yhden lapsen piirustuksesta, johon piti piirtää kurjia asioita pienryhmässä (LIITE 5/1). Lapsi oli piirtänyt kuvaan pelilaudan, surullisen hymiön ja nuolen osoittamaan hymiöstä pelilautaa kohti. Lapsi kertoi

kuvasta: ”Kirjota siihen: pelaaminen, kurjaa.” Piirroksen tekijä kertoi, ettei ollut pitänyt pelaamisesta, koska pelissä oli tehtäviä. Tehtävissä lapset joutuivat melko paljon esille ja huomion keskipisteiksi. Pienryhmän suunnitteluvaiheessa pohdin paljonkin, onko pelaaminen ja tehtävien suorittaminen hyvä työtapu rauhallisesti käyttäytyvien tai mahdollisesti ujojen lasten kanssa. Pelaaminen asettaa väistämättä tilanteeseen kilpailuasetelman. Yritinkin lieventää sitä pelitilanteessa painottamalla ettei tässä pelissä tärkeintä ole voittaminen ja sillä että lapset saivat pelata joukkueissa. Ehkä pelaaminen ei ole välttämättä paras tapa lähestyä mahdollisesti ujoja lapsia. Toisaalta, lapsen palaute ei välttämättä liittynyt millään tavalla lapsen temperamenttiin. Moni ryhmän lapsi kuitenkin kertoi erityisesti pitäneensä pelaamisesta. Samassa piirroksessa on toinen huomionarvoinen seikka. Lapsi on piirtänyt ”kurjaa”-sanaa kuvaamaan surullisen hymiön. Mielestäni oli hieno asia, että lapsi oli nostanut hymynaamat palautteeseen. Lapsi oli oivaltanut hymynaamakorttien idean ja käyttänyt piirustuksessaan niitä apuna kertomaan hänen omista mielipiteistään ja tunteistaan.

Lasten vanhemmilta ja päiväkodin henkilökunnalta kerätty palaute: Keräsin palautetta pienryhmästä myös lasten vanhemmilta ja päiväkodin henkilökunnalta. Palautteen avulla halusin tavoittaa vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan mielipiteitä ja asenteita pienryhmätoimintaa kohtaan. Palautteen keruun avulla yritin myös saada jonkinlaista vaikutelmaa lasten viihtymisestä pienryhmässä ja itsetunnon tukemistavoitteen saavuttamisesta. Laadin palautteenkeruulomakkeet lasten vanhempia ja päiväkodin henkilökuntaa varten (LIITE 7 & 8). Osa kysymyksistä oli samoja kummassakin lomakkeessa, mutta lomakkeista löytyy myös eroavaisuuksia. Liitin palautelomakkeen yhteyteen saatekirjeen lasten vanhemmille (LIITE 6). Palautelomake jaettiin kaikille viiden lapsen vanhemmille ja niistä minulle palautui neljä kappaletta. Vastausprosentti oli näin ollen 80. Päiväkodin henkilökunnasta vain yksi henkilö, päiväkodin yhteyshenkilönä toiminut lastentarhanopettaja, täytti päiväkodin henkilökunnalle laaditun palautelomakkeen. Hän oli ainut päiväkodin henkilökunnasta, joka oli käynyt havainnoimassa pienryhmää ja hän oli myös eniten perehtynyt opinnäytetyöni aiheeseen ja ideaan sekä osallistunut järjestelyihin.

Lasten vanhempien ja päiväkodin yhteyshenkilön mukaan lapset olivat suhtautuneet innokkaasti musiikkikerhoon. Kaikki lapset olivat vastausten mukaan puhuneet kotona pienryhmästä. Kaikissa lasten kertomuksissa esiintyvät Irma-varis ja Ossi-orava ja niiden ympärille kehittämäni taustatarina. Lisäksi myös Leeni-leppäkerttu esiintyi kahdessa kertomuksessa. Pienryhmän satuhahmojen lisäksi palautelomakkeissa korostuvat pienryhmässä tehdyt asiat ja pienryhmään osallistuneet henkilöt ja soittimet. Päiväkodin yhteyshenkilön mukaan lapset eivät olleet puhuneet pienryhmästä Päiväkodissa.

Itsetunnon osa-alueiden tukemista kysymyslomakkeessa kartoitettiin neljän kysymyksen avulla. Itsetunnon osa-alueita koskeva kysymysosoio oli ainoastaan vanhempien kysymyslomakkeessa. Lasten yhteenkuuluvuuden ja liittymisen tunteita ryhmässä pyrittiin kartoittamaan kysymyksellä lasten mahdollisesta ryhmäytymisestä ja uusien ystävien saamisesta pienryhmässä. Lähes kaikissa vastauksissa tuodaan esille, että lapset olivat jo ennestään tuttuja toisilleen ja ystäviä keskenään. Yhdessä vastauksen mukaan lapsi oli saanut uusia ystäviä pienryhmässä.

Itsetunnon itseyden osa-alueen vahvistumista pyrittiin kartoittamaan lasten itsearvioinnin kautta kysymällä, olivatko lapset kokeneet pienryhmässä olleensa hyviä jossakin. Kysymyksen avulla voidaan saavuttaa tietoa myös lasten mahdollisia onnistumisen kokemuksia ryhmässä, joiden avulla voidaan tukea Borban teorian (2003, 274) mukaista itsetunnon pätevyuden osa-alueita. Pätevyuden vahvistamiseen tähtääviä harjoituksia ei varsinaisesti pienryhmässä toteutettu, eikä se kuulunut tavoitteisiin, mutta pätevyuden vahvistaminen tuli kuitenkin luonnollisena osana monia harjoituksia. Kaikki lapset olivat kokeneet olleensa pienryhmässä hyviä jossakin, kuten Leeni leppäkertun lohduttamisessa ja pelaamisessa. Yksi lapsi oli kokenut pysyneensä hyvin soitinten rytmissä mukana.

Lasten turvallisuuden kokemuksia pienryhmässä pyrittiin kartoittamaan kahden kysymyksen avulla, jotka koskivat lapsen nautinnon kokemuksia ja kurjia ja pelottavia kokemuksia pienryhmässä. Kysymykset kartoittivat samalla myös terapeuttisuutta ryhmässä, mielihyvän tuottamisen kautta. Kaikille lapsille olivat erilaiset kerhon elementit tuottaneet nautintoa.

Itsessään se satu/tarina, mutta myöskin Satu – kerhon ohjaaja/kaverit kerhossa. Mielihyvää myös tuottanut se, että yhdessä mietitty mikä ”itsessä on kivaa”/hyvää” ja se toisten palaute.

Peli on edelleen tuottanut nautintoa

Vain yhdessä lomakkeessa mainitaan kurja asia. Yksi lapsista ei ollut pitänyt soittamisesta.

Lomakkeissa tiedusteltiin myös vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan asenteita pienryhmätoimintaa kohtaan. Kaikki vastanneet katsoivat pienryhmän olleen lapsille hyödyllinen. Vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan vastauksissa korostui pienryhmätoiminnan näkeminen rohkaisevana ja rauhallisempien lasten kasvua ja kehitystä ja itsetuntoa tukevana tekijänä. Vastauksissa korostuu pienryhmän merkitys itsessään, eikä niinkään se, mitä pienryhmässä on tehty. Yhdessä vastauksessa pienryhmän nähtiin vaikuttaneen lapsen asenteisiin positiiviseen suuntaan Päiväkodissa pidettäviä lauluhetkiä kohtaan. Pienryhmän hyödyllisyyttä perusteltiin muun muassa seuraavilla asioilla, joissa mielestäni kiteytyy koko opinnäytetyöni pohjimmainen tarkoitus:

Monesti juuri nämä ”rauhalliset lapset” jäävät juuri sitä erityishuomiota paitsi, koska ovat ns. ”helppoja lapsia” hoidettavana. Kuitenkin jokainen lapsi tarvitsee vanhemman ”erityishuomiota” esim. itsetunnon kehityksessä ja varsinkin ryhmässä se korostuu nimenomaan siinä, että hänet huomioidaan ja hänen kokemuksiaan/tunteitaan kuunnellaan. Ikävä kyllä hoitajien aika menee varmasti nykyään ”vilkkaampien” lapsien ohjaukseen (mikä ei ole hoitajien ”vika” vaan hoitajapulan, ”resurssien” vika) ja eivät näin ollen pysty lapsia kannustamaan/tukemaan lapsen kehityksessä +lapsen erityishuomioiminen!!!

Pienryhmässä/tutussa porukassa lapseni rohkenee puuhaamaan paremmin kuin isossa.

Juuri rauhalliset lapset saavat tilaisuuden osallistua ja tulla esille. Pienryhmässä on tilaa ja tilaisuus olla rohkeampi.

Päiväkodin palautelomakkeessa tiedusteltiin lisäksi myös yhteistyön toimivuutta pienryhmän ohjaajan ja Päiväkodin välillä ja lasten käyttäytymistä pienryhmäpäivinä. Päiväkodin yhteyshenkilö katsoi yhteistyön toimineen saumattomasti ja aikataulut sopimukset olivat pitäneet. Lapset olivat päiväkodin yhteyshenkilön mukana olleet pienryhmäpäivinä iloisia ja innokkaita. Lopuksi annoin mahdollisuuden antaa vapaata palautetta. Vanhempien palautteessa korostuu kiitollisuus lasten saamasta erityishuomiosta ja siitä, että heidän lapsensa sai mahdollisuuden osallistua pienryhmätoimintaan. Päiväkodin yhteyshenkilö kirjoittaa näin:

Kiitos ihanasta pienryhmätoiminnasta. Se oli oiva lisä päiväkodin toimintaan ja lapset saivat mukavan muisteltavan kokemuksen. Lapsilta tullut palaute oli pelkästään positiivista. Iloiset mielet ja ilmeet kertoivat paljon!

8.2 Itsetunnon tukeminen

Tarkastelen seuraavassa lapsilta, lasten vanhemmilta ja päiväkodin yhteyshenkilöltä keräämäni palautteen avulla ja omien havaintojeni perusteella pienryhmälle asetetun itsetunnon tukemistavoitteen toteutumista. Itsetunnon kehittäminen ja muuttaminen ja vahvistaminen on vaivalloinen ja hidas prosessi (Aho 2005, 49). Varsinaisia tuloksia itsetunnon kehittämisessä ei ole mahdollistakaan saavuttaa kahdeksan toimintakerran aikana. Olettamuksena ei myöskään ollut, että lapsilla olisi huono itsetunto. Tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa arvioin lähinnä sitä, miten harjoitukseni soveltuivat itsetunnon tukemiseen ja miten niiden toteuttaminen onnistui.

Turvallisuuden tunteiden tuottaminen: Palautteiden perusteella lapset olivat kokeneet olonsa turvalliseksi ryhmässä. Vanhempien palautelomakkeessa oli kohta, jossa olisi ollut mahdollisuus ilmaista asioita, jotka olivat pelottaneet lasta ryhmässä. Yhdessäkään lomakkeessa ei mainittu pelottavia asioita. Sen sijaan ryhmässä tapahtuneeksi ikäväksi asiaksi yksi lapsi oli maininnut soittamisen. Lasten piirustuspalautteessa lapset toivat esille ikävinä asioina pienryhmässä myös pelaamisen ja maalaamisen. Mielestäni ikävien asioiden esille tuominen ei heikennä turvallisuuden tunnetta, vaan päinvastoin se voi kertoa luottamuksellisten

suhteiden syntyemisestä ohjaajan ja lasten välille. Luottamuksellisessa ilmapiirissä lapsi uskaltaa paremmin tuoda myös negatiivisia tunteuksiaan esille. Luottamuksellisten suhteiden syntyminen lisää Borban teorian (2003, 50) mukaan itsetunnon turvallisuuden osa-alueen vahvistumista.

Itsetunnon turvallisuuden osa-alueen tukemiseen tähtäävien järkevien sääntöjen ja rajojen sopiminen jäi pienryhmässä ohueksi. Olin alun perin suunnitellut sopivani lasten kanssa pienryhmän alussa selvät yhteiset pelisäännöt pienryhmän toiminnalle, mutta jännityksestä johtuen se unohtui. Toimintakertojen edetessä ja lasten vapautuessa sain huomata, että se olisi ollut tarpeellista.

Itsetunnon turvallisuuden osa-alueen tukemiseen tähtäävä positiivisen ja välittävän ilmapiirin luominen toteutui mielestäni. Positiivinen ja välittävä ilmapiiri näkyi siinä, että lapset ottivat leikeissä toisensa huomioon ja auttoivat toisiaan monissa harjoituksissa. Uskon alkulaululla olleen merkitystä pienryhmäni turvallisuuden positiivisen välittävän ilmapiirin luomisen kautta. Lapset nauttivat silminnähdessä siitä, kun oma vuoro laulussa tuli. Lapset olivat laulussa turvallisesti huomion keskipisteenä kun kaikki muut ryhmäläiset toivottivat häntä tervetulleeksi ryhmään. Alkulaulun aikana lapset hymyilivät paljon, mikä saattaa kertoa sen aiheuttaneen mielihyvää. Mielestäni alkulaulu oli tärkeä terapeuttilinen elementti pienryhmässä.

Itsetunnon turvallisuuden osa-alueen tukemiseen tähtäävän käsinuken käyttöön olisin voinut paneutua tarkemmin. Välillä käsinuket jäivät vähälle huomiolle. Yksi syy tähän oli se, että olin yksin ja tarvitsin käsiäni moneen muuhun tehtävään. Käsinuket olivat silti mielestäni tärkeä tekijä pienryhmässä. Ne toivat jatkuvuutta toimintaan ja ne muodostuivat lapsille kaikesta huolimatta pienryhmän jäseniksi. Tästä kertoo se, että lapset odottivat kovasti Irman tapaamista ja he halusivat usein silitellä käsinukkeja. Käsinuket näkyivät myös lasten antamassa piirustuspalautteessa ja vanhempien antamassa palautteessa.

Itseyden vahvistaminen: Itsetunnon itseyden osa-alueen tukemiseen tähtäävä itsearviointin harjoittelu onnistui mielestäni pienryhmässä. Itseyden tukemiseen tähtäävällä kehontuntemustoimintakerralla lapset tekivät tarkkoja havaintoja itses-

tään ja toisistaan, kuten ihojen sävyeroista. Mielestäni tämä kertoo lasten keskittyneen aiheeseen ja tavoittaneen toimintakerran idean. Vanhempien palautteesta käy ilmi, että lapset olivat tunnistaneeet olleensa pienryhmässä hyviä monissa eri asioissa. Mielestäni tämä voi kertoa itsearviointin kyvystä abstraktimmalla tasolla kuin omien kehon ominaisuuksien arvioinnissa, tosin tällä ei välttämättä ole mitään tekemistä pienryhmäni kanssa.

Itsetunnon itseyden osa-alueeseen kuuluvaa tunteiden tunnistamista hallintaa ja ilmaisua harjoiteltiin usealla toimintakerralla. Osa tunnekerroista jäi pintapuoliseksi, eikä tunteita käsitelty aina lasten omakohtaisten kokemusten kautta. Toisilla kerroilla tunteet ja elämän tärkeät tapahtumat ja tunteet kuitenkin herättivät keskustelua lasten parissa. Keskustelujen avulla tavoitettiin paremmin lasten omia kokemusmaailmoita ja sitä kautta tunteiden tunnistamista, ilmaisua ja hallintaa. Vanhempien ja lasten palautteessa näkyy pienryhmän tunteiden osuus. Yksi lapsista oli vanhemman palautteen mukaan kokenut olevansa hyvä Leeni-leppäkertun lohduttamisessa. Yksi lapsista piirsi surullisen hymiön piirustuspalautteeseen kertoessaan, ettei pelaaminen ollut mukavaa.

Itsetunnon itseyden osa-alueen tukemiseen tähtäävää oman erityisyyden havaitsemista ja sen hyväksymistä harjoiteltiin kehumis- ja tunnistamisharjoitusten avulla. Lapset olivat silminnähden mielissään näistä harjoituksista. Lapset hymyilivät saamilleen kehuille ja vähän ujostelivatkin niitä. Yhdessä vanhempien palautteessa vanhempi kertoo, että lapsi oli ollut mielissään toisten antamasta palautteesta. Tämä voi kertoa siitä, että ainakin osa lapsista mahdollisesti tavoitti harjoitusten idean ja niiden tavoitteet.

Liittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunteiden tuottaminen: Itsetunnon liittymisen ja yhteenkuuluvuuden osa-alueen tukemiseen tähtäävä ryhmäkoheesio vahvistaminen onnistui mielestäni pienryhmässä. Tähän vaikutti suurelta osin se, että lapset olivat tuttuja toisilleen monen vuoden ajalta ja lisäksi kavereita keskenään. Lapset toimivat ryhmässä hienosti yhteistyössä keskenään ja myös ryhmän ohjaajan kanssa. Tämä näkyy myös päiväkodin yhteyshenkilön antamassa palautteessa toimintakerran jälkeen, jolla hän oli havainnoimassa: ”Lapsiryhmä ja vetäjä hy-

vässä yhteistyössä keskenään.” Välillä se, että lapsia oli pariton määrä, heikensi ryhmäkoheesiota, koska kaikille ei riittänyt omaa paria.

Itsetunnon yhteenkuuluvuuden ja liittymisen tunteiden tähtäävät sosiaalisen herkkyyden ja toisten kehumisen ja kannustamisen harjoitukset onnistuivat ja uskon lasten saaneen niistä positiivisia kokemuksia ja tuntemuksia. Sosiaalisten taitojen harjoitteluun ei erikseen käytetty aikaa, mutta sen harjoittelu tuli luonnollisena osana toimintaan esimerkiksi soittamisharjoituksissa. Sosiaaliset taidot ja sosiaalinen herkkyys ja toisten kehuminen ja kannustaminen vaikuttivat jo valmiiksi melko kehittyneiltä itsetunnon osa-alueilta pienryhmäni osallistuneilla lapsilla. Lasten ei ollut vaikeaa odottaa omaa vuoroaan ja antaa toisille lapsille tilaa ilmaista itseään. Lapset myös osasivat huomioida ja kannustaa toisiaan. Sosiaalinen herkkyys, sosiaaliset taidot ja toisten kehuminen ja kannustaminen vaikuttivat olleen pienryhmäni osallistuneiden lasten erityisvahvuuksia.

8.3 Oma toiminta

Olin mielestäni innostunut ja motivoitunut pienryhmätoiminnan ja opinnäytetyön prosessin aikana. Tein enemmän töitä opinnäytetyön eteen kuin olisi tarvinnut, välillä liikaakin. Halusin kuitenkin toteuttaa mieleeni tulleet ideat, jotka vaativat usein melko paljon valmistelua, kuten musiikkipelin tekeminen ja tilan koristelu ”satumetsäksi” ja harjoituskokoelman kokoaminen pienryhmässä toteutetuista harjoituksista.

Sovelluin mielestäni hyvin rauhallisesti käyttäytyvien ja ujojen lasten kanssa toimimiseen. Olen itse luonteeltani ujo ja rauhallinen ihminen, jonka musiikkiterapeutti Mari Ruhalahti (2007) näki vahvuutena rauhallisten ja ujojen lasten kanssa toimimisessa. Pyrin hyödyntämään omaa ujouttani miettimällä, mikä on minusta aikoinaan tuntunut pelottavalta ja vaikealta, ja pyrin välttämään pienryhmätoiminnassa sellaisia asioita. Sain luotua lapsiin hyvän yhteyden, minkä uskon juontavan aidosta kiinnostuksestani lapsia kohtaan ja mahdollisesti myös samankaltaisesta temperamentista lasten kanssa. Onnistuin mielestäni mielihyvän tuottamisessa ja lasten kannustamisessa ja positiivisen ja välittävän ilmapiirin luomisessa. Asiaan

vaikutti suurelta osin myös ryhmä itsessään ja jokainen ryhmän lapsi omilla hienoilla yksilöllisillä ominaisuuksillaan varustettuna. Lasten iloiset ilmeet toimintakertojen aikana ja innokkuus pienryhmää kohtaa toimintakerrasta toiseen kertoivat mielestäni positiivisesta ja välittävästä ilmapiiristä ryhmässä. Tätä kautta mielestäni onnistuin tuomaan terapeuttisuuden mukaan pienryhmätoimintaani.

Käytännön järjestelyissä minulla oli paljon parannettavaa toimintakertojen aikana. Järjestelyni olivat monesti epäkäytännöllisiä ja monimutkaisia. Aluksi pyrin sisällyttämään myös liikaa harjoituksia toimintakerroille. Osa harjoituksista jäi sen vuoksi melko pintapuolisiksi ja hätäisiksi. Yritin viedä läpi alkuperäisiä toimintakerroille tekemiäni suunnitelmia siitä huolimatta, että tavoitteenani oli olla joustava ohjaaja, joka pystyy muuttamaan suunnitelmia muuttuvissa olosuhteissa ja lasten tarpeiden mukaan. Kokemattomuuteni pienryhmän ohjaamisessa näkyi toiminnassani juuri joustamattomuutena ja hätäisyytenä. Joustavuudessa ja tilannetajussa kuitenkin kehityin toimintakertojen edetessä. Aluksi palautteen keruuni lapsilta oli hyvin huteraa: se joko unohtui tai jäi pinnalliseksi. Loppua kohti kuitenkin kehityin myös palautteen keruussa ja keksin myös aivan uuden menetelmän siihen. Olisin voinut kuitenkin toimintakerroilla kerätä myös lasten ideoita ja toiveita tulevien toimintakertojen sisällöstä. Nyt lapset pääsivät vaikuttamaan toimintakertojen sisältöihin melko vähän ja vain epäsuorasti, muun muassa soitintoiveiden muodossa. Selkeiden ja turvallisten rajojen luominen pienryhmään jäi myös melko vaillinaiseksi.

Kaipasin pienryhmätoimintaani työparia. Välillä työtä oli liikaa yhdelle ihmiselle. Liika työ saattoi johtua suurelta osin siitä, etten ollut tehnyt toiminnan suunnittelussa käytännöllisiä ratkaisuja. Olin kuitenkin mielestäni pienryhmätoiminnassa kekseliäs ja motivoitunut, sekä joissakin ratkaisuissa ja ideoissa myös luova. Olin siinä mielessä peräänantamaton, että halusin toteuttaa myös enemmän työtä vaativat ideat ja olin valmis tekemään työtä niiden eteen. Kokemukseni pienryhmän ohjaamisesta jäivät ehdottomasti positiivisen puolelle ja koin onnistuneeni siinä. Tärkeimmäksi onnistumiseksi koin lapsiin luomani yhteyden.

8.4 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen

Koko opinnäytetyön tavoitteena oli aiemman osaamisen musiikin alalta yhdistäminen sosiaalialalta hankittuun tietoon ja sen syventäminen terapeuttiliseen suuntaan. Mielestäni onnistuin hyödyntämään monipuolisesti sosiaalialan koulutuksen aikana opittuja asioita ja opintojen kuluessa, harjoitteluissa ja opintojaksoilla käytettyjä toiminnallisia harjoituksia. Sain harjoituksiin yhdistettyä musiikin ja terapeuttilisia elementtejä. Osasin yhdistää ja muokata aiemmin oppimaani aiheeseeni ja kohderyhmääni sopivaksi. Musiikin linkittäminen sosiaalialan työhön jäi hiukan pintapuoliseksi. Tietämykseni terapeuttilisuudesta avartui jonkin verran ja ymmärsin, ettei siihen tarvita erityisiä menetelmiä. Terapeuttilisuus pienryhmätoimintaani muodostui turvallisesta ja kannustavasta ilmapiiristä, selkeästi toiminnan rakenteesta, sekä mielihyvän tunteiden tuottamisesta. Tein havainnon, että terapeuttilisuus on aivan kuin sisään rakennettuna sosiaalialan ammatillisuuteen. Sosiaalialan ammattilainen ei ole terapeutti, mutta voi silti auttaa asiakasta ymmärtämään itseään ja omia tunteitaan ja tätä kautta auttaa asiakkaan hyvinvoinnissa, kuten itsetunnon kehityksessä.

9 POHDINTAA

Opinnäytetyön prosessi on ollut pitkä ja välillä raskas, mutta myös innostava ja hyvin opettavainen. Opin paljon musiikin hyödyntämisestä sosiaalialan työvälineenä ja musiikin terapeuttilisista elementeistä. Sain paljon kokemusta ryhmän ohjaamisesta ja opin siitä paljon. Halusin ujoutteen ja jännittämiseen taipuvaisena ihmisenä ylittää siinä mielessä itseni, että pystyisin yksin vetämään pienryhmäprojektin alusta loppuun ja onnistuin siinä. Onnistumisessa auttoi päiväkodin pienryhmätoimintaani tukeva ilmapiiri ja kannustus. Tämän kokemuksen jälkeen koen olevani paljon vahvempi ja valmiimpi vetämään erilaisia pienryhmiä ja käyttämään musiikkia työvälineenä.

Pienryhmätoiminnassa itse ryhmän merkitys korostui, eikä niinkään se, mitä ryhmässä tehtiin. Tämä ilmiö näkyi omissa havainnoissani sekä lasten vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan antamassa palautteessa. Vanhemmat olivat kiitollisia

siitä, että rauhallisesti käyttäytyville lapsille ylipäänsä järjestettiin oma pienryhmä. Ryhmän terapeuttisuus myös korostui mielestäni vanhempien palautteessa lasten mielihyvän kokemusten kautta. Terapeuttisuus kulki kaikessa luonnollisena osana mukana, jonka ymmärsin paremmin vasta toimintakertojen jälkeen. Päiväkodissa hyödynnetään pienryhmätoimintaa yhtenä työmuotona, joten pienryhmätoimintani voi saada jatkoa jossakin muodossa Päiväkodin toiminnassa.

Tulin pienryhmätoiminnan aikana siihen tulokseen, että määritelmäni ”rauhallisesti käyttäytyvät lapset” ei ollut paras mahdollinen ilmaisu kuvailemaan pienryhmääni osallistuneita lapsia. Pienessä ryhmässä, toimintakertojen edetessä lapset osoittautuivat hyvinkin vilkkaiksi. Arkihavaintojeni perusteella lapset olivat ennemminkin ujoja kuin rauhallisesti käyttäytyviä. Toimintakertojen alussa lapset olivat melko jännittyneitä, mutta toimintakertojen edetessä ja heidän tottuessa uuteen tilanteeseen, he vapautuivat. Ujous tarkoittaa sosiaalista estyneisyyttä eli arkuutta uusien ihmisten edessä tai yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa (Keltikangas-Järvinen 2004, 92–93.) En voinut kuitenkaan määritellä lapsia ujoiksi ilman testejä ja tutkimuksia. Myös Juhani Mattilan (Kemppaisen mukaan 2005, 60) mainitsema herkkävaistoisuus kuvaa mielestäni paremmin pienryhmän lapsia kuin ”rauhallisesti käyttäytyvä”. Mattilan mukaan ujous on hyvää herkkyyttä. Tähän ajatukseen voin helposti yhtyä.

Musiikkiterapeutti Mari Ruhalhti (2007) kertoi konsultaatiokeskustelussa omia kokemuksiaan ujoille lapsille pitämästään musiikkiterapeuttisesta ryhmästä. Hän kertoi muun muassa, että ryhmän alussa lapset olivat olleet hyvinkin ujoja, mutta ryhmätoiminnan päättyessä lapset olivat olleet ”vallattomia vesseleitä”. Ruhalhti pohdiskeli, että näiden lasten kohdalla ujous ei ehkä ollut liittynyt persoonaan, vaan oli ennemminkin ympäristön aikaansaamaa. Itselläni oli oletuksena, että musiikki pienryhmääni osallistuvilla lapsilla mahdollinen ujous oli lasten synnynnäisen temperamentin aikaansaamaa. Tutussa porukassa ujoutta ei välttämättä edes huomaa, vaan ujous ilmenee nimenomaan uusissa ja yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa. Ujouden ei myöskään ole osoitettu olevan yhteydessä sosiaalisuuteen (Keltikangas-Järvinen 2004, 93).

Eettisessä mielessä ei ole oikein tehdä luokitteluja lapsista. Toisaalta luokittelujen tekeminen voi tukea lasten yksilöllisyyttä toiminnan kohdentamisen kautta, kuten pienryhmätoiminnassani pyrittiin tekemään. Tätä kautta luokittelu tai paremminkin toiminnan kohdentaminen voi koitua lapsen parhaaksi. Pienryhmätoiminnan kohdentamisen tarkoituksena ei ollut leimata lapsia johonkin tiettyyn rooliin. Lapset eivät itse olleet tietoisia miksi juuri heidät oli valittu ryhmään, enkä usko pienryhmän olleen leimaava. Lisäksi en itse nähnyt ujoutta tai rauhallisesti käyttäytyvyyttä negatiivisina ominaisuuksina, päinvastoin ne nähtiin voimavaroina ja positiivisina ominaisuuksina ihmisessä. Mielestäni pienryhmän eettinen ongelma oli ennemminkin siinä, että juuri nämä lapset pääsivät pienryhmään mukaan. Lapset olivat tavallaan etuoikeutettuja omien luonteenpiirteidensä vuoksi. Aluksi pelkäsin leimaamista, jota yritettiin vähentää sillä, että muillakin lapsilla olisi samaan aikaan pienryhmätoimintaa. Asia kääntyi kuitenkin lopulta niin päin, että pienryhmäjärjestelyllä pyrittiinkin vähentämään toisten lasten kyselyä siitä, mikseivät he pääse pienryhmääni mukaan.

Harmittelin, etten ollut pienryhmän alussa käynyt pienryhmän sääntöjä ja rajoja tarpeeksi selkeästi lasten kanssa läpi. Myös se, että sanoin lapsille, ettei pienryhmässä tarvitse viitata osoittautui virheeksi, kuten olin ensimmäisen toimintakerran jälkeen pelännyt. Lasten vapautuessa minulla oli täysi työ pitää pienryhmätilanne hallittuna. En ehkä uskonut omiin tavoitteisiini tarpeeksi pienryhmän alussa. Minusta tuntui pienryhmän alussa hyvin kaukaiselta ajatukselta, että joutuisin rajoittamaan lasten vauhtia tulevilla pienryhmäkerroilla. Niin kuitenkin kävi ja sain todeta, että ryhmä ja sen toiminta voi yllättää. Olin siitä kuitenkin hyvin iloinen ja koin onnistuneeni siinä mielessä, että lapset saivat turvallisia kokemuksia myös irrottelusta ja riehaantumisesta. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi koota pienryhmä satunnaisotannalla tai päiväkotiryhmän vilkkaista lapsista. Olisi mielenkiintoista seurata, muodostuisiko ryhmän toiminta hyvinkin erilaiseksi kuin rauhallisesti käyttäytyvien lasten ryhmässä.

Musiikki kulki mukana toiminnassa luonnollisena osana. Musiikki toimi työvälineenä, eikä itsetarkoituksena, kuten musiikkiterapeuttisessa työotteessa kuuluukin toimia. Välillä mietin, jäikö musiikki hieman sivualalle opinnäytetyössäni ja toimintakerroilla. Monissa harjoituksissa musiikin rooli oli toimia vain taustamu-

siikkina. Musiikki voi kuitenkin soidessaan tapahtumien taustalla esimerkiksi vaputtaa ja luoda toimintakerran teemaan sopivaa tunnelmaa. Itse koin musiikin merkitykselliseksi pienryhmätoiminnassani sen turvallisuutta luovan vaikutuksen ja itseilmaisua helpottavan ominaisuuden kautta. Musiikin avulla lapset uskaltuivat paremmin huomion keskipisteeksi ja ilmaisemaan itseään, esimerkiksi Nimen rummutus-harjoituksessa, Pomperipossa-leikissä ja Soitinrunossa. Tätä kautta musiikki toimi mielestäni pienryhmätoiminnassa terapeuttisluonteisesti.

Opinnäytetyöni pituus ylittää suositusrajat reilusti, suurelta osin tarkkojen toimintakertojen kuvailujen vuoksi. Toimintakertojen yksityiskohtaisella kuvailulla on kuitenkin perusteet, sillä niiden tarkoituksena oli linkittää musiikin- ja sosiaalialan työtä oman toimintani kuvailun kautta. Toimintakertojen kuvaukset kuvaavat toiminnan lisäksi samalla sitä työtapaa, jolla toimin pienryhmässä musiikin ammattilaisen ja tulevan sosiaalialan ammattilaisen yhdistelmänä. Muodostin tavallaan itse linkin kahden alan, musiikin- ja sosiaalialan, välille.

Tulin opinnäytetyön prosessin aikana siihen tulokseen, että musiikin käyttämiseen sosiaalialan työssä ei tarvitse erityistä musiikillista koulutusta, vaan kuka vaan sosiaali- tai kasvatusalalla työskentelevä voi hyödyntää sitä erilaisten asiakasryhmien kanssa. Vain mielikuvitus on rajana. Musiikin käyttämiseen ei myöskään tarvitse erityistä musiikillista lahjakkuutta. Musiikki luo iloa, sen kautta voi purkaa tunteitaan ja käsitellä niitä ja musiikki luo myös turvaa ja tunnelmia. Musiikki ei ole suorittamista. Suosittelen musiikin käyttöä lämpimästi sosiaalialan ammattilaisille. Liitevihkoon kootut musiikilliset harjoitukset eivät vaadi musiikillista osaamista ja kuka vaan voi hyödyntää niitä työssään. Harjoitukset on suunnattu 5–6-vuotiaille lapsille, mutta harjoituksia voi muokkaamalla ja soveltamalla hyödyntää hyvin erilaisten ja -ikäisten asiakkaiden kanssa.

LÄHTEET

- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Aho, S. 2005. Minä. Teoksessa: Laine, K. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava
- Aho, S. & Heino, S. 2000. Itsetunnon vahventaminen päiväkodissa: Jos minulla olisi siivet. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A: 191. Turku: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos
- Aho, S. & Laine, K. 2002. Minä ja muut: Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Aho, S. & Tarkkonen, H. 1999. Itsetuntoharjoituksia esi- ja alkukasvatusikäisille. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja C:9. Turku: Turun opettajan koulutuslaitos.
- Ahonen, H. 1997. Musiikki, sanaton kieli: Musiikkiterapian perusteet. 2. Korjattu painos. Helsinki: Finn lectura.
- Ahonen-Eerikäinen H. 1996. Psykososiaalinen työ, terapeutin taide. Teoksessa Ahonen-Eerikäinen H. (toim.) Taide psykososiaalisen työn välineenä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B: Selosteita ja opetusmateriaalia, 2. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Ahonen-Eerikäinen H. 1998. ”Musiikillinen dialogi” ja muita musiikkiterapeutin työskentelytapoja ja lasten musiikkiterapian muotoja. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 45. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Alasuutari M. & Karila K. 2006. Vasu-prosessi opettaa ja kehittää. Lastentarha 5/06, 8–11.

- Alho E. & Perkiö S. 1988. *Laulun aika*. Porvoo: WSOY.
- Asetus lasten päivähoidosta 239/1973. Annettu Helsingissä 16.3.1973.
- Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista 804/1992.
Annettu Helsingissä 21.8.1992.
- Borba, M. 2003. *Esteem builders. A K-8 Self Esteem Curriculum for Improving Student Achievement, Behavior and School climate*. Second edition. Torrance, California: Jalmar press.
- Dunderfelt, T. 2006. *Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen*. 9.-13. Painos. Helsinki: WSOY.
- Eemeli-projekti tukee lapsia ja vanhempia. *Lapsiperhe 2005/3* [Verkojulkaisu]. [Viitattu 01.06.2008.] Saatavissa: www2.mll.fi/piirit/varsinais-suomi/yhdistykset_kotisivut/Lapsiperhe%203-2005.pdf
- Eriksson, C. 2001. *Ujous lapsen temperamenttina: Päiväkotityöntekijöiden näkemyksiä temperamentista ja ujoudesta sekä niiden yhteydestä lapsen käyttäytymiseen ja kasvatukseen*. Sosiaalikasvatuksen opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveystieteiden laitos.
- Hiltunen, T. 1999. *Musiikki on lapselle kuin toinen kieli: Ehdotuksia terapeuttisluonteiseen musiikinopetuksen toteuttamiseen peruskoulun ala-asteella*. Kasvatustieteen Pro gradu- tutkielma. Kajaani: Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, Kajaanin opettajankoulutuslaitos.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piironen, A. & Mäkinen, L. 1994. *Musiikki varhaiskasvatuksessa: Hip hoi musisoi!* Espoo: Fazer musiikki Oy.
- Honkalampi T. & Pesonen R. 2007. *Lasten päivähoidossa puutteita ja onnistumisia*. Slal: Suomen lastenhoitoalan liiton julkaisu 1/2007, 10-11.

- Huhtanen K. 2005. Sosiaalinen vuorovaikutus perustuu onnistuneeseen kommunikaatioon. Teoksessa Parkkinen T. & Keskinen S. (toim.): Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21.
- Hujala, E. & Puroila, A. 1998. Muuttuuko varhaiskasvatustyö päiväkodeissa ja mihin suuntaan? *Kasvatus* 3/1998, 297-309.
- Hujala, E., Puroila, A., Parrila, S. & Nivala V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 1993. Ajattelu alkaa ihmetyksestä: Ryhmätyöstä yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Karvinen, M. 2005. Päivähoitoväki toivoo järkeä lakiuudistukseen. *Socius* 2/2005, 4-6.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1985. Aggressiivinen lapsi. Helsinki: Otava.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti. Ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.
- Kempainen E. 2005 Ujous on hyvää herkkyyttä. *Lastentarha* 2005/3, 60-62.
- Keränen E., Nissinen P., Saarnio T. & Salminen M. 2001. Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet. Helsinki: Tammi.
- Komulainen S. 2007. Kiire kiusana päiväkotityössä. *Lastentarha* 2/2007, 10-12.
- Krokfors, M. 1985. Lapsi ja musiikki: Laulaminen. Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisusarja P N:o 14. Porvoo: WSOY.

- Krokfors, M., Lindeberg, A. & Nieminen, R. 1981. Lapsi ja musiikki: Soittaminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto, P-julkaisusarja N:o 8.
- Lagerspetz, E. 1996. Vapaus, yksilöllisyys ja yhteiskunta. Teoksessa Hautamäki A., Lagerspetz, E., Sihvola J., Siltala J., & Tarkki J. Yksilö modernin murroksessa. Tampere: Gaudeamus.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973. Annettu Helsingissä 19.1.1973.
- Lehtonen, K. 1996. Musiikki, kieli ja kommunikaatio: Mietteitä musiikista ja musiikkiterapiasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A: tutkielmia ja raportteja 17, Jyväskylän yliopisto.
- Lilja-Viherlampi, L. 2007. ”Minunkin sisällä soi!”: musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turun yliopisto, kasvatustieteiden väitöskirja. Turku: Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 24.
- Lindeberg-Piiroinen A. 1994. Musiikki ja ääni osana persoonallisuuden kehittymistä. Teoksessa Surakka A. (toim.) Lapsi keksii maailman uudelleen. Taide varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Maunula, J. 2005. Eemelit, Pepit, Ninnit ja Nyytit [Verkkodokumentti]. Pieniä ryhmiä - isoja asioita. Mannerheimin lastensuojeluliitto, Varsinais-Suomen piiri. [Viitattu 01.06.2008.] Saatavissa: http://varsinaissuomenpiiri.mll.fi/mp/db/file_library/x/IMG/31492/file/Eemeliryhmaopas.pdf
- Myyrä E. & Vuolle A. 2007. Oikeus varhaiskasvatukseen on lapsen oikeus. Lastentarha 4/07, 4-8.
- Partanen, M., 1996. Yhteislaulu terapiavälineenä. Teoksessa Ahonen-Eerikäinen, H. (toim.) Taide psykososiaalisen työn välineenä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B: Selosteita ja opetusmateriaalia, 2. painos. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

- Pulkkinen, L. 1995. Persoonallisuuden kehitys lapsuudesta aikuisuuteen. Teoksessa Lyytinen P., Korkiakangas M. & Lyytinen H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 297-310.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.
- Päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetus suunnitelma v. 2006-2007.
- Raina L. & Haapaniemi R. 2005. Yksilöt yhdessä: kasvatus ja persoonan laatu. Tallinna: Arator.
- Reasoner, R. 1982. Building self-esteem in the elementary schools. Second edition. California: Consulting psychologist press, Inc.: Palo Alto.
- Rinkinen, L. 1999. Pienen pienet asiat: Kuvaileva tutkimus yksilöllisyyden toteutumisesta lasten päivähoidossa. Sosiaalipsykologian lisensiaattityö. Helsinki: Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalipsykologian laitos.
- Ruhalahti, M. 2007. Toiminnallinen musiikkiterapeutti. Konsultaatiokeskustelu 9.10.2007.
- Ruokonen, I. 2000. Musiikki lapsen minuuden vahvistajana ja maailman rakentajana. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (toim.) Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 73-84.
- Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa: Sosiaalipedagogiikan ammatillisuus: Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Julkaisusarja D 1/2005. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Sorja, S. 2002. Draaman käyttö itsetunnon vahvistamisessa. Sosiaalipedagogiikan opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, Sosiaalija terveystieteiden laitos.

Storms, G. 1993. Musiikkileikkikirja. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Suomen perustuslaki 731/1999. Annettu Helsingissä 11.6.1999

Tervo J. 1994. Musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian suhteesta. Teoksessa
Hongisto-Åberg M., Lindeberg-Piironen A. & Mäkinen L. Musiikki
varhaiskasvatuksessa: Hip hoi, musisoi! Tampere: Tammer-Paino Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakesin oppaita 56. Saarijärvi:
Gummerus kirjapaino oy.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosi-
aali- ja terveystalalla. Juva: WSOY.

Vuolle, A. 2007. Kotona olevilla vanhemmilla monta syytä lasten päivähoidolle.
Lastentarha 2/2007, 8–9.

LIITTEET

LIITE 1: Kirje lasten vanhemmille

LIITE 2: Tutkimuslupa

LIITE 3: Ossi-oraväkäsinnukke

LIITE 4: Irman korttikuva

LIITE 5: Lasten piirustuspalautteet

LIITE 6: Saatekirje vanhempien palautelomakkeeseen

LIITE 7: Vanhempien palautelomake

LIITE 8: Päiväkodin henkilökunnan palautelomakkeen kysymykset

Lahdessa 17.11.2007

Hyvät lapsen vanhemmat,

Olen sosionomiopiskelija Lahden ammattikorkeakoulusta. Olen toteuttamassa opinnäytetyöni lapsenne päiväkodissa. Opinnäytetyöni idea on järjestää päiväkotiryhmän rauhallisemmille lapsille oma musiikkikerho. Musiikkikerho alkaa tammikuussa 2008 ja kokoontuu kerran viikossa 10 viikon ajan noin 30 - 60 minuuttia kerrallaan. Kerhossa musisoidaan, liikutaan, hassutellaan ja rentoudutaan. Kerhon tavoitteena on tuottaa mukavia yhdessäolon hetkiä ja hyvää mieltä, sekä rohkaista lapsia itseilmaisuun tutussa ja turvallisessa pienessä ryhmässä. Kerho sovitetaan päiväkodin normaaliin päivärytmiin, joten siihen osallistuminen ei vaadi erikoisjärjestelyitä.

Opinnäytetyöhöni kuuluu myös kirjallinen raportti, jossa käsittelen musiikkikerhon teoriapohjaa, tavoitteita, kerhon etenemistä ja tuloksia. Raportissa ei käy ilmi missä päiväkodissa kerho on toteutettu, eikä myöskään lasten nimet tai henkilöllisyys.

Ohessa on lapsenne kerhoon osallistumista koskeva lupatosite. Jos lapsenne voi osallistua musiikkikerhoon, pyydän palauttamaan tositteen 26.11. mennessä lastentarhanopettaja

Vastaan mielelläni musiikkikerhoa ja opinnäytetyötäni koskeviin kysymyksiin. Parhaiten minut tavoittaa klo 17 jälkeen.

Ystävällisin terveisin: Satu Ilmoniemi

Puh. _____

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Lahten kaupunki

Viranhaltija	Päivähoitojohtaja	Pykälä	495
Päätöspäivä	31.01.2008	Määräpäivä	
Organisaatio	Sivistystoimiala/varhaiskasvatus	Toimielin	
	Julkinen		
Valmistelija	Mervi Seppälä	Päätöslaji	Tutkimuslupa
Hallintokunta	Sivistystoimiala/varhaiskasvatus		
Asia	Tutkimuslupa/Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö		

Päätösteksti

Lahten ammattikorkeakoulussa lapsi- ja nuorisotyötä opiskeleva Satu Ilmoniemi hakee tutkimuslupaa opinnäytetyönsä tekemistä varten.

Tutkimuksen nimi on Itsetunnon tukeminen musiikin avulla. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus on päiväkodissa pidettävä musiikkikerho.

Päätös: Myönnän luvan tutkimusta varten. Tutkimuslupa myönnetään ehdolla, että yksi valmistunut tutkimustyö toimitetaan päätöksen tekijälle. Lisätiedot päätöksestä allekirjoittaneelta p.818 3801.

Peruste

Nähtävilläolo	5.2.2008
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimus
LTK tiedoksi	
Saaja	Satu Ilmoniemi, Ritaniemenkatu 2 B 27, 15240 Lahti
Tiedoksi	[Redacted] päiväkoh
Tiedoksi sähköpostilla	
Asiakirjat	
Arkistosarja	
Arkistointi	Ei käytössä
Säilytyspaikka	
Säilytysmuoto	

Allekirjoitus

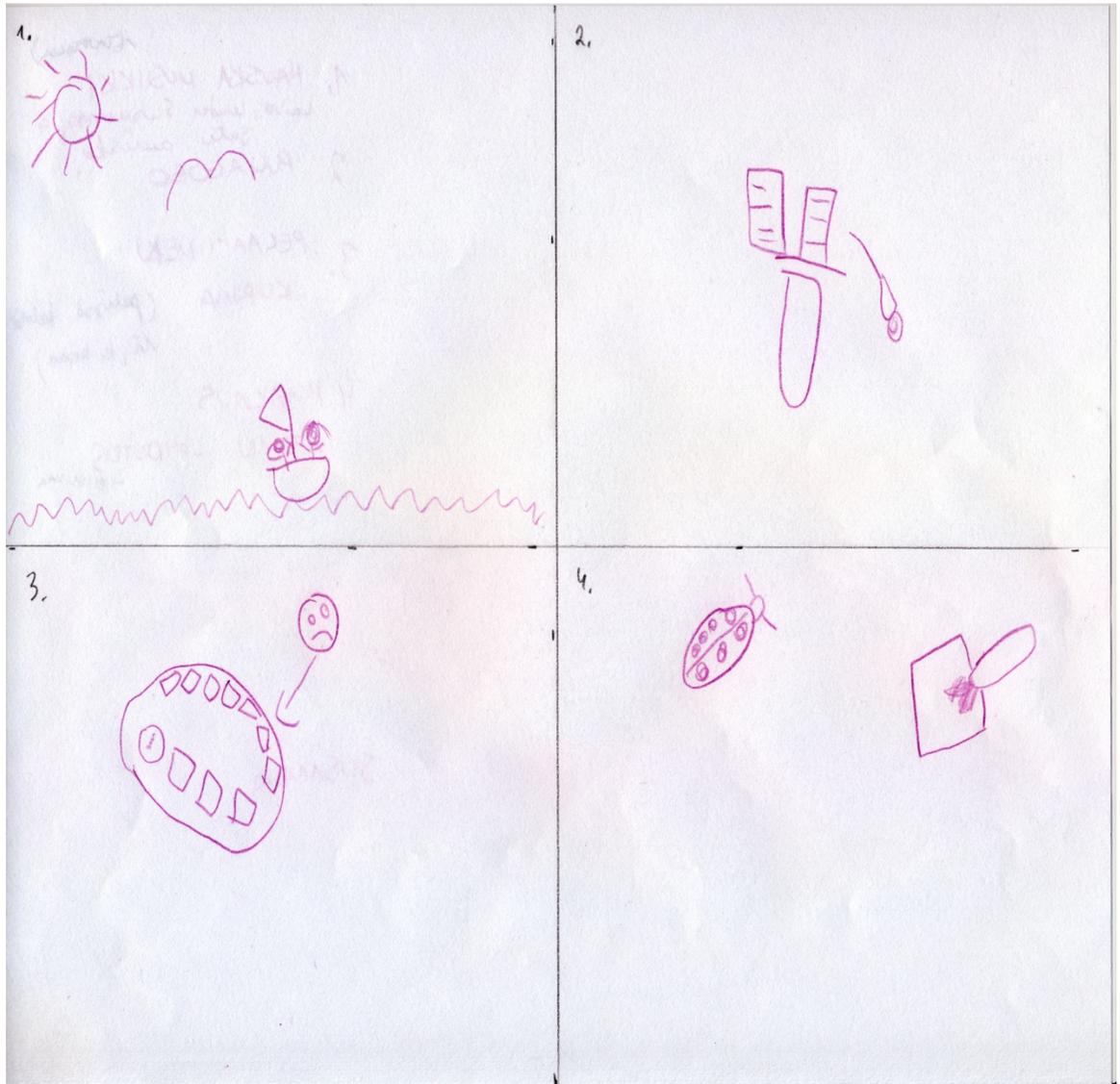
Päivähoitojohtaja

Mika Harju

Maija Jyrkän ottama kuva Egyptistä, johon liitetty kuva variskäsinukesta. Irma on löytänyt uuden ystävän Zumbalandista, jonka nimi on Kalle-Kameli.

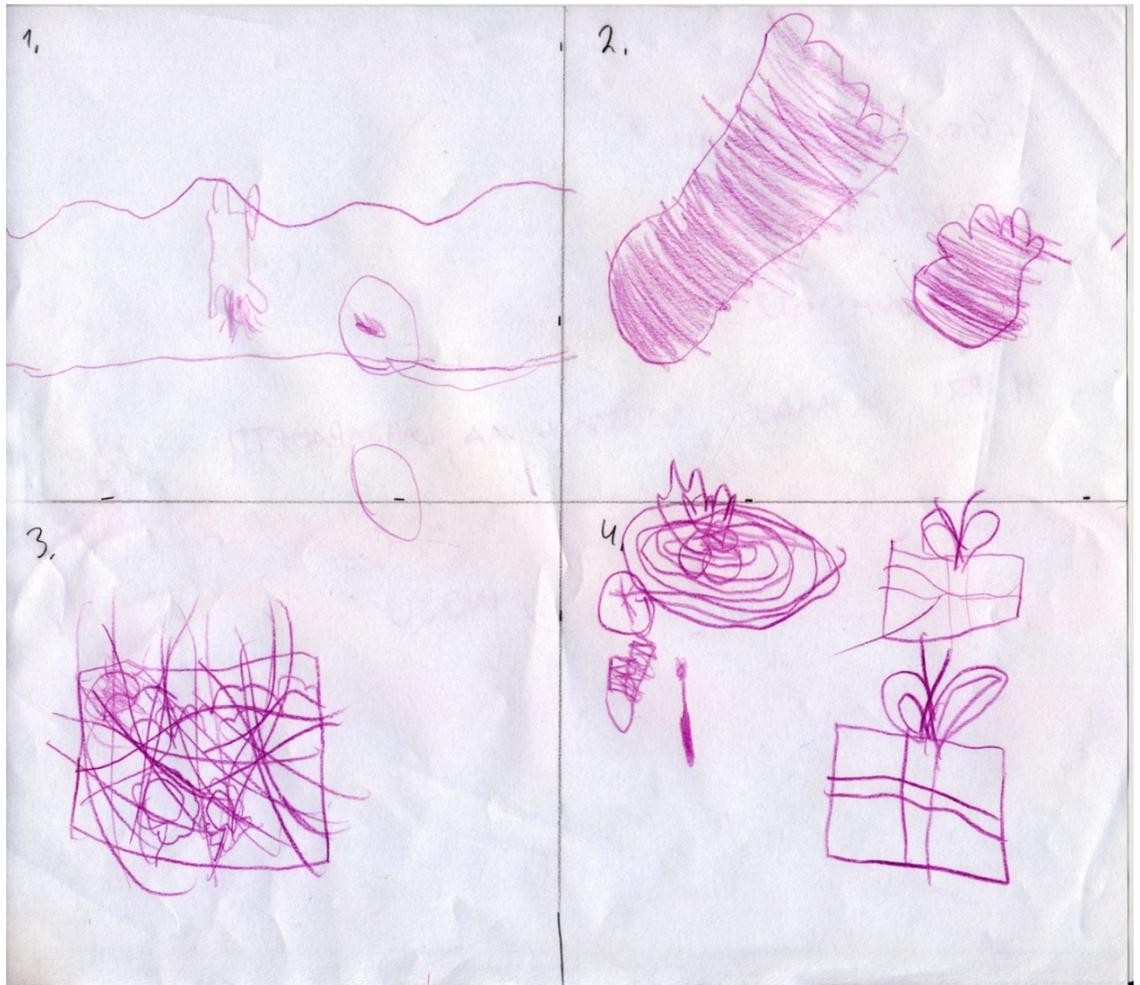

Kuva 1. "Hauska musiikki soi taustalla. Laiva, lintu ja laivassa on minä ja Satu, aurinko."

Kuva 2. "Puu-agogo."

Kuva 3. "Pelaaminen, kurjaa. Pelissä tehtäviä, ei kivaa."

Kuva 4. "Maalaus, Leenin lohdutus, mukavaa."

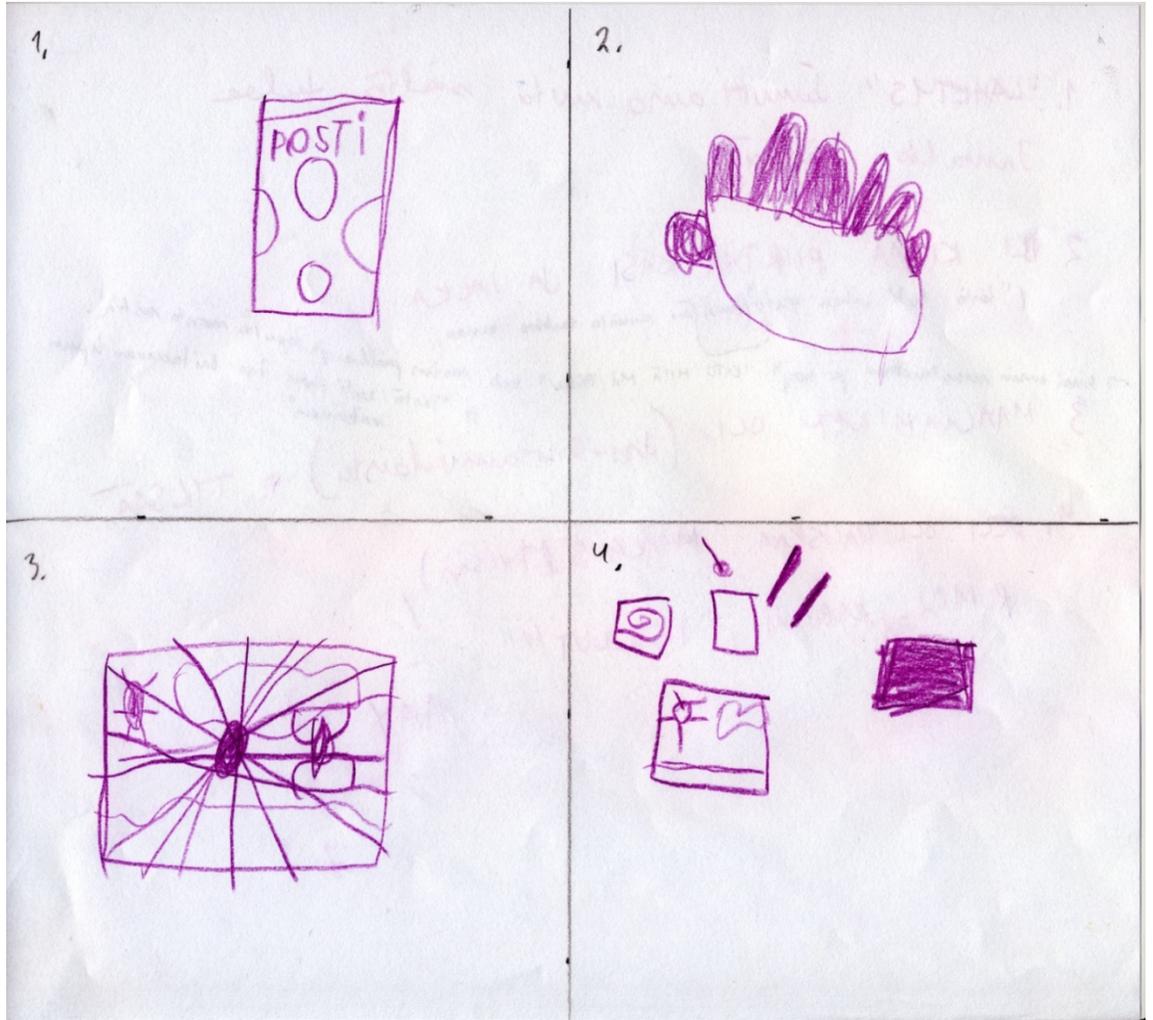

Kuva 1. "Ossi tekee voltin."

Kuva 2. "Käden ja jalan piirtäminen."

Kuva 3. "Maalaaminen."

Kuva 4. "Peli ja aarre, soittoa kivaa, lahjapaketti."

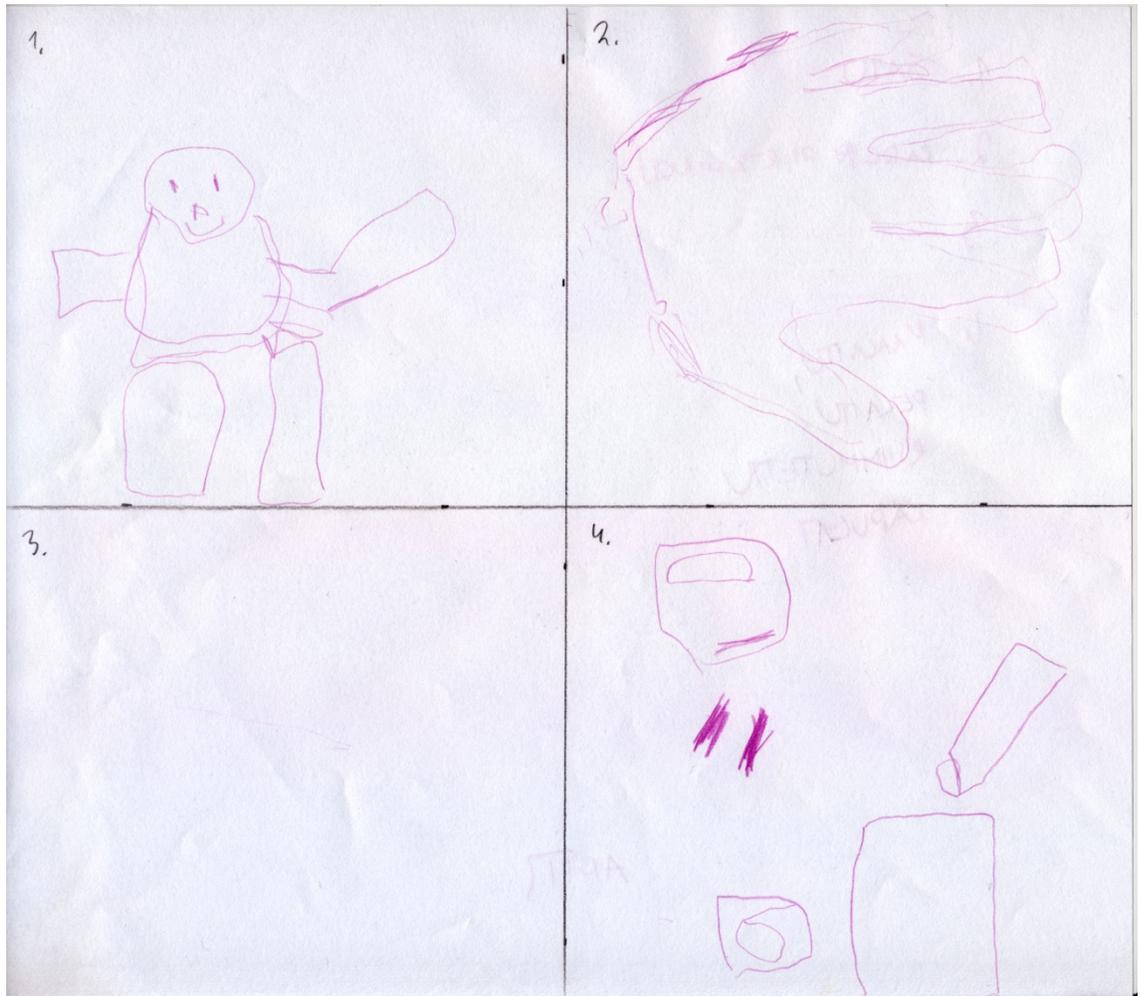

Kuva 1. "Lähetys. Jännitti aina mitä sieltä tulee Irmalta viestiä."

Kuva 2. "Oli kivaa piirtää käsi ja jalka. Tästä tuli vähän outo."

Kuva 3. "Maalaaminen oli tylsää."

Kuva 4. "Peli oli hauskaa, maalaus tylsää. Rumpu, kapulat, istunut."

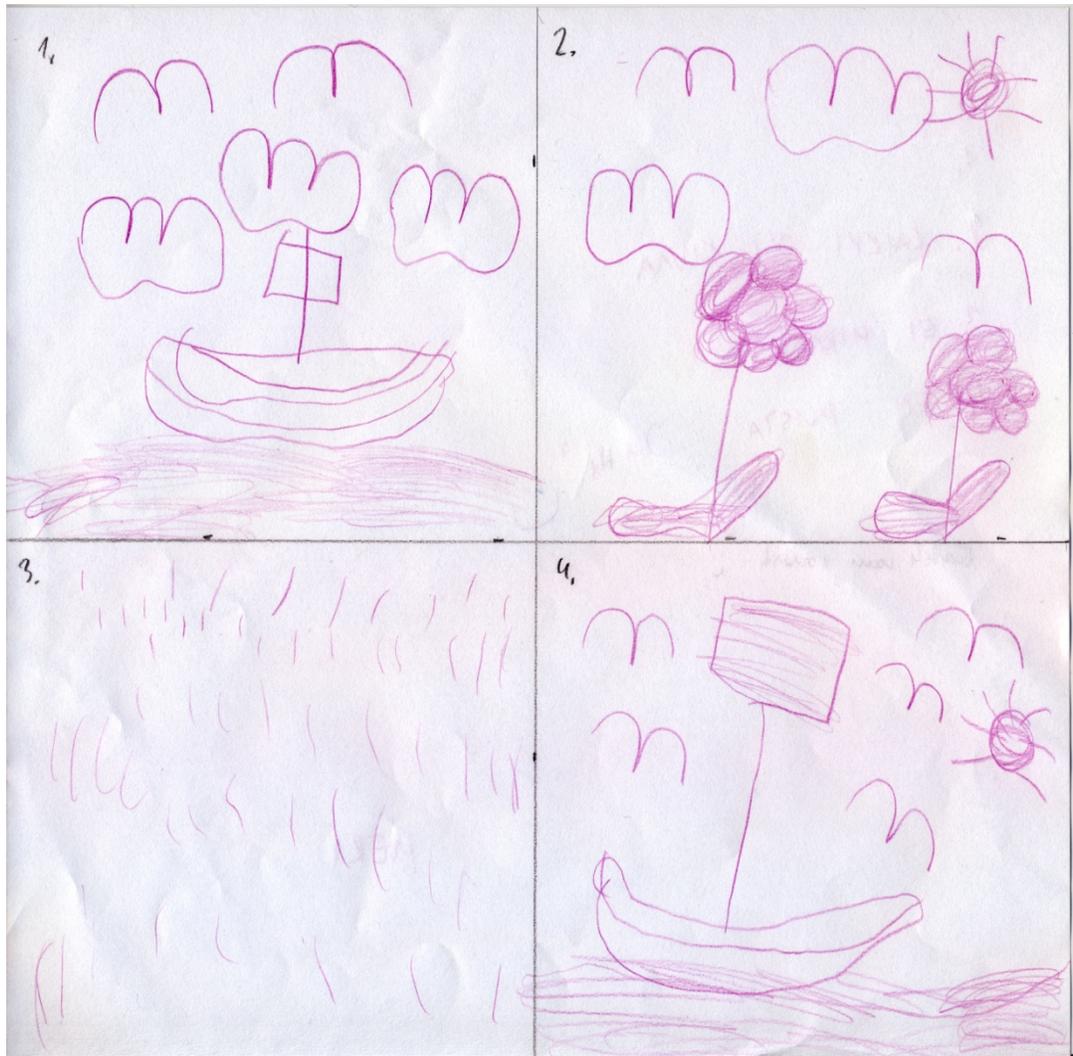

Kuva 1. "Se olet sinä."

Kuva 2. "Käden piirtäminen."

Kuva 3. "Ei mikään."

Kuva 4. "Maalattu, pelattu, rummutettu, kapulat."

Kuva 1. Kuva ei liittynyt pienryhmään

Kuva 2. "Kaikki oli kivaa."

Kuva 3. "Ei mikään."

Kuva 4. "En muista (naurua)."

Hyvät lapsen vanhemmat!

Musiikkikerhon kaikki kahdeksan toimintakertaa ovat kuluneet ja kerhon on tullut aika päättyä. Haluaisin vielä kiittää, että lapsenne sai osallistua musiikkikerhoon! Kerhossa on ollut iloinen ja innokas meininki. ☺ Kerhon vetäminen on ollut antoisaa ja opettavaista.

Kerhossa Ossi-orava ja Irma-varis-nimiset käsinuket johdattivat lapsia erilaisiin teemoihin ja seikkailuihin. Kerhossa on soitettu, laulettu, liikuttu, hassuteltu, maalattu, pelattu, käsitelty tunteita, kuunneltu ja keuhuttu toisia. Lasten tuotoksia ja kerhon varrella hyödynnettyjä kuvia voi tutkia lapsenne kotiin tuomasta kokoelmakansiosta.

Musiikkikerhon tavoitteena oli tukea lasten itsetuntoa ja tarjota turvallinen pienryhmä, jossa lapsilla olisi tilaa ilmaista itseään. Itsetuntoa on pyritty tukemaan turvallisuuden-, yhteenkuuluvuuden- ja itseyden tunteita vahvistamalla. **Turvallisuutta** on pyritty luomaan positiivisen ja avoimen ilmapiirin luomisella ja selkeiden, samanlaisena toistuvien rituaalien kautta (samanlainen aloitus ja lopetus, oma paikka). **Yhteenkuuluvuutta** on pyritty lisäämään ryhmän keskinäisiä suhteita tukemalla, kehumalla ja kannustamalla ja läheisyyttä korostavia harjoituksia hyödyntämällä. **Itseyden tunteita** on pyritty vahvistamaan kehontuntemusleikkejä ja kehosoitteita hyödyntämällä, tunteista puhumalla ja niitä ilmaisemalla.

Pyydän vielä lopuksi palautetta oheisella lomakkeella lapsenne musiikkikerhokokemuksista. Palaute on hyvin tärkeää opinnäytetyöni tulosten raportoinnin kannalta. Palaute annetaan nimettömänä. Toivon, että palauttaisitte lomakkeen **12.5. mennessä** lastentarhanopettaja _____ . Valmis opinnäytetyön kirjallinen raportti on luettavissa päiväkodilla ensi syksynä.

5.5.2008. **Kevätterveisin:** Satu Ilmoniemi (puh. _____)

VANHEMPIEN PALAUTELOMAKE MUSIIKKIKERHOSTA

1. Miten lapsenne on suhtautunut musiikkikerhoon? Rengastakaa sopiva vaihtoehto.

Innokkaasti

Melko innokkaasti

En osaa sanoa

Melko innottomasti

Innottomasti

Muuten,miten? _____

2. Onko lapsenne puhunut kotona musiikkikerhosta? Rengastakaa sopiva vaihtoehto.

Kyllä

En osaa sanoa

Ei

Jos vastasitte kyllä, minkälaisista asioista lapsenne on puhunut?

3. Itsetunnon tukeminen. Seuraavaan neljään kysymykseen voitte tarvittaessa haastatella lastanne. Kysymykset liittyvät saatekirjeessä mainittuihin itsetunnon osa-alueisiin, joita musiikkikerhossa on pyritty tukemaan.

Onko lapsenne saanut kerhosta uusia ystäviä?

Onko lapsenne tuntenut kerhossa olevansa hyvä jossakin?

Onko jokin kerhossa tuottanut lapsellenne nautintoa/ ollut kivaa?

Onko jokin kerhossa ollut kurjaa tai pelottavaa?

4. Mitä mieltä olette oman musiikkipienryhmän tarjoamisesta päiväkotiryhmän rauhallisemmille lapsille? Rengastakaa sopiva vaihtoehto.

Pienryhmä oli hyödyllinen

Pienryhmä oli melko hyödyllinen

En osaa sanoa

Pienryhmä oli melko hyödytön

Pienryhmä oli hyödytön

Perustelkaa vastauksenne

5. Mitä haluaisitte vielä sanoa kerhon vetäjälle?

KIITOS VASTAUKSESTANNE!

1. Miten musiikkikerhoon osallistuneet lapset ovat suhtautuneet musiikkikerhoon?

Vaihtoehdot: Innokkaasti, melko innokkaasti, en osaa sanoa, melko innottomasti, innottomasti, muuten miten?

2. Ovatko musiikkikerhoon osallistuneet lapset puhuneet kerhosta päiväkodissa?

Vaihtoehdot: Kyllä, en osaa sanoa, ei.

Jos vastasit kyllä, minkälaisiin asioihin lasten puheet ovat liittyneet?

3. Onko musiikkikerhoon osallistuneiden lasten käyttäytymisessä ollut havaittavissa eroavaisuuksia kerhopäivinä verrattuna tavalliseen päivään? (Esimerkiksi ovatko lapset olleet väsyneempiä, iloisempia, virkeämpiä, levottomampia ja jne.)

Vaihtoehdot: Kyllä, en osaa sanoa, ei.

Jos vastasit kyllä, minkälaisia muutoksia lasten käyttäytymisessä on ollut havaittavissa?

4. Onko musiikkikerhoon osallistuneiden lasten välillä tapahtunut ryhmytymistä kerhon aikana? (Leikkivätkö lapset enemmän keskenään kuin aikaisemmin?)

Vaihtoehdot: Kyllä, en osaa sanoa, ei.

Perustele vastauksesi.

5. Mitä mieltä olet oman musiikkipienryhmän tarjoamisesta päiväkotiryhmä

rauhallisemmille lapsille? Vaihtoehdot: Pienryhmä on ollut hyödyllinen, pienryhmä on ollut melko hyödyllinen, en osaa sanoa, pienryhmä on ollut melko hyödytön, pienryhmä on ollut hyödytön, muuta mitä?

Perustele vastauksesi.

LIITE 8/2 (Päiväkodin henkilökunnan palautelomakkeen kysymykset)

6. Miten musiikkikerhon on sopinut päiväkodin normaaliin päivärytmiin? Onko musiikkikerho aiheuttanut hankaluuksia päivärytmiin tai hämmennystä ja kyselyitä toisten lasten taholta?

7. Miten yhteistyö musiikkikerhon vetäjän ja päiväkodin välillä on mielestäsi toiminut? Vaihtoehdot: Hyvin, melko hyvin, en osaa sanoa, melko huonosti, huonosti.

Perustele vastauksesi.

8. Mitä haluaisit vielä sanoa musiikkikerhon vetäjälle?

KIITOS VASTAUKSESTASI!